

EUROPOS CENTRINIS BANKAS

EUROSISTEMA

PRANEŠIMAS APIE KONVERGENCIJĄ 2008 M. GEGUŽĖ

ĮVADAS

ANALIZĖS PAGRINDAS

EKONOMINĖS
KONVERGENCIJOS BŪKLĖ

ŠALIŲ VERTINIMO
SANTRAUKOS

LT

EUROPOS CENTRINIS BANKAS

EUROSISTEMA

Visuose 2008 m.
ECB leidiniuose
naudojamas
10 eurų banknoto
motyvas

PRANEŠIMAS APIE KONVERGENCIJĄ 2008 M. GEGUŽĖ

ĮVADAS

ANALIZĖS PAGRINDAS

EKONOMINĖS
KONVERGENCIJOS BŪKLĖ

ŠALIŲ VERTINIMO
SANTRAUKOS

© Europos centrinis bankas, 2008 m.

Adresas

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurtas prie Maino
Vokietija

Pašto adresas

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main
Germany

Telefonas

+49 69 1344 0

Internetas

<http://www.ecb.europa.eu>

Faksas

+49 69 1344 6000

Šis leidinys yra 2008 m. gegužės mėn. Europos centrinio banko pranešimo apie konvergenciją įvado, analizės pagrindo, ekonominės konvergencijos būklės ir šalių vertinimo santraukos vertimas į lietuvių kalbą.

Jeigu jums reikia daugiau informacijos, žiūrėkite leidinio variantą anglų kalba internete (<http://www.ecb.europa.eu>).

Į lietuvių kalbą išvertė Europos centrinis bankas ir Lietuvos bankas.

Visos teisės saugomos. Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

Šiame leidinyje paskutiniai statistikos duomenys pateikti 2008 m. balandžio 18 d.

ISSN 1725-9622 (ONLINE)

TURINYS

1 ĮVADAS	5
2 ANALIZĖS PAGRINDAS	7
2.1 Ekonominė konvergencija	7
2.2 Nacionalinės teisės aktų ir Sutarties suderinamumas	13
3 EKONOMINĖS KONVERGENCIJOS BŪKLĖ	29
4 ŠALIŲ VERTINIMO SANTRAUKOS	35
4.1 Bulgarija	35
4.2 Čekija	36
4.3 Estija	38
4.4 Latvija	40
4.5 Lietuva	42
4.6 Vengrija	44
4.7 Lenkija	46
4.8 Rumunija	48
4.9 Slovakija	50
4.10 Švedija	52

SANTRUMPOS

ŠALYS

BE	Belgija	LU	Liuksemburgas
BG	Bulgarija	HU	Vengrija
CZ	Čekija	MT	Malta
DK	Danija	NL	Nyderlandai
DE	Vokietija	AT	Austrija
EE	Estija	PL	Lenkija
IE	Airija	PT	Portugalija
GR	Graikija	RO	Rumunija
ES	Ispanija	SI	Slovėnija
FR	Prancūzija	SK	Slovakija
IT	Italija	FI	Suomija
CY	Kipras	SE	Švedija
LV	Latvija	UK	Jungtinė Karalystė
LT	Lietuva		

KITOS

BVP	bendrasis vidaus produktas
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtos organizacija
ECB	Europos centrinis bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
EK	efektyvusis kursas
EPI	Europos pinigų institutas
EPS	ekonominė ir pinigų sąjunga
ES	Europos Sąjunga
ESS95	1995 m. Europos sąskaitų sistema
EUR	euro
GKI	gamintojų kainų indeksas
IS	indėlio sertifikatas
MB	mokėjamų balansas
MBV5	TVF Mokėjamų balanso vadovas (5 leidimas)
NCB	nacionaliniai centriniai bankai
PDP	perviršinio deficito procedūra
PFI	pinigų finansinė institucija
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
TAB	Tarptautinių atsiskaitymų bankas
TDO	Tarptautinė darbo organizacija
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
VDSAP	vienetinės darbo sąnaudos apdirbamojoje pramonėje
VDSŠŪ	vienetinės darbo sąnaudos šalies ūkyje
VKI	vartotojų kainų indeksas
VKM	valiutų kurso mechanizmas

Remiantis Bendrijos praktika, ES šalys šiame pranešime išvardytos abėcėlės tvarka pagal šalių pavadinimus nacionalinėmis kalbomis.

Euro valiuta įvesta 1999 m. sausio 1 d. Šiuo metu penkiolika Europos Sąjungos (ES) valstybių narių yra įvedusios eurą, kaip numatyta Sutartyje, vėliausiai iš jų – 2008 m. sausio 1 d. – eurą įvedė Kipras ir Malta. Dvylika valstybių narių vis dar nėra ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) visateisės dalyvės ir euro dar nėra įvedusios. Dvi iš šių valstybių narių (Danija ir Jungtinė Karalystė) pranešė, kad jos nedalyvaus EPS trečiajame etape. Todėl pranešimas apie konvergenciją šioms dviem šalims turi būti pateikiamas tikrai tada, jei jos to paprašytų. Nė viena iš šių šalių to nepaprašė, todėl šiame pranešime apie konvergenciją nagrinėjama dešimt valstybių: Bulgarija, Čekija, Estija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Rumunija, Slovakija, Švedija ir Vengrija. Vadovaudamosios Sutartimi, visos dešimt šalių yra įsipareigojusios įvesti eurą, o tai reiškia, kad jos privalo siekti įvykdyti visus konvergencijos kriterijus.

Rengdamas šį pranešimą, Europos centrinis bankas (ECB) vykdo Europos Bendrijos steigimo sutarties (toliau – Sutartis) 122 straipsnio 2 dalies ir kartu 121 straipsnio 1 dalies reikalavimus ne rečiau kaip kartą per dvejus metus arba valstybės narės, kuriai taikoma išlyga, prašymu pranešti Europos Sąjungos Tarybai (toliau – ES Taryba) „apie valstybių narių pažangą vykdant savo įsipareigojimus, siekiant ekonominės ir pinigų sąjungos“. Tokie įgaliojimai taip pat suteikti Europos Komisijai, kuri irgi parengė pranešimą, todėl tuo pačiu metu ES Tarybai pateikti du pranešimai. Šiame pranešime apie konvergenciją apžvelgiamos dešimt valstybių vertinamos reguliariai kas dvejus metus.

Šiame pranešime ECB naudojasi sistema, taikyta ankstesniuose jo pranešimuose apie konvergenciją. Jis vertina, ar šios dešimt šalių pasiekė tvoros ekonominės konvergencijos aukštą lygį, ar nacionalinės teisės aktai suderinti su Sutartimi ir kaip jos laikosi teisės aktų reikalavimų, kuriuos turi įvykdyti nacionaliniai centriniai bankai (NCB), siekdami tapti neatskiriama Eurosistemos dalimi.

Šiame pranešime Slovakija vertinama šiek tiek nuodugniau negu kitos valstybės. Taip yra todėl, kad 2008 m. balandžio 4 d. Slovakija pateikė prašymą dėl šalies įvertinimo atsižvelgdama į ketinimus 2009 m. sausio 1 d. įvesti eurą. Taip pat buvo atsižvelgta į faktą, kad Slovakija yra pirmoji artimoje ateityje eurą ketinanti įvesti šalis, kurios valiutos nominalusis kursas per pastaruosius keletą metų didėjo. Dėl šios aplinkybės būtina įvertinti, kaip Slovakijos ekonomika veiktų esant neatšaukiamai nustatytam valiutos kursui.

Ekonominės konvergencijos proceso vertinimas labai priklauso nuo naudojamos statistikos kokybės ir vientisumo. Statistikai, ypač valdžios finansų statistikai, sudaryti ir pateikti neturi daryti įtakos politiniai sumetimai. Valstybės narės raginamos jų statistikos kokybei ir vientisumui teikti prioritetą, užtikrinti, kad, renkant tokią statistiką, būtų naudojama tinkama patikrų ir balansų sistema, ir taikyti minimalius standartus statistikos srityje. Tokie standartai turėtų įtvirtinti nacionalinių statistikos institucijų nepriklausomumą, vientisumą ir atskaitomumą bei padėti skatinti pasitikėjimą fiskalinės statistikos kokybe (žr. statistikos priedą).

Šio pranešimo apie konvergenciją struktūra yra tokia. Antrame skyriuje aprašoma sistema, taikoma ekonominei ir teisinei konvergencijai vertinti. Trečiame skyriuje lygiagrečiai apžvelgiami ekonominės konvergencijos pagrindiniai aspektai. Ketvirtame skyriuje skelbiamos šalių vertinimo santraukos, kuriose aprašomi esminiai ekonominės ir teisinės konvergencijos analizės rezultatai. Penktame skyriuje pateikiama detalesnė ekonominės konvergencijos būklės kiekvienoje iš šių dešimties nagrinėjamų valstybių narių analizė ir konvergencijos rodiklių statistikos metodikos apžvalga. Galiausiai šeštame skyriuje vertinama, kaip kiekvienos iš šių valstybių narių nacionaliniai įstatymai, iš jų ir nacionalinio centrinio banko įstatymai, atitinka Sutarties 108 ir 109 straipsnius bei Europos centrinių bankų sistemos (ECBS) statutą.

2 ANALIZĖS PAGRINDAS

2.1 EKONOMINĖ KONVERGENCIJA

Šiame dokumente nagrinėjama dešimties valstybių narių ekonominei konvergencijai vertinti ECB taiko bendrą analizės sistemą, pagal kurią kiekviena šalis nagrinėjama paeiliui. Pirma, ši bendra sistema grindžiama Sutarties nuostatomis ir tuo, kaip jas ECB pritaiko kainų, fiskalinio balanso ir skolos santykio, valiutų kurso ir ilgalaikių palūkanų normų bei kitų veiksnių raidai. Antra, taikant šią sistemą, vadovaujama daugeliu papildomų praeitį ir ateities lūkesčius apibūdinančių ekonominių rodiklių, laikomų naudingais konvergencijos tvarumui detaliau įvertinti. Toliau pateiktuose 1–4 intarpuose trumpai primenamos Sutarties nuostatos ir nurodomos metodinės detalės, kaip ECB jas taiko.

Siekiant užtikrinti tęstinumą ir vienodą traktavimą, šis pranešimas parengtas vadovaujantis anksčiau ECB (prieš tai – Europos pinigų instituto) paskelbtų pranešimų principais. Taikydamas konvergencijos kriterijus, ECB remiasi keliais pagrindiniais principais. Pirma, atskiri kriterijai aiškinami tiksliai ir taikomi griežtai. Šio principo loginis pagrindas yra tai, kad svarbiausias kriterijų tikslas – užtikrinti, jog euro zonoje galėtų dalyvauti tik tos valstybės narės, kurių ekonominė būklė yra palanki palaikyti kainų stabilumą ir euro zonos vientisumą. Antra, konvergencijos kriterijai – tai aiškūs integruoti reikalavimai, kurie visi turi būti įgyvendinti. Sutartyje šie kriterijai yra lygiaverčiai ir netaikomi hierarchiniu principu. Trečia, konvergencijos kriterijai turi būti įgyvendinti vadovaujantis tikrais duomenimis. Ketvirta, konvergencijos kriterijai turi būti taikomi nuosekliai, skaidriai ir paprastai. Be to, dar kartą pabrėžiama, kad konvergencija turi būti ilgalaikė, o ne tik tam tikru momentu. Todėl, vertinant kiekvieną valstybę, detaliai išnagrinėjamas jos konvergencijos tvarumas.

Atsižvelgiant į tai, atitinkamų šalių ekonomikos raida apžvelgiama įvertinant praeities, dažniausiai paskutinių dešimties metų, duomenis. Tai padeda geriau nustatyti, koku mastu dabartiniai laimėjimai yra išties struktūrinių pokyčių rezultatas, o tai savo

ruožtu leidžia geriau įvertinti ekonominės konvergencijos tvarumą.

Be to, kiek reikia, atsižvelgiama ir į ateities perspektyvą. Todėl ypač daug dėmesio skiriama tam faktui, kad palankios ekonomikos raidos tvarumas iš esmės priklauso nuo tinkamų ir ilgalaikių ekonominės politikos priemonių, naudojamų sprendžiant esamas ir būsimas problemas. Apskritai pabrėžiama, kad, norint užtikrinti ekonominės konvergencijos tvarumą, reikalinga ne tik gera pradžia, bet ir tolesnė ekonominė politika įvedus eurą.

Ši bendra sistema taikoma atskirai dešimčiai vertinamų valstybių narių. Vadovaujantis Sutarties 121 straipsniu, kiekviena valstybė narė, atsižvelgiant į jos rezultatus, turi būti vertinama atskirai.

Šiame pranešime apie konvergenciją panaudoti paskutiniai statistikos duomenys pateikti 2008 m. balandžio 18 d. Statistinius duomenis, naudojamus taikant konvergencijos kriterijus, pateikė Europos Komisija (žr. statistikos priedą ir lenteles bei paveikslus) bendradarbiaudama su ECB valiutų kursų ir ilgalaikių palūkanų normų atveju. Konvergencijos duomenys apie kainų ir ilgalaikių palūkanų normų pokyčius yra pateikti iki 2008 m. kovo mėn. – tai paskutinis mėnuo, kurio duomenys buvo gauti nustatant SVKI. Valiutų kursų mėnesio duomenys apima laikotarpį iki 2008 m. kovo mėn., o dienos duomenys – laikotarpį iki 2008 m. balandžio 18 d. Duomenys apie fiskalines pozicijas apima laikotarpį iki 2007 m. Taip pat atsižvelgta į įvairiuose šaltiniuose pateikiamas prognozes ir kartu į naujausias valstybių narių konvergencijos programas bei kitą konvergencijos tvarumui nagrinėti, atsižvelgiant į ateitį, svarbią informaciją. Europos Komisijos 2008 m. pavasario ekonominės prognozės (*Spring 2008 Forecast*), į kurias atsižvelgta rengiant šį pranešimą, paskelbtos 2008 m. balandžio 28 d. Pranešimą ECB bendroji taryba patvirtino 2008 m. gegužės 6 d.

Sutarties nuostatos, reglamentuojančios kainų raidą, ir kaip jas pritaiko ECB, pateikiama 1 intarpe.

KAINŲ RAIDA

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 121 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje reikalaujama:

„didelio kainų stabilumo; ar jis pasiektas, sprendžiama pagal infliacijos lygį, artimą tam, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios“.

Protokolo dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 121 straipsnyje, 1 straipsnyje numatoma, kad:

„Šios Sutarties 121 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje paminėtas kainų stabilumo kriterijus reiškia, kad valstybės narės kainų raida ir infliacijos lygio vidurkis per vienus metus iki tikrinimo neturi būti 1½ procentinio punkto didesni už tą lygį, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios. Infliacija apskaičiuojama vartotojų kainų indekso pagrindu ir taikant palyginimo principą. Taip pat atsižvelgiama į skirtumus nacionaliniuose apibrėžimuose.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Šiame pranešime ECB Sutarties nuostatas pritaiko taip, kaip nurodyta toliau:

- Pirmą, dėl „infliacijos lygio vidurkio per vienus metus iki tikrinimo“ reikia pasakyti, kad šis infliacijos lygis apskaičiuojamas pagal tai, kiek padidėjo paskutinių 12 mėnesių SVKI vidurkis, palyginti su ankstesnių 12 mėnesių laikotarpio vidurkiu. Šiame pranešime infliacijos lygio nagrinėjimo laikotarpis – nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn.
- Antra, sąvoka „ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios“, kuri vartojama apibrėžti kontrolinį dydį, taikoma apskaičiuojant šių trijų ES valstybių, kuriose infliacijos lygis yra mažiausias, nesvertinį aritmetinį infliacijos lygio vidurkį: Malta (1,5%), Nyderlandai (1,7%) ir Danija (2,0%). Iš čia vidutinis infliacijos lygis yra 1,7%, o pridėjus 1½ procentinio punkto, gaunamas 3,2% infliacijos kontrolinis rodiklis.

Infliacija apskaičiuota pagal SVKI, sukurtą konvergencijai įvertinti, remiantis palyginamuoju kainų stabilumo rodikliu (žr. statistikos priedą). Vidutinis euro zonos infliacijos lygis palyginimui pateikiamas šio pranešimo statistikos dalyje.

Siekiant detaliau išanalizuoti kainų raidos tvarumą, SVKI pagrindu apskaičiuota vidutinė infliacija per 12 mėnesių nagrinėjamą laikotarpį nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. vertinama pagal tai, kaip per paskutinius dešimt metų kito valstybių narių ekonominė veikla kainų stabilumo požiūriu. Taigi dėmesys skiriamas pinigų politikos

krypčiai, ypač tam, ar pinigų politikos institucijos visų pirma siekia įgyvendinti ir palaikyti kainų stabilumą, taip pat tam, ar ekonominės politikos kitos sritys prisideda įgyvendinant šį tikslą. Be to, įvertinamas ir makroekonominės aplinkos poveikis kainų stabilumo siekiui. Kainų raida analizuojama atsižvelgiant į pasiūlos ir

paklausos sąlygas ir sutelkiant dėmesį, be kita ko, į veiksnius, darančius poveikį vienetinėms darbo sąnaudoms ir importo kainoms. Taip pat atsižvelgiama į kitus svarbius kainų indeksus, kaip antai: SVKI, neįskaitant neperdirbtų maisto produktų ir energijos, nacionalinį VKI, VKI, neįskaitant grynujų netiesioginių mokesčių pokyčių, privataus vartojimo defliatorių, BVP defliatorių ir gamintojo kainas. Vertinant ateities perspektyvos požiūriu, pateikiama artimiausių

kelerių metų infliacijos galimos raidos apžvalga, į kurią įtraukiamos ir pagrindinių tarptautinių organizacijų bei rinkos dalyvių prognozės. Be to, aptariami struktūriniai aspektai, kurie yra svarbūs norint išlaikyti kainų stabilumui palankią aplinką įvedus eurą.

Fiskalinę raidą reglamentuojančios Sutarties nuostatos ir kaip jas pritaiko ECB bei susiję procedūriniai klausimai, aprašoma 2 intarpe.

2 intarpas

FISKALINĖ RAIDA

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 121 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje reikalaujama:

„valstybės finansinės padėties tvarumas; ar jis pasiektas, sprendžiama pagal bendrojo šalies biudžeto be perviršinio deficito, kuris nustatomas pagal 104 straipsnio 6 dalį, padėtį“.

Protokolo dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 121 straipsnyje, 2 straipsnyje numatoma, kad:

„kriterijus dėl šalies biudžeto pozicijos, nurodytas Sutarties 121 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje, reiškia, kad tyrimo metu valstybė narė nėra Tarybos sprendimo pagal šios Sutarties 104 straipsnio 6 dalį dėl perviršinio deficito buvimo atitinkamoje valstybėje narėje objektas“.

104 straipsnyje numatyta perviršinio deficito nustatymo tvarka. Vadovaudamasi 104 straipsnio 2 ir 3 dalimis, Europos Komisija parengia pranešimą, jei valstybė narė neatitinka biudžetinės drausmės reikalavimų, ypač jei:

- a) planuojamo arba faktinio valdžios biudžeto deficito santykis su BVP yra didesnis už kontrolinį dydį (Protokole dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad šis dydis yra 3% BVP), išskyrus atvejus, kai:
 - šis santykis labai ir nuolat mažėjo ir pasiekė lygį, artimą kontroliniam dydžiui, arba
 - kontrolinio dydžio perviršis yra tik išimtinis ir laikinas, o santykis išlieka artimas kontroliniam dydžiui;
- b) valdžios sektoriaus skolos santykis su BVP yra didesnis už kontrolinį dydį (Protokole dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad šis dydis turi sudaryti 60% BVP), išskyrus atvejus, kai šis santykis gerokai mažėja ir patenkinamai sparčiai artėja prie kontrolinio dydžio.

Be to, Komisijos parengtame pranešime turi būti atsižvelgiama, ar valdžios sektoriaus deficitais yra didesnis už valstybės investicijų išlaidas, be to, įvertinami ir kiti svarbūs veiksniai, įskaitant valstybės narės vidutinės trukmės ekonomikos ir biudžeto būklę. Komisija taip pat gali parengti pranešimą, jei ji mano, kad valstybei narei gresia perviršinio deficito pavojus, nors pagal tuos kriterijus reikalavimai ir vykdomi. Ekonomikos ir finansų komitetas parengia nuomonę apie Komisijos pranešimą. Galiausiai, pagal 104 straipsnio 6 dalį, ES Taryba, remdamasi Komisijos rekomendacija ir apsvarsčiusi suinteresuotos valstybės narės norimas pareikšti pastabas bei nuodugniai jas įvertinusi, kvalifikuotąją balsų daugumą nusprendžia, ar valstybėje narėje yra susidaręs perviršinis deficitas.

2 Sutarties nuostatų taikymas

Konvergencijai nagrinėti ECB pateikia savo požiūrį apie fiskalinę raidą. Tvarumui įvertinti ECB analizuoja pagrindinius fiskalinės raidos rodiklius nuo 1998 m. iki 2007 m., atsižvelgia į valdžios sektoriaus finansų perspektyvas ir problemas bei atkreipia dėmesį į deficito ir skolos raidos ryšį.

Kalbant apie 104 straipsnį, tai ECB, priešingai negu Komisija, nevaizduoja jokio oficialaus vaidmens taikant perviršinio deficito procedūrą. ECB tik dar kartą informuoja, ar šaliai taikytina perviršinio deficito procedūra.

Atsižvelgdamas į Sutarties nuostatą, kad skolos santykis, didesnis kaip 60% BVP, turėtų „gerokai mažėti ir patenkinamai sparčiai artėti prie kontrolinio dydžio“, ECB analizuoja skolos santykio praeitį ir būsimas tendencijas.

Fiskalinės raidos įvertinimas grindžiamas duomenimis, surinktais iš nacionalinių sąskaitų pagal 1995 m. Europos sąskaitų sistemą (žr. statistikos priedą). Daugelį iš šių pranešimą įtrauktų duomenų Komisija pateikė 2008 m. balandžio mėn. Jie apima valdžios finansų pozicijas nuo 1998 m. iki 2007 m. bei Komisijos prognozes 2008 m.

Kalbant apie valstybės finansų tvarumą, nagrinėjant 2007 m. rezultatus apžvelgiami juos palyginant su valstybių narių rezultatais per pastaruosius dešimt metų. Iš pradžių analizuojama valdžios sektoriaus skolos santykio raida per šį laikotarpį ir ją nulemiantys veiksniai, t. y. skirtumas tarp nominaliojo BVP augimo ir palūkanų normų, pirminis balansas bei deficito ir skolos koregavimas. Taikant tokį požiūrį, galima papildoma informacija apie tai, kaip makroekonominė aplinka, o ypač augimo ir palūkanų normų derinys, paveikė skolos raidą. Taip pat jis gali suteikti daugiau informacijos apie fiskalinės konsolidacijos priemonių naudą pirminiam balansui ir specialių veiksmų įtaką, kurią rodo deficito ir skolos koregavimas. Be to, analizuojama valdžios sektoriaus skolos struktūra, skiriant ypatingą dėmesį trumpalaikės skolos dalims ir skolai užsienio valiuta bei jų raidai. Palyginant šias dalis su esamu skolos santykio lygiu, pabrėžiamas

fiskalinių balansų jautrumas valiutų kursų ir palūkanų normų pokyčiams.

Toliau nagrinėjama deficito santykio raida. Čia verta prisiminti, kad daug įvairių veiksnių turi įtakos šalies metinio deficito santykio pokyčiams. Šie veiksniai dažnai skirstomi į „ciklinius veiksnius“, rodančius, kaip deficitą veikia ekonomikos ciklo pokyčiai, ir į „neciklinius veiksnius“, dažnai naudojamus struktūriniais ar ilgalaikiams fiskalinės politikos koregavimams parodyti. Tačiau tai nereiškia, kad, remiantis tokiais šiame pranešime skaičiais išreikštais necikliniais veiksniais, galima visiškai paaiškinti fiskalinių pozicijų struktūrinį pokytį, nes jiems įtakos turi ir politinės priemonės, ir specialūs veiksniai, kurių poveikis biudžeto balansui yra trumpalaikis. Taip pat detaliau išnagrinėtos ankstesnės valdžios išlaidų ir pajamų tendencijos, bendrais bruožais apžvelgtos konsolidacijos galimybės.

Kalbant apie ateities perspektyvą, aptariami nacionalinio biudžeto planai ir Europos Komisijos prognozės 2008 m. atsižvelgiant į konvergencijos programoje numatytą vidutinio laikotarpio strategiją. Aptariamas numatomo vidutinio laikotarpio tikslų, nustatytų Stabilumo ir augimo pakte, įgyvendinimo ir skolos santykio perspektyvos vadovaujantis dabartine fiskaline politika, įvertinimas. Taip pat ypatingas dėmesys skiriamas biudžeto pozicijų tvarumo ilgalaikėms problemoms, ypač neindividualizuotų valstybės pensijų sistemų klausimams, susijusiems

su demografiniais pokyčiais ir valstybės teikiamomis garantijomis.

Sutarties nuostatos, reglamentuojančios valiutų kursus ir tai, kaip jas pritaiko ECB, bendrais bruožais aprašoma 3 intarpe.

3 intarpas

VALIUTŲ KURSŲ POKYČIAI

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 121 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje reikalaujama:

„laikytis Europos pinigų sistemos valiutų kurso mechanizmo nustatytų normalių svyravimo ribų bent dvejus metus išvengiant nuvertėjimo bet kokios kitos valstybės narės valiutos atžvilgiu“.

Protokolo dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 121 straipsnyje, 3 straipsnyje numatoma, kad:

„kriterijus dėl dalyvavimo Europos pinigų sistemos valiutų kurso mechanizme, paminėtame Sutarties 121 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje, reiškia, kad valstybė narė ne mažiau kaip dvejus metus iki vertinimo be jokios didelės įtampos laikėsi Europos pinigų sistemos valiutų kurso mechanizme numatytų normalių kurso svyravimo ribų. Ypač svarbu, kad valstybė narė per šį laikotarpį nenuvertintų savo valiutos centrinio kurso kitos valstybės narės valiutos atžvilgiu savo iniciatyva“.

2 Sutarties nuostatų taikymas

Kalbant apie valiutų kursų stabilumą, ECB tiria, ar iki konvergencijos nagrinėjimo šalis be didelių sunkumų, ypač nenuvertindama valiutos euro atžvilgiu, bent dvejus metus dalyvavo VKM II (kuris nuo 1999 m. sausio 1 d. pakeitė VKM). Jei dalyvavimo laikotarpis yra trumpesnis, valiutų kursų pokyčiai apibūdinami taikant dvejų metų orientacinį laikotarpį kaip ir ankstesniuose pranešimuose.

Vertinant valiutos kurso stabilumą euro atžvilgiu, žiūrima, ar valiutos kursas yra artimas centriniam kursui VKM II, kartu atsižvelgiama į veiksnius, dėl kurių kursas galėjo sustiprėti. Tokio požiūrio buvo laikomasi ir anksčiau. Šiuo požiūriu valiutos kurso svyravimo ribų dydis VKM II nedaro įtakos valiutos kurso stabilumo kriterijui įvertinti.

Be to, „didelės įtampos“ nebuvimo klausimas paprastai analizuojamas: 1) patikrinant valiutų kursų nukrypimus nuo VKM II centrinio kurso euro atžvilgiu; 2) naudojant tokius rodiklius, kaip valiutos kurso skirtumas euro atžvilgiu ir jo tendencija, taip pat trumpalaikių palūkanų normų skirtumas euro atžvilgiu ir jo pokyčiai; 3) įvertinant užsienio valiutos intervencijų vaidmenį.

Nagrinėjimo laikotarpis pranešime – nuo 2006 m. balandžio 19 d. iki 2008 m. balandžio 18 d. Visi dvišaliai valiutų kursai yra ECB oficialūs orientaciniai kursai (žr. statistikos priedą).

Ketrios iš pranešime nagrinėjamų valstybių narių šiuo metu dalyvauja VKM II. Estija ir Lietuva dalyvauja VKM II nuo 2004 m. birželio 28 d., Latvija – nuo 2005 m. gegužės 2 d., o Slovakija prie VKM II prisijungė nuo 2005 m. lapkričio 28 d. Šių šalių valiutų kurso pokyčiai euro atžvilgiu per nagrinėjamą laikotarpį analizuojami kaip nuokrypiai nuo jų atitinkamo centrinio pariteto VKM II. Kitų šešių šiame pranešime aptariamų valstybių narių, kurios neturi VKM II centrinio kurso, atveju 2006 m. balandžio mėn. vidutiniai valiutų kursai euro atžvilgiu naudojami kaip orientyras palyginimo tikslais. Remiamasi ankstesniuose pranešimuose taikyta tvarka neišreiškiant jokios nuomonės apie valiutos kurso tinkamumą.

Be to, kad pranešime pateikiami duomenys apie nominalųjį valiutos kursą euro atžvilgiu, čia taip pat trumpai apžvelgiami su esamo valiutos kurso tvarumu susiję rodikliai. Jie gaunami remiantis realiojo dvišalio ir efektyviojo kursų pokyčiais ir mokėjimų balanso einamąja, kapitalo ir finansų sąskaitomis. Taip pat nagrinėjama bendros išorės skolos ir grynosios investicijų pozicijos raida ilgesniu laikotarpiu. Skyriuose apie valiutų kursų pokyčius aptariami ir šalies integracijos į euro zoną lygio rodikliai. Tai vertinama ir pagal išorės prekybos integraciją (eksportas ir importas), ir pagal finansų integraciją.

Sutarties nuostatos, reglamentuojančios ilgalaikių palūkanų normų raidą, ir tai, kaip jas pritaiko ECB, bendrais bruožais aprašoma 4 intarpe.

4 intarpas

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ RAIDA

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 121 straipsnio 1 dalies ketvirtoje įtraukoje reikalaujama:

„valstybės narės pasiekto konvergencijos ir jos dalyvavimo Europos pinigų sistemos valiutų kurso mechanizme patvarumo, kurį atspindi ilgalaikės palūkanos“.

Protokolo dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 121 straipsnyje, 4 straipsnyje numatoma, kad:

„šios Sutarties 121 straipsnio 1 dalies ketvirtoje įtraukoje paminėtas palūkanų normų konvergencijos kriterijus reiškia, kad per vienus metus iki vertinimo valstybės narės vidutinės nominaliosios ilgalaikės palūkanų normos neturi būti daugiau kaip 2 procentiniais punktais didesnės už tą lygį, kurį pasiekė ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra

stabiliausios. Ilgalaikių vyriausybės obligacijų ar atitinkamų vertybinių popierių palūkanų normos apskaičiuojamos atsižvelgiant į skirtumus nacionaliniuose apibrėžimuose“.

2 Sutarties nuostatų taikymas

Šiame pranešime ECB Sutarties nuostatas pritaiko taip, kaip nurodyta toliau:

- Pirma, dėl „vidutinių nominaliųjų ilgalaikių palūkanų normų“, stebimų „vienus metus iki vertinimo“, reikia pasakyti, kad šios ilgalaikės palūkanų normos apskaičiuojamos kaip aritmetinis paskutinių 12 mėnesių, kurių duomenys yra įtraukti į SVKI, vidurkis. Šio rodiklio nagrinėjimo laikotarpis pranešime – nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn.
- Antra, teiginys „ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios“, vartojamas apibrėžti kontrolinį dydį, taikomas panaudojant tų pačių trijų šalių, kaip ir apskaičiuojant kainų stabilumo kriterijaus kontrolinį dydį, nesvertinį aritmetinį ilgalaikių palūkanų normų vidurkį (žr. 1 intarpą). Per šiame pranešime nagrinėjamą laikotarpį ilgalaikės palūkanų normos šiose trijose valstybėse buvo 4,8% (Maltoje), 4,3% (Nyderlanduose) ir 4,3% (Danijoje), o jų vidutinės palūkanų normos sudarė 4,5%, prie kurių pridėjus 2 procentinius punktus kontrolinis dydis yra 6,5%.

Palūkanų normos buvo apskaičiuojamos pagal turimas suderintas ilgalaikes palūkanų normas, sudarytas konvergencijai įvertinti (žr. statistikos priedą).

Jei nėra tam tikros šalies suderintų ilgalaikių palūkanų normų duomenų, pagal galimybes atliekama bendra finansinių rinkų analizė atsižvelgiant į valdžios sektoriaus skolos santykio lygį ir kitus atitinkamus rodiklius siekiant įvertinti valstybės narės pasiekto konvergencijos ir jos dalyvavimo VKM II patvarumą.

Kaip jau minėta, Sutartyje aiškiai nurodoma siekti „konvergencijos patvarumo“, kurį rodo ilgalaikės palūkanų normos. Todėl nagrinėjamo laikotarpio – nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. – raida vertinama atsižvelgiant į ilgalaikes palūkanų normas per paskutinius dešimt metų (arba per laikotarpį, kurio duomenys turimi) ir į pagrindinius veiksnius, nulemiančius skirtumą vidutinių ilgalaikių palūkanų normų euro zonoje atžvilgiu. Šiai analizei geriau suprasti pranešime taip pat pateikiama informacija apie finansų rinkos dydį ir raidą. Tai grindžiama trimis rodikliais (korporacijų išleistų skolos vertybinių popierių suma, vertybinių popierių rinkos kapitalizacija ir vidaus bankų paskolos privačiajam sektoriui), kurie, paėmus kartu, įvertina kapitalo rinkų dydį kiekvienoje šalyje.

Galiausiai pagal Sutarties 121 straipsnio 1 dalį reikalaujama, kad šiame pranešime būtų

apibūdinta keletas kitų svarbių veiksnių, kaip antai: „ekiu raida, rinkų integracijos rezultatai, mokėjimų balanso einamosios sąskaitos būklė, vienetinių darbo sąnaudų raida ir kiti kainų rodikliai“. Šie veiksniai nagrinėjami penktame skyriuje pagal atskirus anksčiau išdėstytus kriterijus. Kadangi nuo 1999 m. sausio 1 d. įvestas euro, ekium raida išsamiau neaptariama.

2.2 NACIONALINĖS TEISĖS AKTŲ IR SUTARTIES SUDERINAMUMAS

2.2.1 ĮVADAS

Sutarties 122 straipsnio 2 dalis numato, kad ne rečiau kaip kartą per dvejus metus arba valstybės narės, kuriai taikoma išlyga, prašymu ECB (ir Komisija) Sutarties 121 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka pateikia ES Tarybai

pranešimą. Kiekviename tokio pobūdžio pranešime turi būti išanalizuotas suderinamumas tarp, viena, kiekvienos valstybės narės, kuriai taikoma išlyga, nacionalinės teisės aktų, iš jų ir jos nacionalinio centrinio banko įstatymo, ir, antra, Sutarties 108 ir 109 straipsnių bei Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto (toliau – Statutas). Šis iš Sutarties kylantis įpareigojimas valstybėms narėms, kurioms taikoma išlyga, dar vadinamas „teisine konvergencija“. Įvertindamas teisinę konvergenciją, ECB neapsiriboja nacionalinės teisės aktų formaliu įvertinimu, bet taip pat gali įvertinti, ar atitinkamų nuostatų įgyvendinimas atitinka Sutarties ir Statuto dvasią. Kaip pažymėta jo 2007 m. pranešime apie konvergenciją¹, ECB yra ypač susirūpinęs dėl tam tikrų ženklų, kad kai kurių valstybių narių NCB sprendimus priimančioms organams daromas spaudimas, o tai neatitinka Sutarties nuostatų dėl centrinio banko nepriklausomumo. ECB taip pat mato sklandaus ir nepertraukiamo NCB sprendimus priimančių organų veikimo poreikį. ECB, prieš pateikdamas bet kokį galutinį teigiamą įvertinimą, patvirtinantį, kad valstybės narės nacionalinės teisės aktai atitinka Sutartį ir Statutą, atidžiai stebės bet kokius pokyčius.

VALSTYBĖS NARĖS, KURIOMS TAIKOMA IŠLYGA, IR TEISINĖ KONVERGENCIJA

Bulgarija, Čekija, Estija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Lenkija, Rumunija, Slovakija ir Švedija, kurių nacionalinės teisės aktai išanalizuoti šiame pranešime, turi valstybių narių, kurioms taikoma išlyga, statusą, t. y. jos dar neįvedė euro. Švedijai valstybės narės, kuriai taikoma išlyga, statusas buvo suteiktas ES Tarybos 1998 m. gegužės mėn. sprendimu². Kitoms valstybėms narėms taikomo Akto dėl stojimo sąlygų 4³ ir 5⁴ straipsniai nurodo, kad: „Nuo įstojimo dienos kiekviena naujoji valstybė narė dalyvauja ekonominėje ir pinigų sąjungoje kaip valstybė narė, kuriai taikoma leidžianti nukrypti nuostata, kaip apibrėžta EB sutarties 122 straipsnyje.“

ECB išanalizavo teisinės konvergencijos lygį Bulgarijoje, Čekijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Lenkijoje, Rumunijoje,

Slovakijoje ir Švedijoje bei teisine priemone, kurių jos ėmėsi ar kurių reikia imtis, norint pasiekti šį tikslą. Šiame pranešime nevertinamos Danija ir Jungtinė Karalystė – specialų statusą turinčios valstybės narės, kurios dar neįvedė euro.

Prie Sutarties pridėtame Protokole dėl tam tikrų su Danija susijusių nuostatų numatoma, kad Danijos vyriausybė praneš ES Tarybai savo poziciją dėl dalyvavimo EPS trečiajame etape prieš ES Tarybos įvertinimą, numatytą Sutarties 121 straipsnio 2 dalyje. Danija jau pranešė, kad nedalyvaus EPS trečiajame etape. Vadovaujantis Protokolo 2 straipsniu, tai reiškia, kad Danija laikoma valstybe nare, kuriai taikoma išlyga. Išvados apie Daniją buvo išdėstytos sprendime, kurį 1992 m. gruodžio 11–12 d. valstybių ar vyriausybių vadovai priėmė Viršūnių susitikime Edinburge. Šiame sprendime nurodoma, kad Danija išsaugo savo turimas teises pinigų politikos srityje, numatytas nacionaliniuose įstatymuose ir teisės aktuose, įskaitant *Danmarks Nationalbank* teises pinigų politikos srityje. Kadangi Danijai taikomas Sutarties 108 straipsnis, *Danmarks Nationalbank* turi vykdyti centrinio banko nepriklausomumo reikalavimus. 1998 m. EPI pranešime apie konvergenciją padaryta išvada, kad šis reikalavimas įvykdytas. Kadangi Danija turi specialų statusą, nuo 1998 m. jos konvergencija nebuvo vertinta. Tol, kol Danija nepraneš ES Tarybai apie savo

1 Žr. 2007 m. gegužės mėn. ECB pranešimo apie konvergenciją 2.2.1 skirsnį.

2 1998 m. gegužės 3 d. Tarybos sprendimas 98/317/EB pagal Sutarties 121 straipsnio 4 dalį (*) (OL L 139, 1998 05 11, p. 30). (*) PASTABA: Sprendimo 98/317/EB pavadinimas buvo pakoreguotas atsižvelgiant į Europos Bendrijos steigimo sutarties straipsnių pernumeravimą pagal Amsterdamo sutarties 12 straipsnį; pirmesnė nuoroda buvo daroma į Sutarties 109j straipsnio 4 dalį.

3 Aktas dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų (OL L 236, 2003 09 23, p. 33).

4 Dėl Bulgarijos ir Rumunijos žr. Akto dėl Bulgarijos ir Rumunijos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų 5 straipsnį (OL L 157, 2005 06 21, p. 203).

ketinimą įvesti eurą, *Danmarks Nationalbank* nėra poreikio būti teisiškai integruotam į Euro sistemą ir jokie Danijos teisės aktai neturi būti suderinti.

Remiantis prie Sutarties pridėtu Protokolu dėl tam tikrų su Jungtine Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalyste susijusių nuostatų, Jungtinė Karalystė nėra įpareigota pereiti į EPS trečiąjį etapą, nebent ji praneš ES Tarybai, kad ketina tai padaryti. 1997 m. spalio 30 d. Jungtinė Karalystė pranešė ES Tarybai, kad nuo 1999 m. sausio 1 d. ji neketina įvesti euro, ir ši situacija nepasikeitė. Vadovaujantis šiuo pranešimu, tam tikros Sutarties (tarp jų 108 ir 109 straipsniai) ir Statuto nuostatos Jungtinei Karalystei netaikomos. Todėl šiuo metu nėra teisinio reikalavimo užtikrinti, kad jos nacionalinės teisės aktai (iš jų *Bank of England* įstatymas) būtų suderinti su Sutartimi ir Statutu.

Teisinės konvergencijos vertinimo tikslas – palengvinti ES Tarybai nuspręsti, kurios valstybės narės „įgyvendina būtinas sąlygas priimti bendrąją valiutą“. Teisės srityje tokios sąlygos ypač susijusios su centrinio banko nepriklausomumu ir NCB teisine integracija į Euro sistemą.

TEISINIO ĮVERTINIMO STRUKTŪRA

Teisiniame įvertinime naudojama ta pati ECB ir EPI ankstesnių pranešimų apie teisinę konvergenciją struktūra – ypač 2007 m. gegužės mėn. (apie Kiprą ir Malta), 2006 m. gruodžio mėn. (apie Čekiją, Estiją, Kiprą, Latviją, Vengriją, Malta, Lenkiją, Slovakiją ir Švediją), 2006 m. gegužės mėn. (apie Lietuvą ir Slovėniją), 2004 m. (apie Čekiją, Estiją, Kiprą, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Malta, Lenkiją, Slovėniją, Slovakiją ir Švediją), 2002 m. (apie Švediją) ir 2000 m. (apie Graikiją ir Švediją) ECB pranešimų apie konvergenciją ir 1998 m. EPI pranešimo apie konvergenciją. Nacionalinės teisės aktų suderinamumas analizuojamas atsižvelgiant ir į visas įstatymų pataisas bei papildymus, priimtus iki 2008 m. kovo 13 d.

2.2.2 SUDERINIMO APIMTIS

2.2.2.1 SUDERINIMO SRITYS

Siekiant nustatyti sritis, kuriose nacionalinės teisės aktai turi būti suderinti, analizuojami šie klausimai:

- suderinamumas su Sutarties (108 straipsnis) ir Statuto (7 straipsnis ir 14 straipsnio 2 dalis) nuostatomis dėl NCB nepriklausomumo, taip pat su nuostatomis dėl konfidencialumo (Statuto 38 straipsnis);
- suderinamumas su piniginio finansavimo (Sutarties 101 straipsnis) ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis (Sutarties 102 straipsnis) draudimais ir suderinamumas dėl vienodos žodžio „euro“ rašybos, kurios reikalauja Bendrijos teisė; ir
- teisinė NCB integracija į Euro sistemą (ypač Statuto 12 straipsnio 1 dalies ir 14 straipsnio 3 dalies atžvilgiu).

2.2.2.2 „SUDERINAMUMAS“ IR „SUVIENODINIMAS“

Sutarties 109 straipsnis reikalauja, kad nacionalinės teisės aktai būtų „suderinami“ su Sutartimi ir Statutu; todėl bet koks nesuderinamumas turi būti pašalintas. Nei Sutarties ir Statuto viršenybė nacionalinei teisei, nei nesuderinamumo pobūdis nedaro įtakos būtinybei laikytis šio įpareigojimo.

Reikalavimas, kad nacionalinė teisė būtų „suderinta“, nereiškia, jog Sutartis reikalauja, kad NCB įstatymai būtų „suvienodinti“ tarpusavyje ar su Statutu. Nacionaliniai ypatumai gali ir toliau egzistuoti, jeigu jie nepažeidžia Bendrijos išimtinės kompetencijos pinigų srityje. Iš tiesų Statuto 14 straipsnio 4 dalis leidžia NCB atlikti kitas, Statute nenumatytas, funkcijas, jeigu jos netrukdo ECBS tikslams ir uždaviniams. Nacionalinio centrinio banko įstatymo nuostatos, leidžiančios atlikti tokias papildomas funkcijas, yra aiškus aplinkybių, kurioms esant skirtumai gali išlikti, pavyzdys. Terminas „suderinamas“ daugiau

nurodo, kad nacionalinė teisė ir nacionalinio centrinio banko įstatymai turi būti pakoreguoti siekiant pašalinti nesuderinamumus su Sutartimi ir Statutu bei užtikrinti reikalingą NCB integracijos į ECBS lygį. Konkrečiau tariant, turi būti pakoreguotos visos nuostatos, kurios pažeidžia nacionalinio centrinio banko nepriklausomumą, kaip apibrėžta Sutartyje, ir jo, kaip ECBS neatskiriamos dalies, vaidmenį. Todėl, norint tai pasiekti, nepakanka remtis vien tik tai Bendrijos teisės viršenybe nacionalinei teisei.

Sutarties 109 straipsnyje nustatyta pareiga apima tik nesuderinamumą su Sutartimi ir Statutu. Tačiau nacionalinės teisės aktai, nesuderinti su Bendrijos antriniais teisės aktais, turi būti suderinti su tokiais antriniais teisės aktais. Bendrijos teisės viršenybė neturi įtakos pareigai suderinti nacionalinę teisę. Šis bendrasis reikalavimas kyla ne tik iš Sutarties 109 straipsnio, bet ir iš Europos Bendrijų Teisingumo Teismo precedentų teisės⁵.

Sutartis ir Statutas nenumato būdo, kuriuo nacionalinės teisės aktai turi būti suderinti. Tai gali būti įvykdyta pateikiant nuorodas į Sutartį ir Statutą arba įtraukiant jų nuostatas ir nurodant juos, arba išbraukiant nesuderinamas nuostatas, arba derinant šiuos metodus.

Taip pat, siekiant nacionalinės teisės suderinamumo su Sutartimi ir Statutu bei užtikrinant jų, *inter alia*, Bendrijos institucijos ir valstybės narės turi konsultuotis su ECB dėl teisinių nuostatų, priklausančių jo kompetencijai, projekto pagal Sutarties 105 straipsnio 4 dalį ir Statuto 4 straipsnį. 1998 m. birželio 29 d. Tarybos sprendimas 98/415/EB dėl nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos centriniu banku teisės akto projekto nuostatų klausimais⁶ aiškiai reikalauja, kad valstybės narės imtųsi priemonių, reikalingų užtikrinti šios pareigos laikymąsi.

2.2.3 NCB NEPRIKLAUSOMUMAS

Kalbant apie centrinio banko nepriklausomumo ir konfidencialumo klausimus, 2004 m. arba 2007 m. į ES įstojusių valstybių narių nacionalinė teisė

turėjo būti suderinta, kad atitiktų atitinkamas Sutarties ir Statuto nuostatas, ir galioti 2004 m. gegužės 1 d. ir atitinkamai 2007 m. sausio 1 d. Švedija buvo įpareigota užtikrinti, kad reikalingi suderinimai įsigaliojūt iki ECBS įkūrimo 1998 m. birželio 1 d.

2.2.3.1 CENTRINIO BANKO NEPRIKLAUSOMUMAS

1995 m. lapkričio mėn. EPI nustatė centrinio banko nepriklausomumo požymių sąrašą (vėliau smulkiai aprašytą jo 1998 m. pranešime apie konvergenciją), kurie tuo metu buvo valstybių narių nacionalinės teisės, ypač nacionalinio centrinio banko įstatymų, įvertinimo pagrindas. Centrinio banko nepriklausomumo sąvoka apima įvairias nepriklausomumo rūšis, kurias reikia vertinti atskirai: funkcinę, institucinę, asmeninę ir finansinę nepriklausomumą. Paskutiniaisiais metais ECB priimtoje nuomonėse šių centrinio banko nepriklausomumo aspektų analizė buvo toliau tobulinama. Šie aspektai bus pagrindas įvertinant, viena, valstybių narių, kurioms taikoma išlyga, nacionalinės teisės ir, antra, Sutarties ir Statuto konvergencijos lygį.

FUNKCINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Centrinio banko nepriklausomumas yra ne savitikslis, bet greičiau priemonė tikslui, kuris turi būti aiškiai apibrėžtas ir kuriam turi būti suteikta pirmenybė visų kitų tikslų atžvilgiu, pasiekti. Funkcinis nepriklausomumas reikalauja, kad kiekvieno nacionalinio centrinio banko pagrindinis tikslas būtų numatytas aiškiai ir teisiniu požiūriu apibrėžtu būdu bei visiškai atitiktų Sutarties nustatytą pagrindinį tikslą – užtikrinti kainų stabilumą. To siekiama NCB numatant reikiamus būdus ir priemones šiam tikslui pasiekti nepriklausomai nuo bet kurios kitos valstybinės valdžios ar valdymo įstaigos. Sutarties nustatytas reikalavimas dėl centrinio banko nepriklausomumo rodo visuotinai pripažintą nuomonę, kad siekti pagrindinio tikslo – užtikrinti kainų stabilumą – geriausiai gali visiškai nepriklausoma institucija, kurios įgaliojimai yra aiškiai apibrėžti. Centrinio banko

⁵ Žr., *inter alia*, Teisingumo Teismo sprendimą *Europos Bendrijų Komisija prieš Prancūzijos Respubliką* [1974 m.] (C-167/73, Rink. p. 359) („Code du Travail Maritime”).

⁶ OL L 189, 1998 07 03, p. 42.

nepriklausomumas yra visiškai suderinamas su NCB atsakomybe už savo sprendimus, kuri yra svarbus pasitikėjimo jų nepriklausomumo statusu stiprinimo aspektas. Tai reiškia skaidrumą ir dialogo su trečiosiomis šalimis palaikymą.

Kalbant apie laiką, tai Sutartis aiškiai nenustato, nuo kada valstybių narių, kurioms taikoma išlyga, NCB turėjo laikytis pagrindinio tikslo – užtikrinti kainų stabilumą, numatytą Sutarties 105 straipsnio 1 dalyje ir Statuto 2 straipsnyje. Švedijos atveju kilo klausimas, ar ši pareiga turėtų įsigaliooti nuo tada, kai buvo įkurta ECBS, ar nuo euro įvedimo datos. 2004 m. gegužės 1 d. į ES įstojusių valstybių narių atveju kilo klausimas, ar ji turėtų įsigaliooti nuo tos datos, ar nuo euro įvedimo datos. Nors Sutarties 105 straipsnio 1 dalis netaikoma valstybėms narėms, kurioms taikoma išlyga (žr. Sutarties 122 straipsnio 3 dalį), Statuto 2 straipsnis taikomas tokioms valstybėms narėms (žr. Statuto 43 straipsnio 1 dalį). ECB palaiko nuomonę, kad NCB pareiga laikyti kainų stabilumą savo pagrindiniu tikslu Švedijos atveju prasideda 1998 m. birželio 1 d., o 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. į ES įstojusių valstybių narių atveju – nuo tų datų. Ši nuomonė pagrįsta tuo, kad vienas iš pagrindinių Bendrijos principų, būtent – kainų stabilumas (Sutarties 4 straipsnio 3 dalis), yra taikomas ir valstybėms narėms, kurioms taikoma išlyga. Ji taip pat pagrįsta Sutarties tikslu, kad visos valstybės narės turi siekti makroekonominės konvergencijos, įskaitant kainų stabilumą, kuriai skirti šie reguliarūs ECB ir Komisijos pranešimai. Ši išvada yra taip pat pagrįsta centrinio banko nepriklausomumo, kuris yra pateisinamas tik tai tuomet, jeigu bendras tikslas – kainų stabilumas – turi pirmenybę, pagrindine priežastimi.

Šalių vertinimai šiame pranešime yra pagrįsti tokiomis valstybių narių, kurioms taikoma išlyga, išvadomis dėl NCB pareigos laikyti kainų stabilumą savo pagrindiniu tikslu.

INSTITUCINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Institucinio nepriklausomumo principą tiksliai apibrėžia Sutarties 108 straipsnis ir Statuto 7 straipsnis. Šie du straipsniai draudžia NCB

ir jų sprendimus priimančių organų nariams vadovautis Bendrijos institucijų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kokių kitų organų nurodymais ar juos vykdyti. Šie straipsniai taip pat draudžia Bendrijos institucijoms ir organams bei valstybių narių vyriausybėms daryti įtaką NCB sprendimus priimančių organų nariams, kurių sprendimai gali turėti įtakos, kai NCB atlieka su ECBS susijusius uždavinius.

Nepaisant to, ar nacionalinis centrinis bankas būtų organizuotas kaip valstybinis organas, ar kaip specialus viešosios teisės organas, ar paprasčiausiai kaip akcinė bendrovė, yra rizika, kad jo savininkas, pasinaudodamas tokia nuosavybės teise, gali daryti įtaką jo sprendimams dėl užduočių, susijusių su ECBS. Tokia įtaka, daroma naudojantis akcininkų teisėmis ar kitaip, gali turėti poveikio nacionalinio centrinio banko nepriklausomumui ir todėl turi būti ribojama įstatymu.

Draudimas duoti nurodymus

Trečiųjų šalių teisės duoti nurodymus NCB, jų sprendimus priimančioms organams ar pastarųjų nariams, jeigu jų veikla susijusi su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinamos su Sutartimi ir Statutu.

Draudimas tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti sprendimus

Trečiųjų šalių teisės tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti NCB sprendimus, jeigu jie susiję su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinamos su Sutartimi ir Statutu.

Draudimas cenzūruoti sprendimus teisiniu pagrindu

Bet kokių organų, išskyrus nepriklausomus teismus, teisė cenzūruoti teisiniu pagrindu sprendimus, susijusius su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinama su Sutartimi ir Statutu, kadangi šių uždavinių vykdymas negali būti pakartotinai vertinamas politiniu lygiu. Valdytojo teisė sustabdyti ECBS ar nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų sprendimų įgyvendinimą teisiniu pagrindu ir vėliau pateikti juos galutinai patvirtinti

politiniams organams yra tolygi pastangoms gauti trečiųjų šalių nurodymus.

Draudimas dalyvauti nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančiuose organuose su balsavimo teise

Trečiųjų šalių atstovų dalyvavimas nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančiuose organuose su balsavimo teise, sprendžiant su ECBS uždavinių atlikimu susijusius klausimus, net jeigu jie neturi sprendžiamojo balso teisės, yra nesuderinamas su Sutartimi ir Statutu.

Draudimas iš anksto derinti nacionalinio centrinio banko sprendimus

Įstatymų aiškiai numatyta nacionalinio centrinio banko pareiga iš anksto derinti savo sprendimus su trečiosiomis šalimis sukuria teisinį pagrindą, kuriuo besivadovaudamos trečiosios šalys gali daryti įtaką centrinio banko galutiniams sprendimams, ir todėl yra nesuderinama su Sutartimi ir Statutu.

Tačiau NCB dialogas su trečiosiomis šalimis netgi tais atvejais, kai įstatymas įpareigoja teikti informaciją ir keistis nuomonėmis, yra suderinamas su centrinio banko nepriklausomumu, jeigu:

- nebus pažeidžiamas nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų narių nepriklausomumas;
- bus visiškai atsižvelgiama į ypatingą valdytojų teisinę padėtį jiems einant ECB bendrosios tarybos narių pareigas; ir
- laikomasi Statute nustatytą konfidencialumo reikalavimų.

Nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų narių pareigų aprobavimas

Įstatymų nuostatose dėl trečiųjų šalių (pvz., vyriausybių) teikiamo nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų narių (pvz., susijusių su sąskaitomis) pareigų aprobavimo turi būti numatyti tinkami saugikliai, kad tokia teisė nepažeistų nacionalinio centrinio banko atskiro nario gebėjimo nepriklausomai priimti

sprendimus dėl su ECBS susijusių uždavinių (arba įgyvendinti sprendimus, priimtus ECBS lygiu). Rekomenduojama, kad aiški nuostata dėl to būtų numatyta nacionalinio centrinio banko įstatymuose.

ASMENINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Statuto nustatytas nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų narių kadencijos saugumas taip pat užtikrina centrinio banko nepriklausomumą. Valdytojai yra ECB bendrosios tarybos nariai. Statuto 14 straipsnio 2 dalis nustato, kad nacionalinio centrinio banko įstatymuose, be kita ko, turi būti numatyta ne trumpesnė kaip penkerių metų valdytojo kadencija. Tai kartu apsaugo valdytojus nuo savavališko jų atleidimo iš užimamų pareigų nustatant, kad valdytojus galima atleisti iš pareigų tik tuomet, jeigu jie nebeatitinka šioms pareigoms keliamų reikalavimų arba yra kalti padarę sunkų nusižengimą, ir suteikiant galimybę kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. Nacionalinio centrinio banko įstatymai turi atitikti šią nuostatą, kaip yra išdėstyta toliau.

Valdytojų pareigų ėjimo minimalus terminas

Vadovaujantis Statuto 14 straipsnio 2 dalimi, nacionalinio centrinio banko įstatymuose turi būti numatyta, kad valdytojo pareigų ėjimo terminas yra ne trumpesnis kaip penkeri metai. Tai nedraudžia nustatyti pareigų ėjimo ilgesnio termino, o neribotas pareigų ėjimo terminas nereikalauja keisti įstatymo, jei valdytojo atleidimo pagrindai yra suderinti su Statuto 14 straipsnio 2 dalimi. Jei nacionalinio centrinio banko įstatymas yra iš dalies keičiamas, tai iš dalies keičiantis įstatymas turi apsaugoti valdytojo ir kitų sprendimus priimančių organų narių, kuriems gali tekti pavaduoti valdytoją, teisę eiti pareigas.

Valdytojų atleidimo iš užimamų pareigų pagrindai

Nacionalinio centrinio banko įstatymai privalo užtikrinti, kad valdytojai negali būti atleidžiami iš užimamų pareigų dėl kitų priežasčių, išskyrus tas, kurios išvardytos Statuto 14 straipsnio 2 dalyje. Šio reikalavimo tikslas yra užkirsti kelią valdytoją skiriančiais valdžiais, ypač vyriausybei

ar parlamentui, pasinaudoti teise valdytoją atleisti. Nacionalinio centrinio banko įstatymai turi arba numatyti atleidimo iš užimamų pareigų pagrindus, kurie būtų suderinti su Statuto 14 straipsnio 2 dalyje išvardytais pagrindais, arba neturi numatyti jokių atleidimo iš užimamų pareigų pagrindų (kadangi Statuto 14 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiesiogiai).

NCB sprendimus priimančių organų kitų narių, ne valdytojų, susijusių su ECBS uždavinių vykdymu, teisės eiti pareigas apsauga ir atleidimo pagrindai

Grėsmė asmeniniam nepriklausomumui kiltų tada, kai valdytojų teisės eiti pareigas apsaugos ir atleidimo pagrindų taisyklės nebūtų taikomos NCB sprendimus priimančių organų kitiems nariams, ne valdytojams, susijusiems su ECBS uždavinių vykdymu⁷. Suteikti tokią pačią teisės eiti pareigas apsaugą reikalauja įvairūs Sutarties ir Statuto straipsniai. Statuto 14 straipsnio 2 dalis neapriboja valdytojų teisės eiti pareigas apsaugos, o Sutarties 108 straipsnis ir Statuto 7 straipsnis kalba ne apie valdytojus atskirai, o apie NCB „sprendimus priimančių organų narius“. Ypač tai yra taikoma tais atvejais, kai valdytojas yra pirmas tarp lygių kolegų, turinčių lygias balsavimo teises, arba kai kitiems nariams gali tekti pavaduoti valdytoją.

Teisė į teisminę gynybą

Siekiant apriboti politinio pasirinkimo vertinant atleidimo iš užimamų pareigų pagrindus galimybę, NCB sprendimus priimančių organų nariai turi turėti teisę kreiptis į nepriklausomą teisumą ir apskųsti jų atleidimą iš pareigų.

Statuto 14 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad iš pareigų atleistas nacionalinio centrinio banko valdytojas dėl tokio sprendimo gali kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. Nacionalinės teisės aktai turi arba remtis Statutu, arba neminėti teisės dėl tokio sprendimo kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą (kadangi Statuto 14 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiesiogiai).

Nacionalinė teisė taip pat turi numatyti nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų kitų narių, dalyvaujančių

vykdant su ECBS susijusius uždavinius, teisę kreiptis į nacionalinius teismus ir apskųsti atleidimą iš užimamų pareigų. Ši teisė gali būti arba bendrosios teisės reguliuojamas dalykas, arba nustatyta speciali norma. Net jei gali būti pareikšta, kad šia teise galima pasinaudoti pagal bendrąją teisę, dėl teisinio apibrėžtumo prižasčių patartina tokią teisminę gynybą numatyti konkrečiai.

Apsauga nuo interesų konflikto

Asmeninis nepriklausomumas taip pat reiškia, jog būtina užtikrinti, kad nesusikirstų nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų narių, jiems einant pareigas, interesai su pačių NCB interesais (taip pat – valdytojų ir ECB interesais) ir su bet kokia kita su ECBS uždavinių vykdymu susijusių sprendimus priimančių organų narių veikla, kurioje jie dalyvauja ir kuri gali kelti grėsmę jų asmeniniam nepriklausomumui. Paprastai su ECBS uždavinių atlikimu susijusių sprendimus priimančių organų nariai negali atlikti kitų funkcijų, kurios gali sukelti interesų konfliktą. Ypač tokių sprendimus priimančių organų nariai negali eiti pareigų ar turėti interesų, kurie gali daryti įtakos jų, kaip asmenų, einančių pareigas vykdomosios ar įstatymų leidžiamosios valdžios – centrinės ar vietos – ar verslo organizacijose, veiklai. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti tam, kad būtų užtikrinta apsauga nuo privačių interesų potencialių konfliktų vykdomųjų-tvarkomųjų funkcijų neatliekančių sprendimus priimančių organų narių atžvilgiu.

FINANSINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Net jei nacionalinis centrinis bankas yra visiškai nepriklausomas funkciniu,

⁷ Žr. 2004 m. lapkričio 4 d. ECB nuomonės CON/2004/35 Vengrijos finansų ministerijos prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio *Magyar Nemzeti Bank* įstatymą, projekto 8 dalį; 2005 m. rugpjūčio 4 d. ECB nuomonės CON/2005/26 *Národná banka Slovenska* prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio Įstatymą Nr. 566/1992 Zb. dėl *Národná banka Slovenska* su pakeitimais, ir dėl tam tikrų teisės aktų dalinių pakeitimų projekto 8 dalį; 2006 m. rugpjūčio 25 d. ECB nuomonės CON/2006/44 *Banca d'Italia* prašymu dėl *Banca d'Italia* įstatymo dalinio pakeitimo 3.3 dalį; 2006 m. birželio 22 d. ECB nuomonės CON/2006/32 Prancūzijos Senato prašymu dėl įstatymo projekto dėl *Banque de France* 2.6 dalį ir 2007 m. kovo 7 d. ECB nuomonės CON/2007/6 Vokietijos finansų ministerijos prašymu dėl Aštuntojo įstatymo, iš dalies keičiančio *Deutsche Bundesbank* įstatymą, projekto 2.3 ir 2.4 dalis.

instituciniu ir asmeniniu požiūriu (tai garantuoja nacionalinio centrinio banko įstatymas), jo bendram nepriklausomumui kiltų grėsmė, jei jis negalėtų savarankiškai naudotis pakankamais finansiniais ištekliais, kurie leistų jam vykdyti savo įgaliojimus (vykdyti Sutarties ir Statuto numatytus su ECBS susijusius uždavinius).

Valstybės narės negali leisti savo NCB atsidurti tokioje padėtyje, kad jie turėtų nepakankamų finansinių išteklių savo atitinkamai su ECBS ar su Eurosystema susijusiems uždaviniams vykdyti. Pažymėtina, kad Statuto 28 straipsnio 1 dalis ir 30 straipsnio 4 dalis numato galimybę papildomai reikalauti iš NCB sumokėti įnašus į ECB kapitalą ir atlikti papildomus užsienio atsargų pervedimus⁸. Be to, Statuto 33 straipsnio 2 dalis numato⁹, kad, jeigu ECB patiria nuostolį, kurio negalima visiškai kompensuoti iš ECB bendrojo atsargų fondo, ECB valdančioji taryba gali nuspręsti likusį nuostolį kompensuoti iš atitinkamų finansinių metų pinigų politikos pajamų proporcingai ir neviršijant sumų, kurios paskirstytos NCB. Vadovaujantis finansinio nepriklausomumo principu, reikalaujama, kad, laikantis šių nuostatų, nacionalinis centrinis bankas galėtų netrukdomas vykdyti savo funkcijas.

Finansinio nepriklausomumo principas taip pat reiškia, kad nacionalinis centrinis bankas privalo turėti pakankamų priemonių ne tik su ECBS susijusiems uždaviniams, bet ir savo nacionaliniams uždaviniams vykdyti (pvz., finansuoti savo valdymą ir savo operacijas).

Todėl finansinį nepriklausomumą reikėtų vertinti atsižvelgiant į tai, ar kuri nors trečioji šalis gali daryti tiesioginės arba netiesioginės įtakos ne tik nacionalinio centrinio banko uždaviniams, bet ir jo gebėjimui (suprantama tiek funkcinio požiūriu darbo jėgos prasme, tiek finansiniu – pakankamų finansinių išteklių prasme) vykdyti savo įgaliojimus. Šiuo atžvilgiu ypač svarbūs yra toliau pateikti keturi finansinio nepriklausomumo aspektai, iš kurių keli buvo patobulinti visai neseniai¹⁰. Tai yra finansinio nepriklausomumo požymiai, kurių atžvilgiu NCB yra pažeidžiamiausi dėl išorės įtakos.

Budžeto nustatymas

Jei trečioji šalis turi teisę nustatyti ar daryti įtaką nustatant nacionalinio centrinio banko biudžetą, tai yra nesuderinama su finansiniu nepriklausomumu, nebent įstatyme yra apsaugos nuostata tam tikslui, kad tokia teisė neapriboja finansinių lėšų būtinų su ECBS susijusiems nacionalinio centrinio banko uždaviniams vykdyti.

Apskaitos taisyklės

Sąskaitos turi būti sudaromos arba vadovaujantis bendrosiomis apskaitos taisyklėmis, arba vadovaujantis nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų nustatytomis taisyklėmis. Jei tokias taisykles yra nustačiusios trečiosios šalys, tada taisyklės turi atsižvelgti bent jau į nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų pasiūlymus.

Metines sąskaitas turi patvirtinti nepriklausomų apskaitininkų padedami nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančiosios šalys (pvz., vyriausybė, parlamentas). Kalbant apie pelną, nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančiosios šalys turi būti suteikta teisė priimti nepriklausomą ir profesionalų sprendimą dėl pelno apskaičiavimo.

8 Statuto 30 straipsnio 4 dalis taikoma tik Eurosysteme.

9 Statuto 33 straipsnio 2 dalis taikoma tik Eurosysteme.

10 Pagrindinės formuojančios ECB nuomonės šioje srityje yra šios:

- 2002 m. birželio 5 d. CON/2002/16 Airijos finansų departamento prašymu dėl *Central Bank and Financial Services Authority of Ireland* įstatymo projekto, 2002 m.;
- 2003 m. spalio 15 d. CON/2003/22 Suomijos finansų ministerijos prašymu dėl vyriausybės pasiūlymo iš dalies pakeisti *Suomen Pankki* įstatymą ir kitus susijusius aktus projekto;
- 2003 m. gruodžio 2 d. CON/2003/27 Austrijos federalinės finansų ministerijos prašymu dėl Federalinio įstatymo dėl Nacionalinio mokslinių tyrimų, technologijos ir taikomosios veiklos fondo projekto;
- 2004 m. sausio 20 d. CON/2004/1 Suomijos parlamento Ekonomikos komiteto prašymu dėl vyriausybės pasiūlymo iš dalies pakeisti *Suomen Pankki* įstatymą ir kitus susijusius aktus projekto;
- 2006 m. liepos 25 d. CON/2006/38 *Bank of Greece* prašymu dėl projekto nuostatos *Bank of Greece* įgaliojimų vartotojų srityje;
- 2006 m. rugsėjo 13 d. CON/2006/47 Čekijos pramonės ir prekybos ministerijos prašymu dėl *Česka národní banka* įstatymo dalinio pakeitimo;
- 2007 m. kovo 21 d. CON/2007/8 Čekijos pramonės ir prekybos ministerijos prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio įstatymą dėl vartotojų apsaugos, tam tikrų projekto nuostatų, susijusių su *Česka národní banka*.
- 2008 m. kovo 19 d. CON/208/13 dėl įstatymo, susijusio su Graikijos socialinės apsaugos sistemos reforma, projekto.

Kai nacionalinio centrinio banko operacijas kontroliuoja valstybinė audito tarnyba arba panaši institucija, atsakinga už valstybės finansų naudojimo kontrolę, teisinis pagrindas turi aiškiai nustatyti kontrolės apimtį ir ji turi nepažeisti nacionalinio centrinio banko nepriklausomo išorės auditoriaus veiklos, kaip numatyta Statuto 27 straipsnio 1 dalyje. Valstybinis auditas turi būti atliekamas nepolitiniiais, nepriklausomais ir grynai profesiniais pagrindais.

Pelno paskirstymas, NCB kapitalas ir finansinės nuostatos

Kalbant apie pelno paskirstymą, nacionalinio centrinio banko įstatymai gali nurodyti, kaip reikia paskirstyti pelną. Jei tokių nuostatų nėra, nutarimą dėl pelno paskirstymo turi priimti nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančys organai profesiniais pagrindais. Sprendimo nereikėtų palikti trečiųjų šalių nuožiūrai, nebent būtų aiški apsaugos nuostata, teigianti, kad tai nepakenks finansinėms priemonėms, būtinoms vykdyti su ECBS susijusius nacionalinio centrinio banko uždavinius.

Valstybei narei draudžiama mažinti nacionalinio centrinio banko kapitalą be nacionalinio centrinio banko sprendimus priimančių organų *ex ante* sutikimo, kuriuo siekiama užtikrinti pakankamas finansines priemones vykdyti jo, kaip ECBS nario, įgaliojimus pagal Sutarties 105 straipsnio 2 dalį ir Statutą. Kalbant apie finansines nuostatas arba saugiklius, nacionalinis centrinis bankas privalo būti laisvas nepriklausomai kurti finansines nuostatas, apsaugančias realią jo kapitalo ir turto vertę.

Finansiniai įsipareigojimai priežiūros institucijoms

Kai kuriose valstybėse narėse jų finansinės priežiūros institucijos yra jų nacionaliniame centriniame banke. Jei tokios institucijos priklauso nuo nacionalinio centrinio banko nepriklausomai priimamų sprendimų, tai nesudaro problemų. Tačiau kai teisinės nuostatos nustato atskirą tokių priežiūros institucijų sprendimų priėmimą, svarbu užtikrinti, kad jų priimami sprendimai nekeltų pavojaus nacionalinio centrinio

banko finansams apskritai. Tokiais atvejais nacionalinės teisės aktai turi leisti NCB visiškai kontroliuoti bet kokią priežiūros institucijų priimamą sprendimą, galintį turėti įtakos nacionalinio centrinio banko nepriklausomumui, ypač finansiniam.

Personalo reikalų nepriklausomumas

Valstybės narės negali bloginti nacionalinio centrinio banko galimybių įdarbinti ir išlaikyti kvalifikuotą personalą, reikalingą nacionaliniam centriniui bankui nepriklausomai atlikti Sutartimi ir Statutu jam pavestus uždavinius. Be to, negalima sudaryti tokios situacijos, kad nacionalinis centrinis bankas galėtų savo personalą kontroliuoti ribotai arba iš viso to negalėtų, arba kuriai esant valstybė narė galėtų daryti įtaką jo personalo reikalų politikai¹¹.

2.2.3.2 KONFIDENCIALUMAS

ECB ir nacionalinio centrinio banko tarnautojų prievolė saugoti profesinę paslaptį vadovaujantis Statuto 38 straipsniu gali lemti panašias nacionalinio centrinio banko įstatymų ar valstybės narės įstatymų nuostatas. Bendrijos teisės ir jos pagrindu priimtų taisyklių viršenybė taip pat reiškia, kad nacionaliniai įstatymai dėl trečiųjų šalių prieigos prie dokumentų neleidžia pažeisti ECBS konfidencialumo režimo.

2.2.4 DRAUDIMAS DĖL PINIGINIO FINANSAVIMO IR PRIVILEGIJOS NAUDOTIS FINANSŲ ĮSTAIGOMIS

Kalbant apie piniginio finansavimo ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimus, 2004 m. ir 2007 m. į ES įstojusių valstybių narių nacionalinė teisė turėjo būti suderinta, kad atitiktų Sutarties ir Statuto atitinkamas nuostatas, ir galioti 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. Švedija buvo įpareigota užtikrinti, kad reikalingi suderinimai įsigaliotų iki 1995 m. sausio 1 d.

¹¹ Žr. 2008 m. vasario 21 d. ECB nuomonę CON/2008/9 Vokietijos finansų ministerijos prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio *Deutsche Bundesbank* įstatymą, projekto; taip pat 2008 m. vasario 21 d. ECB nuomonę CON/2008/10 Italijos ekonomikos reikalų ir finansų ministerijos prašymu dėl tam tikrų įstatymo dėl valstybės metinio ir daugiamečio biudžeto nuostatų (2008 m. biudžeto įstatymas).

2.2.4.1 DRAUDIMAS DĖL PINIGINIO FINANSAVIMO

Piniginio finansavimo draudimą nustato Sutarties 101 straipsnio 1 dalis, pagal kurią lėšų poreikvojimas sąskaitose ar bet kurios kitos formos kredito galimybė Bendrijos institucijoms ar organams, valstybių narių centrinėms vyriausybėms, regioninėms, vietos ar kitoms valdžios institucijoms, kitoms viešosios teisės reglamentuojamoms organizacijoms arba valstybinėms įmonėms ECB ar valstybių narių NCB yra draudžiami, taip pat draudžiama ECB ar NCB tiesiogiai iš jų pirkti skolos priemonės. Sutartis numato vieną šio draudimo išimtį: jis netaikomas valstybei nuosavybės teise priklausančioms kredito įstaigoms, kurioms centrinių bankų atsargų pasiūlos atžvilgiu turi būti taikomas toks pats statusas, kaip ir privačioms kredito įstaigoms (Sutarties 101 straipsnio 2 dalis). Be to, ECB ir NCB gali veikti kaip anksčiau išvardytų subjektų fiskaliniai agentai (Statuto 21 straipsnio 2 dalis). 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3603/93, nustatantis apibrėžimus, susijusius su Sutarties 104 straipsnyje ir 104b straipsnio 1 dalyje (dabar 101 straipsnis ir 103 straipsnio 1 dalis) numatytų draudimų taikymu¹², kuris aiškiai nurodo, kad draudimas apima bet koki valstybinio sektoriaus išpareigojimų trečiųjų šalių atžvilgiu finansavimą, papildomai paaiškina tikslią piniginio finansavimo draudimo taikymo apimtį.

Piniginio finansavimo draudimas ypač svarbus užtikrinant, kad nebūtų kliudoma pagrindiniam pinigų politikos tikslui (palaiykėti kainų stabilumą). Be to, centrinio banko teikiamas valstybinio sektoriaus finansavimas mažina spaudimą biudžetinei drausmei. Todėl ši draudimą reikia aiškinti plačiai, kad būtų užtikrintas griežtas jo taikymas atsižvelgiant tik į Sutarties 101 straipsnio 2 dalyje ir Reglamente (EB) Nr. 3603/93 numatytas tam tikras ribotas išimtis. Bendra ECB pozicija dėl nacionalinės teisės aktų suderinamumo su draudimu visų pirma buvo plėtojama valstybių narių konsultavimosi su ECB dėl teisinių nuostatų projektų pagal Sutarties 105 straipsnio 4 dalį rėmuose¹³.

12 OL L 332, 1993 12 31, p. 1.

13 Kai kurios formuojančios EPI / ECB nuomonės šioje srityje yra šios:

- 1995 m. gegužės 10 d. CON/95/8 dėl Švedijos finansų ministerijos konsultavimosi pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties (Sutartis) 109 straipsnio f punktą ir EPI statuto (Statutas) 5 straipsnio 3 dalį; dėl vyriausybės teisės akto, nustatančio piniginio finansavimo draudimą, projekto (teisės aktas);
- 1997 m. rugpjūčio 27 d. CON/97/16 dėl Austrijos federalinės finansų ministerijos konsultavimosi pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties (Sutartis) 109 straipsnio f punktą ir EPI statuto (Statutas) 5 straipsnio 3 dalį, smulkiau paaiškintus 1993 m. lapkričio 22 d. Tarybos sprendime (93/717/EB) (Sprendimas) dėl Federalinio įstatymo dėl Austrijos dalyvavimo naujame Tarptautinio valiutos fondo skolinimosi susitarime projekto;
- 2001 m. spalio 11 d. CON/2001/32 Portugalijos finansų ministerijos prašymu dėl dekretinio įstatymo, iš dalies keičiančio kredito įstaigų ir finansinių bendrovių teisinę sistemą, projekto;
- 2003 m. gruodžio 2 d. CON/2003/27 Austrijos federalinės finansų ministerijos prašymu dėl Federalinio įstatymo dėl Nacionalinio mokslinių tyrimų, technologijos ir taikomiosios veiklos fondo projekto;
- 2005 m. vasario 3 d. CON/2005/1 Italijos ekonomikos reikalų ir finansų ministerijos prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio 1999 m. sausio 25 d. dekretinį įstatymą Nr. 7, pakeistą 1999 m. kovo 25 d. įstatymu Nr. 74, dėl skubių nuostatų dėl Italijos dalyvavimo Tarptautinio valiutos fondo intervencijose gilioms finansų krizėms jo valstybėse narėse spręsti, projekto;
- 2005 m. liepos 15 d. CON/2005/24 Čekijos finansų ministerijos prašymu dėl įstatymo dėl finansų rinkos priežiūros institucijų integracijos projekto;
- 2005 m. rugpjūčio 11 d. CON/2005/29 Austrijos federalinės finansų ministerijos prašymu dėl Federalinio įstatymo dėl Austrijos įnašo į Tarptautinio valiutos fondo administruojamą patikėjimo fondą besivystančioms šalims, nukentėjusioms nuo stichinių nelaimių, mokėjimo projekto;
- 2005 m. gruodžio 1 d. CON/2005/50 *Národná banka Slovenska* prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio įstatymą Nr. 118/1996 Z.z. dėl bankų indėlių apsaugos ir dėl tam tikrų įstatymų, su paskutiniaisiais pakeitimais dalinių pakeitimų, projekto;
- 2005 m. gruodžio 30 d. CON/2005/60 Lietuvos banko prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio Lietuvos banko įstatymą, projekto;
- 2006 m. sausio 27 d. CON/2006/4 *Central Bank of Cyprus* prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio 2002 m. ir 2003 m. *Central Bank of Cyprus* įstatymus, projekto;
- 2006 m. kovo 9 d. CON/2006/15 Lenkijos finansų ministro prašymu dėl įstatymo projekto dėl finansų įstaigų priežiūros;
- 2006 m. kovo 13 d. CON/2006/17 Slovėnijos finansų ministerijos prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio *Banka Slovenije* įstatymą, projekto;
- 2006 m. gegužės 22 d. CON/2006/23 *Bank Ċentrali ta' Malta / Central Bank of Malta* prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio *Bank Ċentrali ta' Malta / Central Bank of Malta* įstatymą, projekto;
- 2006 m. gruodžio 15 d. CON/2006/58 *Bank Ċentrali ta' Malta / Central Bank of Malta* prašymu dėl *Bank Ċentrali ta' Malta / Central Bank of Malta* įstatymo dalinių pakeitimų;
- 2007 m. rugpjūčio 27 d. CON/2007/26 Lenkijos finansų ministro prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio Banko garantijų fondo įstatymą, projekto;
- 2008 m. sausio 17 d. CON/2008/5 Lenkijos finansų ministro prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio Banko garantijų fondo įstatymą, projekto;
- 2008 m. vasario 21 d. CON/2008/10 Italijos ekonomikos reikalų ir finansų ministerijos prašymu dėl tam tikrų įstatymo dėl valstybės metinio ir daugiamečio biudžeto nuostatų (2008 m. biudžeto įstatymas); ir
- 2008 m. kovo 19 d. CON/2008/13 dėl įstatymo, susijusio su Graikijos socialinės apsaugos sistemos reforma, projekto.

NACIONALINĖS TEISĖS AKTAI, PERKELIANTYS PINIGINIO FINANSAVIMO DRAUDIMĄ Į NACIONALINĘ TEISĘ

Apskritai, Sutarties 101 straipsnio, papildyto Reglamentu (EB) Nr. 3603/93, į nacionalinę teisę perkelti nebūtina, kadangi jie abu yra taikomi tiesiogiai. Tačiau, jei nacionalinės teisės nuostatos atspindi šias tiesiogiai taikomas Bendrijos teisės nuostatas, jos gali susiaurinti piniginio finansavimo draudimo taikymo apimtį arba išplėsti Bendrijos teisės nustatytas išimtis. Pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktai, numatantys NCB teikiamą valstybės narės finansinių įsipareigojimų tarptautinėms finansų institucijoms (išskyrus TVF, kaip nustatyta Reglamentu (EB) Nr. 3603/93) ar trečiosioms šalims finansavimą, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

VALSTYBINIO SEKTORIAUS AR VALSTYBINIO SEKTORIAUS ĮSIPAREIGOJIMŲ TREČIOSIOMS ŠALIMS FINANSAVIMAS

Nacionalinės teisės aktai negali reikalauti, kad nacionalinis centrinis bankas finansuotų kitų valstybinio sektoriaus institucijų funkcijų vykdymą ar valstybinio sektoriaus įsipareigojimus trečiųjų šalių atžvilgiu. Pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktai, suteikiantys leidimą ar reikalaujantys, kad nacionalinis centrinis bankas finansuotų teismų arba administracines institucijas, kurios yra nepriklausomos nuo nacionalinio centrinio banko ir veikia valstybės vardu, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

VALSTYBINIO SEKTORIAUS ĮSIPAREIGOJIMŲ PRISIĖMIMAS

Nacionalinės teisės aktai, reikalaujantys, kad nacionalinis centrinis bankas dėl tam tikrų užduočių ir pareigų nacionalinio pertvarkymo (pvz., perleidžiant nacionaliniam centriniam bankui tam tikras priežiūros užduotis, kurias anksčiau vykdė valstybės ar nepriklausomos valdžios institucijos ar įstaigos) perimtų anksčiau nepriklausomos valstybinės institucijos įsipareigojimus, neatskiriant nacionalinio centrinio banko nuo finansinių įsipareigojimų, atsirandančių dėl ankstesnės tokių buvusių nepriklausomų valstybinių institucijų veiklos,

yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

FINANSINĖ PARAMA KREDITO IR (ARBA) FINANSŲ ĮSTAIGOMS

Nacionalinės teisės aktai, numatantys NCB teikiamą finansavimą kredito įstaigoms, nesusijusį su centrinės bankininkystės uždaviniais (tokiais kaip pinigų politika, mokėjimo sistemos ar likvidumo palaikymo laikinos operacijos), ypač siekiant remti nemokias kredito ir (arba) kitas finansų įstaigas, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu. Todėl turėtų būti svarstoma dėl nuorodų į Sutarties 101 straipsnį.

FINANSINĖ PARAMA INDĖLIŲ GARANTIJŲ IR INVESTUOTOJŲ KOMPENSAVIMO SISTEMOMS

Indėlių garantijų sistemų direktyva¹⁴ ir Investuotojų kompensavimo sistemų direktyva¹⁵ nustato, kad indėlių garantijų sistemų ir investuotojų kompensavimo sistemų išlaidos tenka atitinkamai pačioms kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms. Nacionalinės teisės aktai, numatantys NCB teikiamą finansavimą valstybinio sektoriaus nacionalinei indėlių garantijų sistemai, kredito įstaigoms ar nacionalinės investuotojų kompensavimo sistemos investicinėms įmonėms, būtų nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu, jei jie nėra trumpalaikiai, neskirti skubiems atvejams, nekyla pavojus sisteminio stabilumo aspektams ir diskusija nevyksta nacionalinio centrinio banko nuožiūra. Todėl turėtų būti svarstoma dėl nuorodų į Sutarties 101 straipsnį.

FISKALINIO AGENTO FUNKCIJA

Statuto 21 straipsnio 2 dalis nustato, kad „ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali veikti kaip fiskaliniai agentai“ „Bendrijos institucijoms ar organams, valstybių narių centrinėms vyriausybėms, regioninėms, vietos ar kitoms

14 1994 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/19/EB dėl indėlių garantijų sistemų 23 konstatuojamoji dalis (OL L 135, 1994 05 31, p. 5).

15 1997 m. kovo 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 97/9/EB dėl investuotojų kompensavimo sistemų 23 konstatuojamoji dalis (OL L 84, 1997 03 26, p. 22).

valdžios institucijoms, kitoms viešosios teisės reglamentuojamoms įstaigoms arba valstybinėms įmonėms¹⁶. Statuto 21 straipsnio 2 dalies tikslas yra įgalinti NCB, atsižvelgiant į pinigų politikos kompetencijos perleidimą Eurosistemai, nuolatos teikti fiskalinio agento paslaugą, kurią centriniai bankai tradiciškai teikia vyriausybėms ir kitiems viešiesiems subjektams automatiškai nepažeisdami piniginio finansavimo draudimo. Reglamentas (EB) Nr. 3603/93 nustato keletą šių aiškių ir siaurai apibrėžtų piniginio finansavimo draudimo išimčių, susijusių su fiskalinio agento funkcija: 1) vienos dienos kreditai valstybiniam sektoriui yra leistini, jeigu jų terminas yra ne ilgesnis kaip viena diena ir negali būti pratęstas¹⁶; 2) kredituoti trečiųjų šalių išduotais čekiais valstybinio sektoriaus sąskaitą, kai mokėtojo bankas dar nėra jų debetavęs, leidžiama, jeigu nuo čekio gavimo praėjęs nustatytas laikotarpis sutampa su įprastu atitinkamo nacionalinio centrinio banko čekių apmokėjimo laikotarpiu ir jeigu visi galimi kitimo atvejai yra išimtiniai, nežymūs ir per trumpą laiką išsilygina¹⁷; ir 3) išleisti monetas ir jomis kredituoti valstybinį sektorių leidžiama, jeigu jos sudaro mažiau kaip 10% apyvartoje esančių monetų¹⁸.

Nacionalinės teisės aktai dėl finansinio agento funkcijos bendrai turėtų būti suderinti su Bendrijos teise, o ypač dėl piniginio finansavimo draudimo. Nacionalinės teisės aktai, leidžiantys nacionaliniam centriniam bankui laikyti vyriausybės indėlius ir prižiūrėti vyriausybės sąskaitas, nekelia problemų dėl atitikimo piniginio finansavimo draudimui, kol tokios nuostatos neleidžia teikti kredito, įskaitant vienos nakties lėšų poreikį sąskaitose. Atitikties piniginio finansavimo draudimui problema iškyla, kai, pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktai leidžia už indėlius arba einamųjų sąskaitų balansus mokėti didesnę, o ne rinkos arba mažesnę kainą. Atlyginimo riba, kuri yra aukštesnė negu rinkos kaina, *de facto* yra vienu metų kreditas, neatitinkantis piniginio finansavimo draudimo tikslo, ir todėl gali pakenkti draudimo tikslams.

2.2.4.2 PRIVILEGIJOS NAUDOTIS FINANSŲ ĮSTAIGOMIS DRAUDIMAS

NCB, kaip valdžios institucijoms, draudžiama imtis priemonių, suteikiančių privilegiją valstybiniam sektoriui naudotis finansų įstaigomis, jei tokios priemonės nėra pagrįstos rizikos ribojimu. Be to, nacionalinio centrinio banko priimtos taisyklės dėl skolos vertybinių popierių mobilizavimo arba įkeitimo negali būti naudojamos kaip priemonė privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimui apeiti¹⁹. Valstybių narių teisės aktams šioje srityje draudžiama nustatyti tokią privilegiją naudotis finansų įstaigomis.

Šiame pranešime dėmesys skiriamas tiek NCB priimtų nacionalinės teisės aktų, tiek nacionalinio centrinio banko įstatymų suderinamumui su Sutartyje numatytu privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimu. Tačiau šis pranešimas nepažeidžia vertinimo, ar įstatymai, reglamentai arba administraciniai teisės aktai valstybėse narėse nėra naudojami prisidengiant rizikos ribojimu, kaip priemonė privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimui apeiti. Toks vertinimas nepatenka į šio pranešimo sritį.

2.2.5 ŽODŽIO „EURO“ VIENODA RAŠYBA

Euro yra jį įvedusių valstybių narių bendroji valiuta. Siekiant, kad šis bendrumas būtų akivaizdus, Bendrijos teisė reikalauja, jog vienaskaitos vardininko linksnyje žodžio „euro“ rašyba būtų vienoda visuose Bendrijos ir nacionalinės teisės nuostatose atsižvelgiant į abėcėlių skirtumus.

1995 m. gruodžio 15–16 d. Madride Europos Vadovų Taryba nusprendė, kad „Europos valiutai suteikiamas pavadinimas yra „euro“,

16 Žr. Reglamento (EB) 3603/93 4 straipsnį.

17 Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 5 straipsnį.

18 Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 6 straipsnį.

19 Žr. 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 3604/93, nustatančio apibrėžimus, susijusius su Sutarties 104a straipsnyje (dabar 102 straipsnis) numatytos privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimo taikymu, 3 straipsnio 2 dalį ir 10 konstatuojamąją dalį (OL L 332, 1993 12 31, p. 4).

kad „pavadinimas turi būti vienodas visomis oficialiomis Europos Sąjungos kalbomis atsižvelgiant į abėcėlių skirtumus“ ir kad „specifinis pavadinimas „euro“ vartojamas vietoje bendrinio termino „ekiu“, kuris Sutartyje vartojamas kalbant apie Europos piniginių vienetą“. Galiausiai Europos Vadovų Taryba nusprendė, kad: „Penkiolikos valstybių narių vyriausybės priėmė bendrą susitarimą dėl to, kad šis sprendimas yra patvirtintas ir yra galutinis atitinkamų Sutarties nuostatų interpretavimas.“ Ši valstybių narių valstybės ir vyriausybės vadovų aiškų ir galutinį susitarimą patvirtino visi žodį „euro“ minintys Bendrijos teisės aktai, kurie visuomet vartoja vienodą rašybą visomis oficialiomis Bendrijos kalbomis. Ypač svarbu yra tai, kad Bendrijos pinigų teisės aktai išlaikė žodžio „euro“ bendrą rašybą, dėl kurios susitarė valstybės narės²⁰. Paskutinis 2005 m. gruodžio 21 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2169/2005, iš dalies pakeičiantis Reglamentą (EB) Nr. 974/98 dėl euro įvedimo²¹, patvirtina teisingą bendrosios valiutos pavadinimo rašybą. Pirma, Reglamento (EB) Nr. 974/98 tekstas visomis kalbomis teigia, kad „Europos valiutai suteikiamas pavadinimas yra „euro“. Antra, Reglamento (EB) Nr. 2169/2005 tekstas visomis kalbomis nurodo žodį „euro“.

2003 m. visos valstybės narės ratifikavo 2003 m. kovo 21 d. valstybės ar vyriausybės vadovų sudėties Tarybos sprendimą, iš dalies keičiantį Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto 10 straipsnio 2 dalį²², kuriame dar kartą, ši kartą su pirmine teise susijusiame teisės akte, bendrosios valiutos pavadinimas rašomas vienodai visomis kalbomis.

Ši aiški ir galutinė valstybių narių pozicija yra privaloma ir valstybėms narėms, kurioms taikoma išlyga. Akto dėl stojimo sąlygų 5 straipsnio 3 dalis nurodo, kad „Europos Vadovų Tarybos arba Tarybos ar valstybių narių bendru susitarimu priimtų deklaracijų, rezoliucijų arba kitų patvirtintų pozicijų dėl Bendrijų ar Sąjungos atžvilgiu naujų valstybių narių padėtis yra tokia pat kaip ir esamų valstybių narių; jos atitinkamai laikysis iš tų deklaracijų, rezoliucijų ar kitų pozicijų kylančių principų

bei gairių ir imsis tokių priemonių, kurių gali prireikti jų įgyvendinimui užtikrinti“.

Remiantis šiais samprotavimais ir atsižvelgiant į išimtinę Bendrijos kompetenciją nustatyti bendrosios valiutos pavadinimą, bet kokie nukrypimai nuo šios taisyklės yra nesuderinami su Sutartimi ir turi būti panaikinti. Nors šis principas taikomas visoms nacionalinės teisės aktų rūšims, vertinimas šalių skyriuose dėmesį skiria NCB įstatymams ir įstatymams dėl euro įvedimo.

2.2.6 NCB TEISINĖ INTEGRACIJA Į EUROSISTEMĄ

Nacionalinės teisės (visų pirma nacionalinio centrinio banko įstatymų, bet taip pat ir kitų teisės aktų) nuostatos, kurios neleistų vykdyti su Eurosistema susijusių uždavinių arba ECB sprendimų, būtų nesuderinamos su efektyviu Eurosistemos funkcionavimu valstybei narei įvedus eurą. Todėl reikia suderinti nacionalinės teisės aktus, kad būtų užtikrintas suderinamumas su Sutartimi ir Statutu su Eurosistema susijusių uždavinių atžvilgiu. Siekiant įvykdyti Sutarties 109 straipsnį, nacionalinės teisės aktus reikėjo pataisyti taip, kad būtų užtikrintas jų atitikimas iki ECBS įkūrimo dienos (Švedijos atveju) ir iki 2004 m. gegužės 1 d. arba 2007 m. sausio 1 d. (valstybių narių, kurios įstojo į ES tomis dienomis, atveju). Nepaisant to, įstatymo nustatyti reikalavimai, susiję su nacionalinio centrinio banko visiška teisine integracija į Eurosistemą, turi įsigalioti tik tada, kai visiška integracija taps efektyvi, t. y. tą dieną, kai valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, įves eurą.

Svarbiausios sritys, analizuojamos šiame pranešime, yra tos, kuriose įstatymų nuostatos gali trukdyti nacionaliniam centriniam bankui vykdyti Eurosistemos reikalavimus. Tai nuostatos,

20 Žr. 1997 m. birželio 17 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1103/97 dėl tam tikrų nuostatų, susijusių su euro įvedimu (OL L 162, 1997 06 19, p. 1), 1998 m. gegužės 3 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 974/98 dėl euro įvedimo (OL L 139, 1998 05 11, p. 1) ir 1998 m. gruodžio 31 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2866/98 dėl euro ir eurą įvedančių valstybių narių valiutų perskaičiavimo kursų (OL L 359, 1998 12 31, p. 1), kurie vis trys buvo iš dalies pakeisti 2000 m. įvedant eurą Graikijoje; žr. taip pat 1998 m. ir 1999 m. Bendrijos priimtus teisės aktus dėl eurų monetų.

21 OL L 346, 2005 12 29, p. 1.

22 OL L 83, 2003 04 01, p. 66.

galinčios neleisti nacionaliniam centriniam bankui dalyvauti įgyvendinant ECB sprendimus priimančių organų apibrėžtą bendrą pinigų politiką arba trukdyti valdytojui vykdyti jo, kaip ECB valdančiosios tarybos nario, pareigas, arba tokios, kuriomis nesilaikoma ECB prerogatyvų. Atskiriami šie dalykai: ekonominės politikos tikslai, uždaviniai, finansinės nuostatos, valiutų kurso politika ir tarptautinis bendradarbiavimas. Galiausiai paminėtos kitos sritys, kuriose gali prireikti suderinti nacionalinio centrinio banko įstatymus.

2.2.6.1 EKONOMINĖS POLITIKOS TIKSLAI

Nacionalinio centrinio banko visiška teisinė integracija į Eurosystemą reikalauja, kad jo įstatymu nustatyti tikslai būtų suderinti su ECBS tikslais, nurodytais Statuto 2 straipsnyje. Tai reiškia, *inter alia*, kad „nacionalinių atspalvį“ turinčius įstatymu nustatytus tikslus – pavyzdžiui, kai įstatymo nuostatos nurodo pareigą vykdyti pinigų politiką susijusios valstybės narės bendrosios ekonominės politikos rėmuose – reikia suderinti.

2.2.6.2 UŽDAVINIAI

Eurą įvedusios valstybės narės nacionalinio centrinio banko uždavinius daugiausia lemia Sutartis ir Statutas atsižvelgiant į nacionalinio centrinio banko, kaip neatskiriamos Eurosystemos dalies, statusą. Todėl, siekiant vykdyti Sutarties 109 straipsnį, nacionalinio centrinio banko įstatymų uždavinių nuostatas reikia palyginti su atitinkamomis Sutarties ir Statuto nuostatomis bei pašalinti bet kokį neatitikimą²³. Tai galioja visoms nuostatomis, kurios po euro įvedimo ir integracijos į Eurosystemą trukdytų vykdyti su ECBS susijusius uždavinius, ir ypač toms, kuriose nesilaikoma ECBS kompetencijų pagal Statuto IV skyrių.

Visos nacionalinės teisės nuostatos, susijusios su pinigų politika, turi pripažinti, kad Bendrijos pinigų politika yra uždavinys, kuris turi būti vykdomas per Eurosystemą²⁴. Nacionalinio centrinio banko įstatymuose gali būti pinigų politikos priemonių nuostatų. Siekiant vykdyti Sutarties 109 straipsnį, reikėtų palyginti tokias nuostatas su Sutarties ir Statuto nuostatomis bei pašalinti bet kokį neatitikimą.

Įvedus eurą, nacionalinės teisės nuostatos, suteikiančios nacionaliniam centriniam bankui išimtinę teisę išleisti banknotus, privalo pripažinti išimtinę ECB valdančiosios tarybos teisę duoti leidimą išleisti banknotus pagal Sutarties 106 straipsnio 1 dalį ir Statuto 16 straipsnį, kadangi teisė leisti eurų banknotus priklauso ECB ir NCB. Taip pat būtina, priklausomai nuo situacijos, arba panaikinti nacionalinės teisės nuostatas, leidžiančias vyriausybėms daryti įtaką tokiais klausimais kaip eurų banknotų nominalai, gamyba, apimtis ir išėmimas iš apyvartos, arba jomis pripažinti anksčiau minėtose Sutarties ir Statuto nuostatose nurodytas ECB galias eurų banknotų atžvilgiu. Nepriklausomai nuo to, kaip dalijasi atsakomybe monetų atžvilgiu vyriausybės ir NCB, atitinkamos nuostatos turi pripažinti ECB teisę patvirtinti eurų monetų emisijos apimtį įvedus eurą.

Dėl užsienio atsargų valdymo²⁵: eurą įvedusios valstybės narės, nepervedančios savo oficialiųjų užsienio atsargų²⁶ į savo nacionalinį centrinį banką, pažeidžia Sutartį. Be to, trečiosios šalies, pavyzdžiui, vyriausybės arba parlamento teisė daryti įtaką nacionalinio centrinio banko sprendimams oficialiųjų užsienio atsargų valdymo atžvilgiu prieštarauja Sutarties 105 straipsnio 2 dalies trečiajam įtraukui. Be to, NCB privalo aprūpinti ECB užsienio atsargomis proporcingai savo pasirašyto ECB kapitalo daliai. Tai reiškia, kad neturi būti teisinių kliūčių NCB perversi užsienio atsargas į ECB.

2.2.6.3 FINANSINĖS NUOSTATOS

Statuto finansinės nuostatos apima apskaitos²⁷, audito²⁸, kapitalo pasirašymo²⁹, užsienio atsargų pervedimo³⁰ ir pinigų politikos pajamų paskirstymo³¹ taisykles. NCB privalo sugebėti vykdyti savo įsipareigojimus pagal šias

23 Žr. ypač Sutarties 105 ir 106 straipsnius bei Statuto 3–6 ir 16 straipsnius.

24 Sutarties 105 straipsnio 2 dalies pirma įtrauka.

25 Sutarties 105 straipsnio 2 dalies trečia įtrauka.

26 Išskyrus apyvartines užsienio valiutos lėšas, kurias valstybių narių vyriausybės gali laikyti vadovaudamosi Sutarties 105 straipsnio 3 dalimi.

27 Statuto 26 straipsnis.

28 Statuto 27 straipsnis.

29 Statuto 28 straipsnis.

30 Statuto 30 straipsnis.

31 Statuto 32 straipsnis.

nuostatas, todėl bet kokios nesuderinamos nacionalinės nuostatos turi būti panaikintos.

2.2.6.4 VALIUTOS KURSO POLITIKA

Valstybės narės, kuriai taikoma išlyga, nacionalinės teisės aktai gali numatyti, kad už jos valiutos kurso politiką atsako vyriausybė, o nacionaliniam centriniam bankui suteikiamas konsultacinis ir (arba) vykdymo vaidmuo. Tačiau, iki tai valstybei įvedant eurą, tokiuose teisės aktuose turi atsispindėti tas faktas, kad pagal Sutarties 111 straipsnį atsakomybė už euro zonos valiutos kurso politiką pereina Bendrijai.

2.2.6.5 TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Siekiant įvesti eurą, nacionalinės teisės aktai turi būti suderinami su Statuto 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje numatyta, kad tarptautinio bendradarbiavimo srityje, apimančioje Eurosistemai patikėtus uždavinius, ECB sprendžia, kaip atstovaujama ECBS. Be to, nacionalinės teisės aktai, leidžiantys nacionaliniam centriniam bankui dalyvauti tarptautinėse pinigų institucijose, dėl tokio dalyvavimo turi numatyti išankstinį ECB pritarimą (Statuto 6 straipsnio 2 dalis).

2.2.6.6 KITA

Be anksčiau išdėstytų klausimų, tam tikrų valstybių narių atžvilgiu esama kitų sričių, kuriose nacionalinės teisės aktų nuostatas reikia suderinti (pvz., tarpuskaitos ir mokėjimo sistemų bei apsikeitimo informacija srityse).

3 EKONOMINĖS KONVERGENCIJOS BŪKLĖ

Palyginti su padėtimi, aprašyta 2006 m. paskelbtuose dviejuose pranešimuose apie konvergenciją, kai kurios valstybės, kurios buvo apžvelgtos 2006 m. ir šiais metais, padarė pažangą siekdamos ekonominės konvergencijos, tačiau daugelyje šalių iškilo svarbių iššūkių, ypač didėjančios infliacijos pavidalu. Reikėtų nepamiršti, kad 2006 m. pranešimuose apie konvergenciją analizuotos trys valstybės – Kipras, Malta ir Slovėnija – jau įvedė eurą. Bulgarija ir Rumunija į ES įstojo 2007 m. sausio 1 d., todėl 2006 m. pranešimuose nebuvo aptartos. Reikia atsižvelgti į pasikeitusią vertinamų šalių grupės sudėtį tiesiogiai lyginant skirtinguose pranešimuose paskelbtus rezultatus.

Kalbant apie kainų stabilumo kriterijų, tik dviejose iš šiame pranešime vertinamų valstybių 12 mėnesių vidutinė infliacija buvo mažesnė negu kontrolinis dydis, o dar vienoje – lygi kontroliniam dydžiui. Likusiose septyniose šalyse infliacija yra didesnė negu kontrolinis dydis, keliose iš jų – daug didesnė. Per pastaruosius metus ar mėnesius infliacija šiose septyniose šalyse labai padidėjo, keliose iš jų – net iki aukščiausio lygio per pastarąjį dešimtmetį. Kalbant apie vertinamų dešimties valstybių narių biudžeto rodiklius, reikia paminėti, kad keturioms šalims šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Ir 2006 m. šiose keturiose valstybėse buvo perviršinis deficitas. 2006 m. septyniose iš šiuo metu vertinamų šalių fiskalinio deficito ir BVP santykis buvo mažesnis, negu Sutartyje nustatytas 3% kontrolinis dydis, arba buvo fiskalinis perviršis, o 2007 m. tokia padėtis buvo aštuoniose šalyse. Visose šiuo metu vertinamose valstybėse, išskyrus vieną, valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis yra mažesnis negu 60% kontrolinis dydis. Nuo 2006 m. daugelyje šalių šis rodiklis sumažėjo. Jeigu kalbėtume apie valiutų kurso kriterijų, keturios iš šiame pranešime vertinamų valiutų dalyvauja VKM II, tos pačios kaip ir 2006 m. Kalbant apie ilgalaikių palūkanų normų konvergenciją, septynių šiame pranešime analizuojamų šalių rodikliai yra mažesni negu kontrolinis dydis; tiek pat šalių buvo ir 2006 m.

Vertinant konvergencijos kriterijų įgyvendinimą, svarbiausia yra tvarumas. Euro įvedimas yra neišvengiamas procesas. Todėl konvergencija turi būti ilgalaikė, o ne tik tam tikru momentu. Siekdamos tvarios konvergencijos aukšto lygio, visos atitinkamos valstybės turi ir toliau iš esmės tęsti taikytas priemones. Pirmiausia ir svarbiausia – užtikrinti ir išlaikyti kainų stabilumą, taip pat svarbu užtikrinti ir išlaikyti patikimus valstybės finansus.

Ilgalaikių politikos pokyčių būtinybę daugumoje vertinamų šalių nulemia bendra našta, susidaranti dėl: 1) palyginti didelių viešųjų sektorių, o tai parodo valstybės didelės išlaidos, palyginti su šalimis, kuriose vienam gyventojui tenka panašios pajamos; 2) prognozuojamų sparčių ir didelių demografinių pokyčių; 3) didėjančio valstybių, kuriose pradeda trūkti arba vis labiau trūksta darbo jėgos, skaičiaus, o tai vyksta tuo metu, kai ir taip didelė dalis gyventojų neturi darbo, nes darbo pasiūla neatitinka jų kvalifikacijos – bendras viso to rezultatas yra sparčiai didėjantis darbo užmokestis, kai kuriose šalyse didėjantis daug sparčiau negu darbo našumas; 4) didelio einamosios sąskaitos deficito, kurį daugelyje vertinamų šalių tik iš dalies padengia tiesioginių užsienio investicijų įplaukos, o tai rodo, kad reikia užtikrinti išorės pozicijų tvarumą. Be to, daugelyje šiame pranešime vertinamų valstybių narių dėl tolesnės pajamų lygio konvergencijos gali padidėti spaudimas kainų arba nominaliojo valiutų kurso didėjimui.

KAINŲ STABILUMO KRITERIJUS

Per 12 mėnesių nagrinėjamą laikotarpį nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. kainų stabilumo kriterijaus kontrolinis dydis buvo 3,2%. Jis buvo gautas prie šių 12 mėnesių SVKI pagrindu apskaičiuotos infliacijos Maltoje (1,5%), Nyderlanduose (1,7%) ir Danijoje (2,0%) nesvertinio aritmetinio vidurkio pridėjus 1,5 procentinio punkto. Apžvelgiant atskirų šalių veiklos rodiklius per nagrinėjamą laikotarpį, buvo nustatyta, kad dviejų valstybių narių iš dešimties (Slovakijos ir Švedijos) vidutinis infliacijos, apskaičiuotos pagal SVKI, lygis yra mažesnis negu kontrolinis dydis, o Lenkijos – lygus kontroliniam dydžiui. Kitose septyniose

šalyse SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija buvo didesnė negu kontrolinis dydis. Didžiausi nukrypimai buvo užfiksuoti Bulgarijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Vengrijoje (žr. suvestinę lentelę). Kad ir kaip būtų, laukiama, kad per artimiausius mėnesius beveik visose vertinamose šalyse 12 mėnesių vidutinė infliacija didės.

Suvestinė lentelė. Konvergencijos ekonominiai kriterijai

		Kainų stabilumas	Valdžios sektoriaus biudžeto pozicija			Valiutos kursas		Ilgalaikė palūkanų norma
		Infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu ¹⁾	Valstybės perviršinis deficitas ²⁾	Valdžios sektoriaus perteklius (+) arba deficitas (-) ³⁾	Bendra valdžios sektoriaus skola ³⁾	Valiuta dalyvauja VKM II ²⁾	Valiutos kursas euro atžvilgiu ^{4),5)}	Ilgalaikė palūkanų norma ¹⁾
Bulgarija	2006	7,4	–	3,0	22,7	Ne	0,0	4,2
	2007	7,6	Ne	3,4	18,2	Ne	0,0	4,5
	2008	¹⁾ 9,4	²⁾ Ne	3,2	14,1	²⁾ Ne	⁴⁾ 0,0	¹⁾ 4,7
Čekija	2006	2,1	Taip	-2,7	29,4	Ne	4,8	3,8
	2007	3,0	Taip	-1,6	28,7	Ne	2,0	4,3
	2008	¹⁾ 4,4	²⁾ Taip	-1,4	28,1	²⁾ Ne	⁴⁾ 8,4	¹⁾ 4,5
Estija	2006	4,4	Ne	3,4	4,2	Taip	0,0	⁷⁾ ...
	2007	6,7	Ne	2,8	3,4	Taip	0,0	⁷⁾ ...
	2008	¹⁾ 8,3	²⁾ Ne	0,4	3,4	²⁾ Taip	⁴⁾ 0,0	⁷⁾ ...
Latvija	2006	6,6	Ne	-0,2	10,7	Taip	0,0	4,1
	2007	10,1	Ne	0,0	9,7	Taip	-0,5	5,3
	2008	¹⁾ 12,3	²⁾ Ne	-1,1	10,0	²⁾ Taip	⁴⁾ 0,4	¹⁾ 5,4
Lietuva	2006	3,8	Ne	-0,5	18,2	Taip	0,0	4,1
	2007	5,8	Ne	-1,2	17,3	Taip	0,0	4,5
	2008	¹⁾ 7,4	²⁾ Ne	-1,7	17,0	²⁾ Taip	⁴⁾ 0,0	¹⁾ 4,6
Vengrija	2006	4,0	Taip	-9,2	65,6	Ne	-6,5	7,1
	2007	7,9	Taip	-5,5	66,0	Ne	4,9	6,7
	2008	¹⁾ 7,5	²⁾ Taip	-4,0	66,5	²⁾ Ne	⁴⁾ -2,7	¹⁾ 6,9
Lenkija	2006	1,3	Taip	-3,8	47,6	Ne	3,2	5,2
	2007	2,6	Taip	-2,0	45,2	Ne	2,9	5,5
	2008	¹⁾ 3,2	²⁾ Taip	-2,5	44,5	²⁾ Ne	⁴⁾ 6,3	¹⁾ 5,7
Rumunija	2006	6,6	–	-2,2	12,4	Ne	2,6	7,2
	2007	4,9	Ne	-2,5	13,0	Ne	5,4	7,1
	2008	¹⁾ 5,9	²⁾ Ne	-2,9	13,6	²⁾ Ne	⁴⁾ -10,3	¹⁾ 7,1
Slovakija	2006	4,3	Taip	-3,6	30,4	Taip	3,5	4,4
	2007	1,9	Taip	-2,2	29,4	Taip	⁶⁾ 9,3	4,5
	2008	¹⁾ 2,2	²⁾ Taip	-2,0	29,2	²⁾ Taip	⁴⁾ 2,5	¹⁾ 4,5
Švedija	2006	1,5	Ne	2,3	45,9	Ne	0,3	3,7
	2007	1,7	Ne	3,5	40,6	Ne	0,0	4,2
	2008	¹⁾ 2,0	²⁾ Ne	2,7	35,3	²⁾ Ne	⁴⁾ -1,6	¹⁾ 4,2
Kontrolinis dydis ⁸⁾		3,2%		-3%	60%			6,5 %

Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas) ir ECB.

1) Metinis vidutinis pokytis procentais. 2008 m. duomenys apima laikotarpį nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn.

2) Laikotarpio pabaigos duomenys. 2008 m. duomenys apima laikotarpį iki statistikos duomenų šiam pranešimui pateikti galutinės datos (2008 m. balandžio 18 d.).

3) Palyginti su BVP, procentais. 2008 m. pavasarį Europos Komisijos tarnybų parengta prognozė 2008 m.

4) Metinis vidutinis pokytis procentais. 2008 m. duomenys skaičiuojami kaip vidurkio pokytis, procentais, per laikotarpį nuo 2008 m. sausio 1 d. iki 2008 m. balandžio 18 d., palyginti su 2007 m. vidurkiu.

5) Teigiamas skaičius rodo brangimą euro atžvilgiu, neigiamas – nuvertėjimą euro atžvilgiu.

6) Nuo 2007 m. kovo 19 d. Slovakijos kronos centrinis kursas VKM II buvo perkainotas 8,5%.

7) Nėra Estijos ilgalaikių palūkanų normų duomenų.

8) Infliacijos, apskaičiuotos SVKI pagrindu, ir ilgalaikių palūkanų normų kontroliniai dydžiai apima laikotarpį nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn., valdžios sektoriaus balanso ir valdžios sektoriaus skolos – iki 2007 m.

Per paskutinius dešimt metų daugumoje iš vertinamų Vidurio ir Rytų Europos valstybių infliacija iš pradžių sumažėjo nuo gana didelio pradinio lygio, buvusio praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio pabaigoje. Vis dėlto skirtingu metu 2003–2005 m. infliacija ir vėl padidėjo daugumoje iš vertinamų šalių, o ypač Bulgarijoje, Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Rumunijoje ir Slovakijoje infliacijai buvo būdinga bendra mažėjimo tendencija, palyginti su aukštu lygiu 2003 m., nors pastaruosiu metu ši tendencija, atrodo, pasidarė priešinga. Švedijoje beveik visą šį laikotarpį infliacija buvo palyginti nedidelė.

Tokia infliacijos kaita vyko susiklosčius dinamiškoms ekonominėms sąlygoms, tačiau ji susijusi ir su išorės veiksniais. Daugumoje iš vertinamų valstybių infliacinį spaudimą didino didelė vidaus paklausa. Beveik visose šalyse buvo didelės privataus vartojimo išlaidos, skatinamos sparčiai augančių disponuojamųjų pajamų, kredito ir nedidelių realiųjų palūkanų normų. Daugumoje iš vertinamų šalių taip pat labai išaugo investicijos, kurias skatino didelis pelnas, nedidelės realiosios palūkanų normos, tiesioginių užsienio investicijų gryniosios įplaukos ir palankios paklausos perspektyvos. Tačiau investicijos ne tik prisidėjo prie paklausos didinimo (ypač statybos sektoriuje), bet taip pat padėjo padidinti vertinamų šalių ekonomikos pasiūlos pajėgumą. Sparčiai augantis užimtumas kartu su didėjančiais darbo jėgos sraultais į kitas ES valstybes labai padidino įtampą darbo rinkose daugumoje iš vertinamų šalių. Dėl to pradėjo trūkti darbo jėgos arba šis trūkumas dar padidėjo, o tai sustiprino darbo užmokestį didinantį spaudimą. Kai kuriose valstybėse darbo užmokestis didėja daug sparčiau negu darbo našumas, ypač sparčiausiai besivystančiose šalyse. Tačiau ne visų vertinamų valstybių ekonomika vystėsi greitai. Ryškiausia išimtis – Vengrija. Jos ekonomika ir toliau augo gana lėtai, o tai rodė trumpalaikį fiskalinės konsolidacijos priemonių ir makroekonomikos nesubalansuotumo (susijusio su fiskaliniu ir išorės deficitu) koregavimų poveikį. Galiausiai daugumoje iš vertinamų šalių didelę įtaką infliacijai darė

administruojamųjų kainų ir netiesioginių mokesčių pokyčiai.

Tuo pačiu metu svarbiausia infliacijos didėjimo priežastis buvo kylančios energijos ir maisto kainos, jų įtaka buvo didelė daugumoje Vidurio ir Rytų Europos valstybių, kuriose šie komponentai sudaro didelę vartotojų krepšelio dalį. Vis dėlto kai kuriose šalyse, nustačiusiose lankstų valiutos kursą, ši kainų kilimą mažino brangstančios tų šalių valiutos. Šiuo atžvilgiu Rumunija yra išimtis – jos valiutos nuvertėjimas dar padidino infliaciją nuo 2007 m. vidurio.

Žvelgiant į ateitį, pagrindinių tarptautinių institucijų prognozės rodo, kad 2008 m. daugumoje iš valstybių infliacija turėtų didėti, o 2009 m. – vėl sumažėti. Infliacijos lūkesčių tyrimai (pvz., atliko Europos Komisija) ir pastaruosiu metu sudarytų susitarimų dėl darbo užmokesčio tyrimai rodo, kad infliacijos didėjimas pradėjo daryti įtaką infliacijos lūkesčiams keliose iš šalių. Todėl yra nemaža rizika, kad dėl vienkartinį maisto ir energijos kainų pakilimo pastaruosiu metu ir galbūt ateityje dėl antrinio poveikio darbo užmokesčiui arba netiesioginio poveikio kainoms kituose sektoriuose, pavyzdžiui, paslaugų sektoriuje, kainos bus pakilusios ilgesnį laikotarpį. Nors kai kurių šalių ekonomikos augimas sulėtėjo, tiek vidaus, tiek išorės paklausa ir toliau gana sparčiai auga, o darbo rinkoje tebėra įtampa. Be to, administruojamųjų kainų tolesni pokyčiai ir netiesioginių mokesčių koregavimas (iš dalies susijęs su akcizo mokesčių suvienodinimu ES) tikriausiai ir toliau daugelyje valstybių bus infliaciją didinantys veiksniai ateinančiais metais. Galiausiai pozityviosios pajamos ir pelno lūkesčiai padidina kredito ir turto rinkų perdėto augimo riziką daugelyje iš nagrinėjamų valstybių narių.

Vertinant ilgesnės trukmės laikotarpį, tikėtina, kad vijimosi proceso visose nagrinėjamose šalyse (išskyrus Švediją) pasekmė bus šių valstybių valiutų realiojo kurso padidėjimas, ypač šalyse, kuriose BVP vienam gyventojui ir kainų lygis vis dar gerokai mažesnis negu euro

zonoje. Priklausomai nuo valiutos kurso režimo šalyje, valiutos realiojo kurso padidėjimas gali pasireikšti kaip didesnė infliacija arba padidėjęs nominalusis kursas. Tačiau tiksliai įvertinti šio proceso poveikį yra sunku. Bet kokių atveju yra sunkiau įvertinti, kaip šalyse, kurių nominalusis valiutų kursas padidėjo, ekonomika veiktų esant neatšaukiamai nustatytam valiutų kursui.

Siekiant sukurti tvariam kainų stabilumui palankias sąlygas, šiame pranešime nagrinėjamos valstybės reikės, kad fiskalinė politika būtų pasverta, o darbo užmokesčio augimas nuosaikus, ypač atsižvelgiant į pastaruosiu metu užfiksuotus didesnės infliacijos lūkesčius keliose iš nagrinjamų šalių. Siekiant išlaikyti, toliau stiprinti ar sukurti kainų stabilumui palankią aplinką, daugeliu atvejų reikės imtis tolesnių fiskalinės politikos priemonių, ypač tokių kaip patikimi konsolidacijos veiksmai. Darbo užmokesčio didėjimas neturėtų būti didesnis negu darbo našumo augimas atsižvelgiant į darbo rinkos sąlygas ir pokyčius konkuruojančiose valstybėse. Be to, siekiant padidinti lankstumą ir išlaikyti palankias ekonominės plėtros ir užimtumo didinimo sąlygas, reikia ir toliau imtis priemonių reformuoti prekių ir darbo rinkas. Galiausia labai svarbu vykdyti į stabilumą orientuotą pinigų politiką visose šalyse, kad būtų pasiekta ilgalaikė konvergencija kainų stabilumui užtikrinti. Šiuo atžvilgiu VKM II dalyvaujančios valstybės raginamos vykdyti įsipareigojimus dėl politikos, prisiimtus prisijungiant prie VKM II.

VALDŽIOS SEKTORIAUS BIUDŽETO POZICIJOS KRITERIJUS

Kalbant apie analizuojamų dešimties valstybių narių biudžeto rodiklius, reikia paminėti, kad keturioms šalims (Čekijai, Lenkijai, Slovakijai ir Vengrijai) šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. 2007 m. tik Vengrijoje deficitas buvo didesnis kaip 3% BVP, o Čekijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje – mažesnis kaip 3% BVP. 2007 m. fiskalinis deficitas buvo užfiksuotas ir Lietuvoje bei Rumunijoje. O trijose kitose šalyse – Bulgarijoje, Estijoje ir Švedijoje – 2007 m. buvo užfiksuotas fiskalinis perviršis. Latvijos biudžetas buvo subalansuotas. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008

m. Bulgarijos, Estijos ir Švedijos biudžetai ir toliau bus perviršiniai, nors šis santykis visose trijose šalyse mažės. Prognozuojama, kad Čekijoje, Vengrijoje ir Slovakijoje deficito santykis sumažės, o Latvijoje, Lenkijoje, Lietuvoje ir Rumunijoje – padidės. Numatoma, kad Vengrijoje deficito santykis ir toliau bus per 3% BVP kontrolinio dydžio (žr. suvestinę lentelę).

Jeigu kalbėtume apie valdžios sektoriaus skolą, 2007 m. tik Vengrijos skolos santykis buvo didesnis kaip 60% BVP kontrolinis dydis – padidėjo 0,4 procentinio punkto (iki 66,0% BVP), palyginti su ankstesniais metais. Kitose šalyse skolos santykis buvo mažesnis: tarp 40% ir 50% BVP Lenkijoje ir Švedijoje, apie 30% BVP Čekijoje ir Slovakijoje, o kitose penkiose šalyse – dar žemiau šios ribos.

Vertinant laikotarpį nuo 1998 m. iki 2007 m., valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis labai padidėjo Čekijoje (13,7 procentinio punkto) ir šiek tiek mažiau Lenkijoje, Vengrijoje, Lietuvoje ir Latvijoje. Bulgarijoje, Estijoje, Rumunijoje, Slovakijoje ir Švedijoje skolos santykis 2007 m., atvirkščiai, buvo daug mažesnis negu 1998 m. Panašu, kad pastaraisiais metais valdžios sektoriaus skolos santykis sumažėjo daugelyje šalių daugiausia dėl mažesnio pirminio deficito. Vengrijoje skolos santykis pradėjo didėti 2002 m. ir iš dalies pakreipė santykio mažėjimą nagrinėjamo laikotarpio pradžioje priešinga kryptimi. O Rumunijoje skolos santykis 2007 m. padidėjo. Tikimasi, kad 2008 m. Latvijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje skolos santykis padidės. Prognozuojama, kad kitose šalyse skolos santykis arba sumažės, arba bus stabilus.

Daugumoje iš vertinamų valstybių būtina tęsti fiskalinę konsolidaciją, ypač tose šalyse, kurioms vis dar taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Vengrija, kurioje 2007 m. deficitas buvo didesnis kaip 3% BVP, turi jį sumažinti iki mažesnio negu kontrolinis dydis lygio kiek įmanoma greičiau prieš pasibaigiant skirtam laikotarpiui. Be to, valstybės, kurių biudžeto deficitas yra mažesnis už kontrolinį

dydį, taip pat turi imtis gana daug apimančių konsolidavimo veiksnių vidutinės trukmės tikslams pasiekti. Kalbant konkrečiai, Stabilumo ir augimo pakte VKM II dalyvaujančioms šalims, kurios dar nepasiekė savo vidutinės trukmės tikslų, yra nustatytas reikalavimas atlikti metinį struktūrinio balanso koregavimą 0,5% BVP kaip orientacinį dydį. Tai taip pat padės spręsti dėl gyventojų senėjimo kylančias biudžeto problemas.

Dabartinėmis aplinkybėmis panašu, kad daugeliui valstybių reikėtų griežtinti fiskalinę politiką nemažam makroekonomikos nesubalansuotumui įveikti.

VALIUTŲ KURSO KRITERIJUS

Iš visų pranešime apie konvergenciją vertinamų valstybių VKM II šiuo metu dalyvauja Estija, Latvija, Lietuva ir Slovakija. Visos šios šalys dalyvavo VKM II jau daugiau kaip dvejus metus iki konvergencijos vertinimo, kaip numatyta Sutarties 121 straipsnyje. Kitų šešių valstybių valiutos šiuo laikotarpiu valiutų kurso mechanizme nedalyvavo.

Sutartys dėl dalyvavimo VKM II buvo pagrįstos valdžios institucijų pasiryžimu, be kitų dalykų, vykdyti patikimą fiskalinę politiką, skatinti darbo užmokesčio nuosaikumą, neleisti didėti kredito augimui ir toliau įgyvendinti struktūrines reformas.

Keleto šalių atveju buvo vienašaliai jų įsipareigojimai palaikyti mažesnes svyravimo ribas. Šie vienašaliai įsipareigojimai nenumato ECB jokių papildomų įpareigojimų. Buvo pritarta tam, kad Estija ir Lietuva prisijungtų prie VKM II su savo valiutų valdybos modeliu. Latvijos valdžios institucijos taip pat paskelbė, kaip vienašalių įsipareigojimą, kad jos išlaikys centrinį lato ir euro kursą su $\pm 1\%$ svyravimo ribomis.

Iš šiame pranešime nagrinėjamų VKM II esančių valiutų nė vienos centrinis kursas nebuvo nuvertintas per aptariamą laikotarpį. Estijos kronomis ir Lietuvos litais visą laiką buvo prekiaujama centriniu arba artimu

centriniam kursu. Latvijos lato kurso svyravimai euro atžvilgiu buvo labai nedideli. Iki 2007 m. pradžios jo kursas buvo apie 1% didesnis už jo centrinį kursą VKM II. Tačiau neramumų rinkose metu 2007 m. vasario viduryje ir 2007 m. rugsėjo mėn. jis pasiekė žemesnę svyravimo ribą dėl didelio makroekonomikos nesubalansuotumo. Šie neramumai iš dalies buvo sumažinti vyriausybei priėmus sprendimą įgyvendinti antiinfliacinį planą ir 2007 m. kovo mėn. centriniam bankui atliktus intervencijas valiutai palaikyti bei nustačius labiau ribojančią pinigų politikos poziciją. Kalbant apie Slovakiją, kronos ir euro kursas didesnę dvejų metų orientacinio laikotarpio dalį svyravo palyginti daug. Nuo 2006 m. balandžio mėn. iki liepos mėn. Slovakijos valiuta laikinai patyrė kursą mažinantį poveikį ir kurį laiką ja buvo prekiaujama šiek tiek mažesniu negu jos centrinis kursas VKM II. Po to, esant tvirtam makroekonomikos pagrindui ir palankiam finansų rinkų nusiteikimui šio regiono atžvilgiu, krona ilgą laiką brango euro atžvilgiu. Valiutos kurso svyravimui ir rinkai daromam dideliame spaudime riboti *Národná banka Slovenska* darė intervencijų keisdamas kronas į eurus. Slovakijos valdžios institucijų prašymu, tarpusavio susitarimu ir laikantis bendros tvarkos, Slovakijos kronos centrinis keitimo kursas buvo perkainotas 8,5%, t. y. nuo 2007 m. kovo 19 d. jis buvo 35,4424 kronos už eurą. Po perkainojimo iki 2008 m. balandžio 18 d. Slovakijos kronos kursas svyravo nuo 2,9% iki 8,9% daugiau negu naujasis centrinis kursas, o nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje atsirado jos kursą šiek tiek didinančių veiksnių. Apskritai Slovakijos kronos dalyvavimo VKM II laikotarpiu jai buvo būdingas laipsniškas brangimas euro atžvilgiu.

Kalbant apie VKM II nedalyvaujančias valiutas, per nagrinėjamą laikotarpį Čekijos krona ir Lenkijos zlotas sustiprėjo euro atžvilgiu dėl šių valstybių stiprių ekonomikos pagrindų, pavyzdžiui, nedidelio išorės nesubalansuotumo ir spartaus eksporto augimo. Vengrijos forinto kursas svyravo daug, o tai labiausiai buvo susiję su tarptautinių investuotojų didėjančiu nenoru rizikuoti ir finansų rinkų nusiteikimu šio regiono

atžvilgiu. 2008 m. vasario 25 d. *Magyar Nemzeti Bank*, susitarsęs su Vengrijos vyriausybe, nusprendė panaikinti $\pm 15\%$ svyravimo nuo Vengrijos forinto centrinio kurso euro atžvilgiu ribas ir pradėjo taikyti lankstaus valiutų kurso režimą. Iki 2007 m. vidurio Rumunijos lėja labai pabrango euro atžvilgiu. Tai skatino labai sparčiai auganti ekonomika, didelės tiesioginių investicijų įplaukos ir didelis palūkanų normų skirtumas euro zonos atžvilgiu. Vėliau lėjos kurso augimas pradėjo mažėti, o po to labai krito finansų rinkose padidėjus nenorui rizikuoti ir didėjant susirūpinimui dėl einamosios sąskaitos deficito ir augančios infliacijos. Kalbant apie Švedijos kroną, jos kurso kintamumas euro atžvilgiu buvo palyginti didelis. Brangusi iki 2006 m. gruodžio vidurio spartaus ekonomikos augimo ir atsparumo išoriniam poveikiui metu, po to krona susilpnėjo euro atžvilgiu ir ja buvo prekiaujama kursu, artimu buvusiam nagrinėjamo laikotarpio pradžioje. Galiausiai Bulgarijos, kurioje veikia euru paremtas valiutų valdybos modelis, levo ir euro santykis nekito ir buvo 1,95583 levo už eurą.

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ KRITERIJUS

Per 12 mėnesių nagrinėjamą laikotarpį nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. ilgalaikių palūkanų normų kriterijaus kontrolinis dydis buvo 6,5%. Jis buvo apskaičiuotas prie trijų šalių, įtrauktų skaičiuojant kontrolinį kainų stabilumo kriterijaus dydį, t. y. Maltos (4,8%), Nyderlandų (4,3%) ir Danijos (4,3%), nesvertinio aritmetinio ilgalaikių palūkanų normų vidurkio pridėjus 2 procentinius punktus.

Per nagrinėjamą laikotarpį septynių (Bulgarijos, Čekijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Slovakijos ir Švedijos) iš visų nagrinėtų valstybių narių vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo mažesnės negu kontrolinis dydis (žr. suvestinę lentelę). Ilgalaikių palūkanų normų skirtumas euro zonos vidurkio atžvilgiu vidutiniškai buvo palyginti nedidelis Čekijoje, Lietuvoje, Slovakijoje ir Švedijoje. Palūkanų normų skirtumas euro zonos vidurkio atžvilgiu buvo didesnis Lenkijoje ir Latvijoje – atitinkamai 131 ir 101 bazinis punktas. Bulgarijoje jis buvo 39

bazinių punktų dydžio nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje.

Nagrinėjamu laikotarpiu Rumunijoje ir Vengrijoje ilgalaikės palūkanų normos buvo didesnės negu kontrolinis dydis. Rumunijoje jos buvo vidutiniškai 7,1%, o Vengrijoje – 6,9%. Dešimties metų palūkanų normų skirtumas euro zonos vidurkio atžvilgiu nagrinėjamu laikotarpiu Rumunijoje buvo vidutiniškai 273, o Vengrijoje – 260 bazinių punktų. Susirūpinimas dėl vidaus ekonomikos nesubalansuotumo Vengrijoje ir dėl einamosios sąskaitos ir fiskalinio deficito susidarymo Rumunijoje skatino didelį ilgalaikių obligacijų skirtumą.

Kadangi Estijoje nėra išvystytos Estijos kronomis išreikštų obligacijų rinkos ir valdžios sektoriaus skola nedidelė, nėra ir duomenų apie Estijos suderintas ilgalaikes palūkanų normas, o dėl to sunkiau įvertinti konvergenciją iki euro įvedimo. Kaip ir kitose valstybėse, nagrinėjamu laikotarpiu Estijoje buvo ženklų, kad šalis susiduria su tam tikrais sunkumais, susijusiais su konvergencijos tvarumu. Tačiau dabar nėra jokių pakankamai aiškių požymių, dėl kurių bendrą situaciją reiktų vertinti neigiamai.

4 ŠALIŲ VERTINIMO SANTRAUKOS

4.1 BULGARIJA

Nagrinėjama laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Bulgarijoje 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 9,4%, t. y. gerokai didesnė negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Remiantis naujausia informacija, numatoma, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais toliau didės.

Ankstesniais metais VKI pagrindu apskaičiuota infliacija Bulgarijoje buvo gan nemaža, 1998–2007 m. vidutiniškai per metus ji padidėdavo 7,4%. Vertinant Bulgarijos infliacijos raidą, reikia atsižvelgti į stiprų ir didėjantį gamybos apimčių didėjimą nuo 2000 m. ir visų pirma nuo 2004 m. Nuo 2001 m. atlygis vienam darbuotojui toliau augo sparčiau, negu didėjo darbo našumas, o nuo 2006 m. jo augimas dar labiau paspartėjo daugiausia dėl greitai didėjančios įtampos darbo rinkoje. 1998–2004 m. importo kainos kilo netolygiai daugiausia dėl prekių kainų ir valiutų efektyviųjų kursų svyravimų pasaulinėje rinkoje. Vertinant pastarojo meto raidą, 2007 m. didžiąją dalį SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija kilo ir 2008 m. kovo mėn. buvo 13,2%. Spartus maisto ir energetikos išteklių kainų didėjimas, akcizo mokesčių koregavimas ir didelis paklausos poveikis, kuris savo ruožtu veikia kainas ir atlyginimus, buvo pagrindiniai veiksniai, lėmę šį didėjimą.

Žvelgiant į ateitį, svarbiausių tarptautinių institucijų paskutinės infliacijos prognozės svyruoja nuo 9,1% iki 9,9% 2008 m. ir nuo 5,9% iki 6,0% 2009 m. Didėja rizika, kad šios infliacijos prognozės nepasiteisins; be to, jos yra siejamos su labiau, negu tikimasi, didėjančiomis energetikos išteklių, maisto ir administruojamųjų kainų didėjimu. Taip pat toliau spartėjantis produkcijos augimas ir smarkiai sumažėjęs nedarbas kelia grėsmę, kad toliau didės vienietinės darbo sąnaudos, kartu ir vidaus kainos. Esant didelei infliacijai ir stipriam ekonomikos augimui, taip pat yra didelė rizika, kad dėl vienkartinės kainų sukrėtimų sukeltos

infliacijos didėjimo gali išsivyrtauti antrinis poveikis, galintis paskatinti dar spartesnę ir užsitęsusią infliacijos augimą. Be to, atotrūkio mažinimo procesas tikriausiai turės poveikį infliacijai artimiausiais metais, nes BVP vienam gyventojui ir kainų lygis Bulgarijoje vis dar yra gerokai mažesni negu euro zonoje. Visgi sunku vertinti šio poveikio tikslų mastą.

Bulgarijai netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. 2007 m., kurie yra čia apžvelgiami, fiskalinis perviršis buvo 3,4% BVP, t. y. visiškai atitiko kontrolinio dydžio reikalavimą. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. perviršis šiek tiek sumažės ir bus 3,2% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis smuktelėjo iki 18,2% ir prognozuojama, kad 2008 m. jis toliau kris iki 14,1%, t. y. bus gerokai mažesnis už 60% kontrolinį dydį. Stabilumo ir augimo pakte numatytas vidutinės trukmės tikslas konvergencijos programoje nustatytas kaip cikliškai koreguojamas perteklius, kuris, neskaitant trumpalaikių priemonių, sudaro 1,5% BVP.

Per laikotarpį nuo 2007 m. sausio 1 d., kai Bulgarija tapo ES nare, iki 2008 m. balandžio 18 d., Bulgarijos levas nedalyvavo VKM II, bet, išlaikant valiutų valdybos modelį, kurį šalis įvedė 1997 m. liepos mėn., levas buvo susietas su euru. Kaip valiutų valdybos režimas ir numato, *Българска народна банка (Bulgarian National Bank)* toliau reguliariai aktyviai veikė užsienio valiutų rinkoje atlikdamas grynąjį valiutos pirkimą, o Bulgarijos nacionalinės valiutos kursas liko stabilus – 1,95583 Bulgarijos levo už eurą. Trumpalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su 3 mėn. EURIBOR, buvo nedidelis iki 2007 m. antrojo pusmečio, nors vėliau dėl nenoro rizikuoti tarptautinėse finansų rinkose ir rinkos susirūpinimo dėl didelio išorės nesubalansuotumo Bulgarijoje jis gana smarkiai padidėjo.

2008 m. kovo mėn. tiek realusis Bulgarijos levo kursas euro atžvilgiu, tiek efektyvusis jo kursas buvo daug didesni negu istoriniai vidurkiai per dešimt metų. Tačiau dėl realiai

vykstančio ekonominės konvergencijos proceso yra sudėtinga atlikti bet koki istorinį realiojo valiutos kurso pokyčių vertinimą. Kalbant apie kitus išorės pokyčius, pasakytina, kad mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas nuolat didėjo – nuo 2,4% 2002 m. iki 20,3% 2007 m. Nors didelį išorės deficitą iš dalies galėjo lemti Bulgarijos pastangos mažinti ekonominį atotrūkį, tačiau tokio dydžio deficitas sukelia tvarumo problemų, ypač jei jis yra ilgesnį laiką. Kalbant apie finansinę perspektyvą, reikia pažymėti, kad nuo 2000 m. tiesioginių investicijų grynieji srautai šalyje apskritai paėmus daugiau negu visiškai atitiko Bulgarijos ekonomikos finansavimo poreikius. Tokiomis sąlygomis šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicija smuktelėjo nuo –34,9% BVP 1998 m. iki –80,0% BVP 2007 m.

Vidutinės ilgalaikių palūkanų normos nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. buvo 4,7% – didesnės negu palūkanų normų kriterijaus kontrolinis dydis. Nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo ilgalaikės palūkanų normos ir skirtumas tarp jų ir euro zonos valstybių vyriausybių obligacijų pajamingumo.

Norint užtikrinti tvariai konvergencijai palankią aplinką Bulgarijoje, be kitų dalykų, yra būtina įgyvendinti pakankamai griežtą fiskalinę politiką, padėsiančią sumažinti paklausos skatinamą infliacinį spaudimą ir makroekonominį nesubalansuotumą. Esant tokiai fiskalinei politikai, reikia, kad būtų taupomos dėl sistemingai mažesnių pajamų prognozavimo gaunamos netikėtai didelės pajamos, taip pat, kad griežtai būtų ribojamos išlaidos. Tai padėtų sumažinti riziką, kylančią dėl savo nuožiūra didinamų išlaidų, kurios gali padidinti dėl vidaus paklausos atsirandantį spaudimą. Viešojo sektoriaus darbo užmokesčio ribojimas yra svarbus lėtai bendrai darbo užmokesčio raidai. Nors fiskalinė politika ir toliau turi skatinti darbo vietų kūrimą ir tai daryti pakoreguodama mokesčių ir išmokų sistemas, ji privalo užtikrinti, kad, mažinant mokesčius, būtų ribojamos ir išlaidos, o tai padaryti padėtų didesnis valdžios sektoriaus

išlaidų efektyvumas. Be to, reikia atidžiai stebėti kredito didėjimo dinamiką ir didelį einamosios sąskaitos deficitą bei jo finansavimą. Taip pat svarbu toliau vykdyti struktūrines reformas. Visų pirma būtina didinti žmogiškuosius išteklius ir darbo rinkos lankstumą, panaikinti darbo rinkos neatitikimus atskiruose sektoriuose ir neatitikimus, atsirandančius dėl išsilavinimo, taip pat didinti galimybes į darbo rinką pritraukti potencialiai marginalines gyventojų grupes. Darbo užmokesčio didėjimas turėtų atitikti darbo našumo augimą, darbo rinkos sąlygas ir raidą konkuruojančiose valstybėse. Norint stabilizuoti tolesnę ūkio plėtrą, Bulgarijai taip pat reikės stiprinti nacionalinę politiką, kuria siekiama didinti konkurenciją produkcijos rinkose, taip pat toliau liberalizuoti reguliuojamus sektorius ir gerinti šalies transporto infrastruktūrą. Pažanga šiose srityse kartu su stabilumo siekiančia pinigų politika padėtų sukurti aplinką, tinkamą užtikrinti kainų stabilumą ir skatinti konkurencingumą bei didinti užimtumą.

Bulgarijos teisė dar neatitinka visų su centrinio banko nepriklausomumu ir teisine integracija į Eurosystemą susijusių reikalavimų. Bulgarija yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 109 straipsnyje esančių reikalavimų dėl pritaikymo.

4.2 ČEKIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Čekijoje 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 4,4%, t. y. gerokai didesnė negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Remiantis naujausia informacija, manoma, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais toliau didės.

Vertinant ilgesnį praeities laikotarpį, VKI pagrindu apskaičiuotai infliacijai Čekijoje buvo būdinga bendra mažėjimo tendencija iki 2003 m., o vėliau ji dažnai svyravo nuo 1% iki 3%, bet 2007 m. vėl pradėjo didėti. Infliacijos raidą per paskutinius dešimt metų reikia vertinti atsižvelgiant į labai spartų realiojo BVP augimą.

Per visą nagrinėjamą laikotarpį, išskyrus 2005 m., atlygis vienam darbuotojui toliau augo sparčiau negu darbo našumas. 2002–2005 m. vienetinių darbo sąnaudų augimas pastebimai sulėtėjo, bet per kitus dvejus metus dėl įtampos didėjimo darbo rinkoje vėl ėmė augti; atitinkamai sumažėjo nedarbas. Importo kainų, mažėjusių nagrinėjamo laikotarpio didesnę dalį, raida daugiausia buvo susijusi su efektyviojo valiutos kurso stiprėjimu ir didėjančiu importu iš kylančios rinkos ekonomikos šalių. Kaip rodo naujausi pokyčiai, 2007 m. didžiąją dalį SVKI pagrindu apskaičiuojamai infliacijai daugiausia buvo būdinga didėjimo tendencija; jos augimas ypač paspartėjo metų pabaigoje. 2008 m. pradžioje SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija didėjo toliau ir kovo mėn. sudarė 7,1%. Šie pokyčiai daugiausia rodo smarkiai padidėjusius netiesioginius mokesčius ir administruojamąsias kainas, taip pat išaugusias maisto kainas. Be to, kainų spaudimas, kurį lemia kliūtys naudojantis pajėgumais, ypač darbo rinkoje, paskatino infliacijos didėjimą Čekijoje.

Remiantis pagrindinių tarptautinių institucijų infliacijos naujausiomis prognozėmis, ji svyrus nuo 4,6% iki 6,3% 2008 m. ir nuo 2,7% iki 3,5% 2009 m. Laukiamas administruojamųjų kainų augimas ir netiesioginių mokesčių pokyčiai (pvz., PVM, tabako gaminių akcizo mokesčio derinimas) turės nemažą poveikį infliacijai 2008 m. Jos prognozėms įtakos galintys turėti rizikos veiksniai iš esmės yra subalansuoti. Didesnės rizikos galimybė yra siejama su labiau, negu laukiama, padidėjusiomis administruojamosiomis kainomis, taip pat su energetinių išteklių ir maisto produktų kainomis. Be to, spartus gamybos augimas ir darbo rinkoje atsirandančios kliūtys gali reikšti infliacijos didėjimo riziką, siejamą su labiau, negu tikėtasi, padidėjusiomis vienetinėmis darbo sąnaudomis, o kalbant apskritai – su vidaus kainomis. Tačiau kronos vertės tolesnis didėjimas gali sumažinti spaudimą kainoms. Kalbant apie dar tolesnę ateitį, panašu, kad atotrūkio mažinimo procesas artimiausiais metais darys poveikį ir infliacijai, ir (arba) nominaliajam valiutos kursui atsizvelgiant į tai, kad BVP vienam gyventojui ir kainų lygis

Čekijoje vis dar mažesni negu euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti šio proceso poveikį infliacijai.

Šiuo metu Čekijai taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito, kurį pakoreguoti reikia iki 2008 m. 2007 m., kurie čia apžvelgiami, Čekijos fiskalinis deficitas buvo 1,6% BVP, t. y. gerokai mažesnis negu kontrolinis dydis. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. deficitas sudarys 1,4% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis sumažėjo iki 28,7%, prognozuojama, kad 2008 m. jis toliau mažės iki 28,1%. O tai reiškia, kad jis ir toliau bus mažesnis už kontrolinį dydį, kuris yra 60%. Jei Čekija nori pasiekti Stabilumo ir augimo pakte nustatytą vidutinės trukmės tikslą, kuris konvergencijos programoje yra nurodomas kaip dėl cikliškumo pakoreguotas apie 1,0% BVP biudžeto deficitas be laikinų priemonių, jai būtina tęsti fiskalinį konsolidavimą. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius, 2006 m. ir 2007 m. deficito dydis nebuvo didesnis už valstybės investicijų ir BVP santykį. Atrodo, kad Čekijos valstybės finansų tvarumui yra iškilęs didelis pavojus.

Dvejų nagrinėjamų metų laikotarpiu (2006 m. balandžio 19 d.–2008 m. balandžio 18 d.) Čekijos krona nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama taikant lankstų valiutos kursą. Tuo laikotarpiu ir iki 2007 m. vidurio krona svyravo euro atžvilgiu, bet vėliau jos vertė dėl stiprių pagrindinių ekonominių rodiklių, pvz., dėl didelio ekonominio augimo, pažaboto išorinio nesubalansuotumo ir eksporto augimo, smarkiai šoktelėjo aukštyn. Nuo 2007 m. vidurio kronai stiprėti taip pat galėjo padėti ir dėl finansinės krizės spekuliaciniams sandoriams nepalanki aplinka. Apskritai Čekijos valiuta daugiausia buvo prekiauta gerokai didesniu kursu už 2006 m. balandžio mėn. fiksuotą vidutinį kursą. Nagrinėjamu laikotarpiu kronos kursas euro atžvilgiu svyravo gana smarkiai. Šiek tiek neigiami trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su 3 mėn. EURIBOR, 2007 m. didėjo, bet vėliau, per 2008 m. kovo

mėn. pasibaigusį trijų mėnesių laikotarpį, vėl sumažėjo iki -0,5 procentinio punkto.

2008 m. kovo mėn. realusis Čekijos kronos kursas euro atžvilgiu ir efektyvusis jos kursas buvo daug didesni negu jos istoriniai vidurkiai per dešimt metų. Tačiau realiai vykstantis ekonominės konvergencijos procesas apsunkina bet kokį istorinį realiojo valiutos kurso pokyčių vertinimą. Kalbant apie kitus išorinius pokyčius, pasakytina, kad nuo 1998 m. Čekijos mokėjimų balanso bendroje einamojoje ir kapitalo sąskaitoje nuolat buvo rodomas deficitas. Kai kada jis buvo didelis. 2003 m. pasiekęs aukščiausią 6,2% BVP ribą, 2005 m. deficitas gana greitai sumažėjo iki 1,5% BVP, o 2007 m. vėl padidėjo iki 2,0%. Kalbant apie finansavimo perspektyvą, pasakytina, kad nuo 2000 m. grynosios įplaukos į tiesiogines investicijas, dažnai didesnes kaip 10% BVP, daugiau negu visiškai padengė einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitą. Tokiomis sąlygomis šalies grynųjų tarptautinių investicijų pozicija sumažėjo nuo -5,9% BVP 1998 m. iki -35,9% BVP 2007 m.

Vidutinis ilgalaikių palūkanų normų lygis nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. buvo 4,5%, t. y. žemesnis negu kontrolinis dydis. Dėl vyriausybės obligacijų pajamingumo mažėjimo Čekijoje nuo 2004 m. rugpjūčio mėn. ilgalaikės palūkanų normos beveik susilygino su euro zonoje vyraujančiomis ilgalaikėmis palūkanų normomis. Tačiau per 2007 m. trečiąjį ketvirtį rinkose prasidėjusią finansinę suirutę šiek tiek padidėjo ilgalaikių palūkanų skirtumas.

Čekijoje siekiant sudaryti konvergencijai palankią aplinką, be kita ko, reikia užtikrinti fiskalinės konsolidacijos tvarumą ir patikimumą, taip pat toliau gerinti fiskalinę sistemą. Vyriausybės patvirtintame konsolidavimo plane numatyti tikslai nėra pakankamai dideli ir todėl susiję su rizika. Atsižvelgiant į tai, kad makroekonominė aplinka gali tapti mažiau palanki, reikėtų nustatyti didesnius tikslus. Siekiant padidinti darbo rinkos lankstumą, reikia gerinti jos funkcionavimą. Tuo pat metu labai svarbu užtikrinti, kad

darbo užmokesčio didinimas atitiktų darbo našumo augimą, darbo rinkos sąlygas ir raidą konkuruojančiose valstybėse. Be to, bus svarbu griežtinti nacionalinę politiką siekiant toliau stiprinti konkurenciją gaminių rinkose ir tęsti reguliuojamų sektorių, o visų pirma energetikos sektoriaus, liberalizavimą. Šios priemonės kartu su stabilumą stiprinančia pinigų politika padės sukurti kainų stabilumui palankią aplinką, skatins konkurencingumą ir didins užimtumą.

Čekijos teisė neatitinka visų reikalavimų dėl centrinio banko nepriklausomumo ir teisinės integracijos į Eurosystemą. Čekija yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 109 straipsnyje esančių reikalavimų dėl pritaikymo.

4.3 ESTIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Estijoje 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 8,3%, t. y. gerokai didesnė negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Remiantis naujausia informacija, manoma, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais toliau didės.

Vertinant ilgesnį praeities laikotarpį, iki 2003 m. VKI pagrindu apskaičiuotai infliacijai Estijoje buvo būdinga bendra mažėjimo tendencija, tačiau infliacija vėl pradėjo didėti ir 2007 m. pasiekė 6,7%. Infliacijos raidą 2000–2007 m. reikia vertinti atsižvelgiant į labai spartų realiojo BVP augimą. Per metus jis vidutiniškai padidėdavo maždaug 9%. Tačiau visai neseniai realiojo BVP augimas pastebimai sumažėjo. Šio dešimtmečio pirmojoje pusėje metinis vienetinių darbo sąnaudų augimas dažniausiai buvo 2–3%, bet dėl darbo rinkoje didėjančios įtampos 2006 m. ir 2007 m. jų augimas paspartėjo ir atitinkamai buvo 8,1% ir 18,9%. Nagrinėjamu laikotarpiu importo kainos buvo gana nepastovios daugiausia dėl efektyviojo valiutų kurso, naftos ir maisto produktų kainų pokyčių. Vertinant pastarojo meto tendencijas, metinė infliacija,

apskaičiuota SVKI pagrindu, 2007 m. pradžioje buvo maždaug 5%, bet vėliau pradėjo sparčiai kilti ir 2008 m. kovo mėn. buvo 11,2%. Šis padidėjimas iš dalies susijęs su didesnėmis maisto ir energetinių išteklių kainomis, taip pat su administruojamųjų kainų padidėjimu. Akcizo mokesčio derinimas 2008 m. sausio mėn. stumtelėjo kainų lygį aukštyn beveik 1 procentiniu punktu. Be to, infliacinis spaudimas didėja dėl sparčiai augančių atlyginimų, kurie didėja greičiau negu darbo našumas, taip pat dėl ūkyje kylančio paklausos spaudimo. Dabartinę infliaciją reikėtų vertinti atsižvelgiant į ekonominės veiklos mažėjantį plėtros tempą, nors augimas ir toliau yra nemažas.

Pagrindinių tarptautinių institucijų paskutinės infliacijos prognozės dėl ateities svyruoja nuo 8,8% iki 9,8% 2008 m. ir nuo 4,7% iki 5,1% 2009 m. Didėja infliacijos rizika, kuri yra siejama su įtampa darbo rinkoje, didėjančiomis energetinių išteklių ir maisto produktų kainomis. 2008 m. atsirado dar vienas rizikos veiksnys – derybų su „Gazprom“ dėl iš Rusijos importuojamų gamtinių dujų kainos neaiški baigtis. Sparčiai didėjant energetinių išteklių ir maisto kainoms, mokesčiams bei administruojamosioms kainoms, įtempta padėtis darbo rinkoje rodo nemažą riziką, susijusią su antriniu poveikiu, galinčiu virsti didesniu ir užsitęsusi infliacijos bei darbo užmokesčio didėjimu. Šiuo požiūriu labai svarbu yra tai, kiek atlyginimo formavimo procesas atitinka sulėtėjusį ūkio augimą. Tikėtina, kad ateityje infliacijai įtakos turės ir atotrūkio mažinimo procesas. Šio poveikio tikslų mastą vis tik yra sunku vertinti.

Estijai netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Per nagrinėjamus 2007 m. jos fiskalinis perviršis pasiekė 2,8% BVP, t. y. beveik atitiko kontrolinį dydį. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. perviršis sumažės iki 0,4% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis smuktelėjo iki 3,4%, prognozuojama, kad 2008 m. jis nesikeis, o tai reiškia, kad ir toliau bus gerokai mažesnis už kontrolinį dydį, kuris yra 60%. Stabilumo ir augimo pakte nustatytas vidutinės

trukmės tikslas konvergencijos programoje yra apibrėžiamas kaip struktūrinis valdžios sektoriaus biudžeto perviršis.

Estijos krona iki ECB atlikto konvergencijos proceso įvertinimo daugiau kaip dvejus metus dalyvavo VKM II. Vienašališkai įsipareigodama, o tai reiškia, kad iš ECB nebuvo reikalaujama jokių papildomų įsipareigojimų, Estija prie valiutų kurso mechanizmo prisijungė jau turėdama veikiančią valiutų valdybos režimą. Susitarimas dėl dalyvavimo VKM II buvo pagrįstas tvirtais Estijos valdžios įsipareigojimais įvairiose politikos srityse. Dvejų nagrinėjamų metų laikotarpiu (2006 m. balandžio 19 d.–2008 m. balandžio 18 d.) Estijos krona buvo stabili, o jos pagrindinis kursas buvo 15,6466 kronos už eurą. Kaip valiutų valdybos režimas ir numato, *Eesti Pank* toliau reguliariai aktyviai veikė užsienio valiutų rinkoje atlikdamas grynąjį valiutos pirkimą. Trumpųjų palūkanų normų skirtumas, palyginti su 3 mėn. EURIBOR, iki 2007 m. balandžio mėn. buvo nedidelis, nors vėliau dėl nenoro rizikuoti tarptautinėse finansų rinkose ir rinkos susirūpinimo dėl didelio išorės nesubalansuotumo Estijoje jis gana smarkiai padidėjo.

2008 m. kovo mėn. Estijos kronos realusis efektyvusis kursas buvo gerokai didesnis, o realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu buvo šiek tiek didesnis už dešimties metų vidutinį lygį. Tačiau realiai vykstantis ekonominės konvergencijos procesas apsunkina bet koki istorinį realiojo valiutos kurso pokyčių vertinimą. Kalbant apie išorės pokyčius, pasakytina, kad nuo 1998 m. Estijoje nuolat registruojamas didelis arba labai didelis mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas, kuris 2007 m. sudarė 15,8% BVP. Nors didelį išorės deficitą iš dalies gali lemti atotrūkio mažinimo procesas, vykstantis tokioje mažoje šalyje kaip Estija, toks didelis deficitas kelia problemų dėl tvarumo, ypač jeigu jis per ilgą laikotarpį nemažėja. Atrodo, kad pastaruosiu metu labai didelį deficitą lėmė ir ekonomikos perkaitimas. Kalbant apie finansavimą, pasakytina, kad, laikui bėgant, tiesioginių investicijų grynujų pajamų indėlis

į Estijos išorės deficito finansavimą didėjo ir nagrinėjamu laikotarpiu sudarė maždaug 4% BVP. Papildomo finansavimo poreikis vis daugiau buvo dengiamas labai dideliais kitų investicijų srautais, visų pirma bankų paskolomis grupės viduje. Tokiomis sąlygomis šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicija pablogėjo nuo -36,8% BVP 1998 m. iki -74,0% BVP 2007 m.

Kadangi obligacijų rinka Estijos kronomis neišplėtotą, o valdžios skola yra nedidelė, suderinta ilgalaikė palūkanų norma neskelbiama, o tai apsunkina konvergencijos vykdymą iki įvedant eurą. Vis dėl to, atsižvelgiant į kelis rodiklius (išankstinės pinigų rinkos palūkanų normos, palyginti su euro zona; PFI paskolos namų ūkiams ir nefinansinėms korporacijoms, kurių palūkanų normos fiksuojamos ilgam laikotarpiui; palūkanų normos; mokėjimo balanso pokyčiai), galima sakyti, kad Estijai gali kilti tam tikrų pavojų dėl konvergencijos tvarumo. Tačiau šiuo metu nėra labai akivaizdžių požymių, kurie suteiktų pagrindą padėti vertinti neigiamai.

Norint užtikrinti tvariai konvergencijai palankią aplinką Estijoje, be kitų dalykų, būtina įgyvendinti griežtą fiskalinę politiką, padėsiančią sumažinti paklausos skatinamą infliacinį spaudimą ir įtampą dėl einamosios sąskaitos. Šiuo požiūriu netikėtai gautos didelės pajamos iš santaupų ir išlaidų ribojimas yra labai svarbūs siekiant sumažinti vidaus paklausos spaudimą ir išvengti ekonomikos perkaitimo. Be to, reikia atidžiai stebėti kredito didėjimo dinamiką ir didelį einamosios sąskaitos deficitą bei jo finansavimą. Kalbant apie darbo rinką, pasakytina, kad valdžios sektoriaus darbo užmokesčio sąskaitos augimas taps svarbiu dalyku ir turėtų padėti sumažinti darbo užmokesčio kilimą privačiame sektoriuje. Darbo užmokesčio didėjimas turėtų atitikti darbo našumo augimą, darbo rinkos sąlygas ir raidą konkuruojančiose valstybėse. Be to, pakankamo darbo rinkos lankstumo lygio palaikymas ir darbuotojų įgūdžių tobulinimas turi tapti pagrindiniais politikos tikslais. Norint perorientuoti Estijos gamybos struktūrą taip, kad ji gamintų didesnės pridėtinės vertės produkciją

ir teiktų tokias paslaugas, visų pirma reikia didinti investicijas į švietimą. Pažanga šioje srityje galėtų padėti sustiprinti Estijos augimo potencialą. Be to, būtų naudinga paspartinti darbo rinkos reformas, visų pirma šiuo metu greičiau modernizuoti galiojančius darbo įstatymus. Šios priemonės kartu su stabilumą stiprinančia pinigų politika padės sukurti kainų stabilumui palankią aplinką, skatins konkurencingumą ir didins užimtumą.

Nacionalinės valiutos įstatymas ir Estijos kronos apsaugos įstatymas neatitinka visų teisinės integracijos į Euro sistemą reikalavimų. Estija yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 109 straipsnyje esančių reikalavimų dėl pritaikymo.

4.4 LATVIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Latvijoje 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 12,3%, t. y. gerokai didesnė negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Remiantis naujausia informacija, manoma, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais toliau didės.

Vertinant ilgesnį praeities laikotarpį, nuo praeito amžiaus paskutinio dešimtmečio pabaigos iki šio amžiaus pradžios vartojimo kainos Latvijoje didėjo iš esmės stabiliai (svyravo daugiausia ties 2–3% riba), tačiau 2007 m. labai padidėjo iki 10,1%. Infliacijos pokyčius reikėtų vertinti atsižvelgiant į labai spartų BVP augimą ir per paskutinius trejus metus ryškėjančius ekonomikos perkaitimo bei didelio nesubalansuotumo požymius. Didėjantis darbo jėgos trūkumas lėmė spartų darbo užmokesčio ir vienetinių darbo sąnaudų didėjimą, ypač nuo 2005 m. Nuo 2004 m. infliacija kilo iš pradžių dėl importo kainų padidėjimo, kurį nulėmė lato vertės euro atžvilgiu mažėjimas, administruojamųjų kainų koregavimo ir vienkartinį veiksmų, susijusių su įstojimu į ES. Vėlesniais metais infliacijos didėjimą vis labiau

skatino paklausos spaudimas, labai padidėjęs darbo užmokestis ir kylančios pasaulinės energetikos išteklių ir maisto kainos. Vertinant naujausius pokyčius, 2008 m. kovo mėn. SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija padidėjo iki 16,6%. Ši padidėjimą daugiausia lėmė labai padidėję akcizo mokesčiai tabakui, energetikos išteklių kainos ir daugelis reguliuojamųjų kainų; kartu maisto kainų ir nereguliuojamųjų paslaugų kainų įtaka mažėjo. Yra aiškių požymių, kad ekonomikos augimas, nors vis dar labai spartus, 2007 m. pradėjo lėtėti dėl vyriausybės taikomų priemonių, kuriomis buvo siekiama sumažinti infliaciją, ir dėl atsargesnės bankų skolinimo politikos.

Vertinant ateities perspektyvas, svarbiausių tarptautinių institucijų naujausios skelbiamos infliacijos prognozės svyruoja ties 13,8–15,8% riba 2008 m. ir ties 7,0–9,2% 2009 m. Tarp veiksmų, kurie, kaip manoma, 2008–2009 m. darys didinančią spaudimą infliacijai, yra dujų ir elektros tarifų tolesnis didelis koregavimas bei akcizo mokesčio (ypač tabakui) didinimas siekiant suderinti jį su taikomu ES. Be to, vienatinės darbo sąnaudos gali toliau daryti didinančią spaudimą infliacijai. Nors rizika dabartinėms infliacijos prognozėms yra iš esmės subalansuota, šios prognozės siejamos su dideliu netikrumu. Visų pirma, ekonominės veiklos lėtėjimas gali sumažinti infliacinį spaudimą, nors tebėra neaišku, koku mastu ir kokia sparta ta veikla lėtės. Antra, didelę įtaką infliacijai gali daryti galimas tolesnis pasaulinių maisto ir energetikos išteklių kainų augimas. Trečia, yra didelė rizika, kad vienkartinė kainų sukrėtimų sukeltas infliacijos kilimas lems didelės ir nemažėjančios infliacijos lūkesčius ir ilgalaikį darbo užmokesčio ir infliacijos didėjimą. Be to, atotrūkio mažinimo procesas tikriausiai turės poveikį infliacijai artimiausias metais atsižvelgiant į vis dar mažesnę BVP vienam gyventojui ir kainų lygį Latvijoje, palyginti su euro zona. Visgi sunku vertinti šio poveikio tikslų mastą.

Latvijai netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjamas 2007 m. jos deficitas buvo subalansuotas, t. y.

visiškai atitiko kontrolinio dydžio reikalavimą. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. deficitas sudarys 1,1% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis sumažėjo iki 9,7%, bet prognozuojama, kad 2008 m. jis padidės iki 10,0%. Taigi jis ir toliau bus mažesnis už 60% kontrolinį dydį. Stabilumo ir augimo pakte numatytas vidutinės trukmės tikslas konvergencijos programoje nustatytas dėl cikliškumo pakoreguotas 1% BVP biudžeto deficitas be laikinų priemonių. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, 2006 m. deficito santykis nebuvo didesnis už valstybės investicijų ir BVP santykį.

Latvijos latus VKM II dalyvauja nuo 2005 m. gegužės 2 d., t. y. daugiau kaip dvejus metus iki ECB konvergencijos įvertinimo. VKM II centrinis kursas Latvijos valiutai tebebuvo 0,702804 lato už vieną eurą su standartinėmis $\pm 15\%$ svyravimo ribomis. Prisijungdama prie VKM II, Latvijos valdžia vienašališkai įsipareigojo išlaikyti lato kursą standartinėse $\pm 1\%$ svyravimo ribose centrinio kurso atžvilgiu nereikalaujama iš ECB jokių papildomų įsipareigojimų. Susitarimas dėl dalyvavimo VKM II buvo pagrįstas tvirtais Latvijos valdžios įsipareigojimais įvairiose politikos srityse. Nagrinėjamu laikotarpiu latai buvo parduodami maždaug 1% didesniu už VKM II centrinį kursą, du kartus (2007 m. vasario viduryje ir rugsėjo mėn.) dėl didelio makroekonominio nesubalansuotumo kilus įtampai rinkose, jie pasiekė mažesnę vienašališkai nustatyto svyravimo intervalo ribą. Iš dalies ši makroekonominė nesubalansuotumą sušvelnino vyriausybės sprendimas vykdyti infliacijos mažinimo planą, centrinio banko intervencijos 2007 m. kovo mėn. ir labiau ribojanti pinigų politika. Didžiąją nagrinėjamo laikotarpio dalį lato kursas svyravo mažai, išskyrus du anksčiau minėtus rinkoje kilusios įtampos atvejus. Kartu trumpalaikių palūkanų normų ir 3 mėn. EURIBOR skirtumas per 2007 m. labai padidėjo daugiausia dėl sustiprėjusio rinkos spaudimo, bet 2008 m. pradžioje itin sumažėjo.

2008 m. kovo mėn. realusis Latvijos lato kursas, tiek dvišalis euro atžvilgiu, tiek

efektyvusis, buvo šiek tiek didesnis negu jo istoriniai vidurkiai per dešimt metų. Tačiau realiosios ekonominės konvergencijos procesas komplikuoja bet kokį istorinį realiojo valiutos kurso pokyčių vertinimą. Kalbant apie kitus išorės pokyčius, Latvijoje didėjo mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas, kuris 2000 m. buvo 4,3% BVP, 2006 m. padidėjo iki 21,3% BVP, o 2007 m. truputį sumažėjo iki 20,9% BVP. Šiuo metu Latvijoje deficitas yra didžiausias iš visų šiame pranešime apžvelgiamų valstybių. Nors didelį išorės deficitą iš dalies galėjo lemti ekonomikos, tokios kaip Latvijos, atotrūkio mažinimo procesas, tokio dydžio deficitas sukelia tvarumo problemas, ypač jei jis yra ilgesnį laiką. Atrodo, kad pastaruoju metu labai didelį deficitą lėmė ekonomikos perkaitimas. Jeigu kalbėtume apie finansavimą, per kelerius paskutinius metus bendrosios tiesioginės ir portfelio investicijos nuolat davė grynųjų įplaukų ir 2007 m. pasiekė 5,7% BVP. Papildomo finansavimo poreikis buvo padengtas labai didelėmis kitų investicijų įplaukomis, pirmiausia bankų paskolomis. Tokiomis sąlygomis šalies grynųjų tarptautinių investicijų pozicija sparčiai prastėjo ir nuo -30,0% BVP 2000 m. pasiekė -79,2% BVP 2007 m.

Vidutinis ilgalaikių palūkanų normų lygis nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. buvo 5,4%, t. y. žemesnis negu orientacinis dydis. Tačiau Latvijos ir euro zonos ilgalaikių palūkanų normų skirtumas nagrinėjamu laikotarpiu susijęs su perkaitusios ekonomikos sukelta rizika.

Norint užtikrinti tvariai konvergencijai palankią aplinką Latvijoje, be kitų dalykų, būtina įgyvendinti pakankamai griežtą fiskalinę politiką, padėsiančią sumažinti paklausos skatinamą infliacinį spaudimą ir makroekonominį nesubalansuotumą. Šiuo požiūriu netikėtai gautos didelės pajamos iš santaupų ir išlaidų ribojimas yra labai svarbūs siekiant sumažinti vidaus paklausos spaudimą. Viešojo sektoriaus darbo užmokesčio politika turėtų prisidėti prie bendros darbo užmokesčio raidos lėtinimo, reikalingo konkurencingumui palaikyti, kuri

reikėtų skatinti toliau didinant valstybės išlaidų veiksmingumą. Be to, reikia atidžiai stebėti kreditų didėjimo dinamiką ir didelį einamosios sąskaitos deficitą bei jo finansavimą. Darbo rinkoje vis dar yra daug problemų. Reikia imtis tolesnių veiksmų, kad būtų panaikinti įgūdžių neatitikimai ir mobilizuoti darbo jėgos išteklių. Darbo užmokesčio didėjimas turėtų atitikti darbo našumo augimą, darbo rinkos sąlygas ir pokyčius konkuruojančiose valstybėse. Dar daugiau, būtina reikės toliau stiprinti konkurenciją gaminių rinkose ir liberalizuoti reguliuojamus sektorius. Šios priemonės kartu su stabilumą stiprinančia pinigų politika padės sukurti kainų stabilumui palankią aplinką, skatins konkurencingumą ir didins užimtumą.

Latvijos teisė atitinka ne visus reikalavimus, susijusius su centrinio banko nepriklausomumu ir integracija į Eurosystemą. Latvija yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų reikalavimų dėl pritaikymo pagal Sutarties 109 straipsnį.

4.5 LIetuva

Nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Lietuvoje 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 7,4%, t. y. gerokai didesnė negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Remiantis naujausia informacija, manoma, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais toliau didės.

Vertinant ilgesnį praeities laikotarpį, SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija nuo 1998 m., kai ji buvo 5%, stabiliai mažėjo ir 2003 m. tapo neigiama. Po to ji vėl padidėjo ir 2007 m. sudarė 5,8%. Infliacijos pokyčius reikėtų vertinti atsižvelgiant į labai spartų realiojo BVP didėjimą nuo 2001 m. pastaraisiais metais ryškėjant ekonomikos perkaitimo ir didelio nesubalansuotumo požymiams. Dėl spartaus ekonomikos augimo ir darbo jėgos nutekėjimo nedarbas sumažėjo iki istoriškai žemo lygio, ir tai rodė sparčiai didėjusios vienetinės darbo sąnaudos. Nagrinėjamu laikotarpiu importo

kainos buvo gana nepastovios ir rodė daugiausia naftos kainų bei valiutų kursų pokyčius. Vertinant naujausius pokyčius, SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija 2007 m. labai padidėjo ir 2008 m. kovo mėn. pasiekė 11,4%. Šis staigus pakilimas daugiausia aiškinamas perdirbtų maisto produktų, paslaugų ir energetikos išteklių kainų padidėjimu, nors kartu kilo ir kitos kainos. Yra požymių, kad ekonomikos augimas, nors vis dar labai spartus, 2007 m. pabaigoje pradėjo lėtėti daugiausia sumažėjus vidaus paklausai.

Vertinant ateities perspektyvas, svarbiausių tarptautinių institucijų naujausios turimos infliacijos prognozės svyruoja ties 8,3–10,1% riba 2008 m. ir ties 5,8–7,2% 2009 m. Manoma, kad 2008 m. maisto ir maisto produktų kainų augimas labai padidins bendrą infliaciją. Ši didėjimą paspartins degalams, tabakui ir alkoholiui taikomų akcizo mokesčių suderinimas su ES lygiu. Be to, prognozuojamas tolesnis energetikos išteklių kainų koregavimas, nes kaina, kurią moka namų ūkiai Lietuvoje, vis dar yra kur kas mažesnė už euro zonos vidurkį. Dabartinėms prognozėms kyla rizika, kad infliacija gali būti didesnė. Nepaisant naujausių ekonominės veiklos lėtėjimo požymių, dėl spartaus produkcijos didėjimo ir įtemptos padėties darbo rinkoje kyla rizika, kad toliau didės vienietinės darbo sąnaudos ir vidaus kainos apskritai. Sparčiai didėjant energetikos išteklių ir maisto kainoms, netiesioginiams mokesčiams ir administruojamosioms kainoms, įtempta padėtis darbo rinkoje rodo didelę riziką, kad atsiras antriniai poveikiai, galintys virsti didesniu ir užsitęsusiu infliacijos ir darbo užmokesčio augimu. Vertinant tolesnės ateities perspektyvas, manoma, kad atotrūkio mažinimo procesas turės įtakos infliacijai ateinančiais metais, nors tiksliai įvertinti šį poveikį yra sunku.

Lietuvai netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjama 2007 m. jos fiskalinis deficitas sudarė 1,2% BVP, t. y. buvo kur kas mažesnis už kontrolinį dydį. Europos Komisija prognozuoja 2008 m. padidėjimą iki 1,7%. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos santykis sumažėjo iki 17,3% BVP ir prognozuojama, kad 2008 m. jis toliau

mažės iki 17,0%, t. y. bus gerokai mažesnis už 60% kontrolinį dydį. Stabilumo ir augimo pakte numatytas vidutinės trukmės tikslas konvergencijos programoje nustatytas kaip struktūrinis deficitas po 2008 m. mažesnis kaip 1% BVP be laikinų priemonių. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, 2006 m. ir 2007 m. deficito santykis nebuvo didesnis už valstybės investicijų ir BVP santykį.

Iki ECB konvergencijos įvertinimo Lietuvos litas VKM II dalyvauja daugiau kaip dvejus metus. Lietuva prie valiutų kurso mechanizmo prisijungė su valiutų valdybos modeliu kaip vienašaliu išipareigojimu nereikalaujama iš ECB jokių papildomų išipareigojimų. Susitarimas dėl dalyvavimo VKM II buvo pagrįstas tvirtais Lietuvos valdžios išipareigojimais įvairiose politikos srityse. Nuo 2006 m. balandžio mėn. iki 2008 m. vasario mėn. litas buvo stabilus, jo centrinis kursas euro atžvilgiu – 3,45280 lito. Kaip rodo valiutų valdybos režimas, Lietuvos bankas toliau reguliariai aktyviai veikė užsienio valiutų rinkoje parduodamas ir pirkdamas užsienio valiutą. Trumpalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su 3 mėn. EURIBOR, iki 2007 m. balandžio mėn. buvo nedidelis, vėliau, pradėjus vengti rizikos tarptautinėse finansų rinkose ir rinkos susirūpinimo dėl didelio išorės nesubalansuotumo Lietuvoje, jis padidėjo iki gana aukšto lygio, o 2008 m. pradžioje vėl tapo nedidelis.

2008 m. kovo mėn. realusis Lietuvos lito kursas, tiek dvišalis euro atžvilgiu, tiek efektyvusis, buvo šiek tiek didesnis negu jo istoriniai vidurkiai per dešimt metų. Tačiau realios ekonominės konvergencijos procesas komplikuoja bet koki istorinį realiojo valiutos kurso pokyčių vertinimą. Kalbant apie kitus išorės pokyčius, nuo 1998 m. Lietuvoje nuolat pranešama apie didelį arba labai didelį mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitą, kuris 2007 m. sudarė 11,9% BVP. Nors didelį išorės deficitą iš dalies gali lemti ekonomikos, tokios kaip Lietuvos, atotrūkio mažinimo procesas, toks didelis deficitas kelia klausimų dėl tvarumo, ypač jeigu jis nemažėja per ilgą laikotarpį. Atrodo, kad pastaruju

metu labai didelį deficitą lėmė ir ekonomikos perkaitimas. Kalbant apie finansavimą, per pastaruosius dvejus metus tiesioginių investicijų grynujų pajamų dalis Lietuvos išorės deficito finansavimui padidėjo ir sudarė maždaug 4,5% BVP. Papildomo finansavimo poreikis buvo padengtas labai didelėmis kitų investicijų įplaukomis, pirmiausia bankų paskolomis. Tokiomis sąlygomis šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicija sumažėjo nuo -22,3% BVP 1998 m. iki -56,1% BVP 2007 m.

Vidutinės ilgalaikių palūkanų normos nagrinėjamo laikotarpiu nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. buvo 4,6%, taigi jos buvo mažesnės negu 6,5% palūkanų normų kriterijaus kontrolinis dydis. Nagrinėjamo laikotarpio pradžioje jos atitiko euro zonos vidurkį, tačiau 2007 m. viduryje, prasidėjus krizei finansų rinkoje, truputį padidėjo.

Norint užtikrinti tvariai konvergencijai palankią aplinką Lietuvoje, be kitų dalykų, būtina įgyvendinti pakankamai griežtą fiskalinę politiką, padėsiančią sumažinti paklausos skatinamą infliacinį spaudimą ir makroekonominį nesubalansuotumą. Šiuo požiūriu yra labai svarbios netikėtai gautos didelės pajamos iš santaupų ir išlaidų ribojimas siekiant sumažinti vidaus paklausos spaudimą. Nepaisant ankstesnių laimėjimų, fiskalinės politikos institucinę sistemą reikia toliau stiprinti. Fiskaline politika ir toliau turi būti siekiama didinti valstybės išlaidų veiksmingumą. Svarbu riboti viešojo sektoriaus darbo užmokesčio didėjimą siekiant sulėtinti visuotinį darbo užmokesčio kilimą. Be to, reikia atidžiai stebėti kredito augimo dinamiką ir didelį einamosios sąskaitos deficitą bei jo finansavimą. Darbo rinkoje vis dar yra daug struktūrinių problemų. Ypač atsižvelgiant į darbo jėgos regionuose ir konkrečiuose sektoriuose stoką ir grynąjį darbo jėgos nutekėjimą, reikia imtis tolesnių veiksmų, kad būtų pašalinti ilgą laiką neatitiktimai ir mobilizuoti darbo jėgos išteklius. Darbo užmokesčio didėjimas turėtų atitikti darbo našumo augimą, darbo rinkos sąlygas ir konkuruojančių valstybių raidą. Taip pat bus svarbu griežtinti nacionalinę politiką siekiant

toliau stiprinti konkurenciją gaminių rinkose ir liberalizuoti reguliuojamus sektorius. Šios priemonės kartu su stabilumą stiprinančia pinigų politika padės sukurti tvariam kainų stabilumui palankią aplinką, skatins konkurencingumą ir didins užimtumą.

2006 m. balandžio mėn. 25 d. paskutinį kartą pakeisti Lietuvos Konstitucija ir Lietuvos banko įstatymas, o kiti įstatymai (Pinigų išleidimo įstatymas, Piniginių vienetų pavadinimo bei jų dydžių pakeitimo įstatymas, Pinigų įstatymas ir Lito patikimumo įstatymas) panaikinti. Po šių neseniai atliktų pakeitimų 2006 m. gegužės mėn. ECB pranešime apie konvergenciją buvo konstatuota, kad Lietuvos Konstitucija ir Lietuvos banko įstatymas atitinka Sutarties ir Statuto reikalavimus dėl ekonominės ir pinigų sąjungos trečiojo etapo.

4.6 VENGRIJA

Nagrinėjamo laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Vengrijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 7,5%, t. y. gerokai didesnė negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Remiantis naujausia informacija, manoma, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais šiek tiek sumažės.

Vertinant ilgesnį praeities laikotarpį, VKI pagrindu apskaičiuotai infliacijai Vengrijoje buvo būdinga bendra mažėjimo tendencija iki 2005 m., tačiau pastaruoju metu ji vėl pradėjo didėti dėl didėjančių administruojamųjų kainų ir netiesioginių mokesčių. Infliacija iki 2006 m. kito esant sparčiam ekonomikos augimui, kuris iki 2007 m. nemažėjo ir buvo per 4,0%. Didelis vienetinių darbo sąnaudų augimas (ypač pirmaisiais šio dešimtmečio metais) buvo susijęs su sparčiai didėjusiu atlygiu vienam darbuotojui, kurį kėlė didėjęs minimalus darbo užmokeskis ir ekspansinė viešojo sektoriaus darbo užmokesčio politika, turėjusi įtakos nustatant darbo užmokesčių privačiame sektoriuje. Pastaraisiais metais labai svyravo

importo kainos, o administruojamųjų kainų ir netiesioginių mokesčių pokyčiai prisidėjo prie didelio infliacijos trumpalaikio svyravimo. Kalbant apie pastarojo meto pokyčius, 2007 m. kovo mėn. infliacija pradėjo mažėti. Tačiau 2007 m. antrąjį pusmetį labai pakilusios neperdirbtų maisto produktų kainos sustabdė šį disinflacijos procesą, 2008 m. kovo mėn. SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija buvo 6,7%. Šie naujausi infliacijos pokyčiai vyko nepaisant pastebimai sulėtėjusio ekonomikos augimo.

Remiantis svarbiausių tarptautinių institucijų naujausiomis infliacijos prognozėmis, ateityje infliacija svyruos nuo 4,7% iki 6,3% 2008 m. ir nuo 3,4% iki 3,7% 2009 m. Pagal šias prognozes, yra rizika, kad infliacija toliau didės, o pagrindinė rizika yra susijusi su pastarojo meto pasiūlos kainų sukrėtimų ir administruojamųjų kainų pokyčių galimais antraeiliais poveikiais infliacijai. Kalbant apie dar tolesnę ateitį, atotrūkio mažinimo procesas tikriausiai turės poveikį ir infliacijai, ir (arba) nominaliajam valiutos kursui artimiausias metais atsižvelgiant į tai, kad BVP vienam gyventojui ir kainų lygis Vengrijoje vis dar yra mažesni negu euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti šio atotrūkio mažinimo proceso poveikį infliacijai.

Vengrijai šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl paviršinio deficito. Nagrinėjama 2007 m. jos fiskalinis deficitas sudarė 5,5% BVP, t. y. buvo gerokai didesnis už 3% kontrolinį dydį. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. deficitas sumažės iki 4,0% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos rodiklis buvo 66,0% BVP. Prognozuojama, kad 2008 m. jis padidės iki 66,5%, t. y. ir toliau bus didesnis už 60% kontrolinį dydį. Vengrijai būtina tęsti fiskalinę konsolidaciją, kad sumažintų deficito rodiklį iki mažesnio už kontrolinį dydį ir vykdytų Stabilumo ir augimo pakte numatytą vidutinės trukmės tikslą, kuris konvergencijos programoje nustatytas kaip dėl cikliškumo pakoreguotas maždaug 0,5% BVP deficitas be laikinų priemonių. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, 2006 m. ir 2007 m. deficito rodiklis buvo didesnis už valstybės

investicijų ir BVP santykį. Vengrijai gresia didelė rizika dėl valstybės finansų tvarumo.

Dvejų nagrinėjamų metų laikotarpiu (2006 m. balandžio 19 d.–2008 m. balandžio 18 d.) Vengrijos forintas nedalyvavo VKM II. Iki įvedant lankstų valiutos kurso režimą 2008 m. vasario 26 d. forintu buvo prekiaujama vienašališkai nustatytose $\pm 15\%$ svyravimo apie centrinį kursą ribose 282,36 forinto už eurą. Iki 2006 m. birželio pabaigos forintas patyrė tam tikrą jį silpninantį spaudimą. Vėliau palankus finansų rinkų nusistatymas šio regiono atžvilgiu, patikimesni fiskalinės konsolidacijos planai ir gana didelis teigiamas palūkanų normų skirtumas euro atžvilgiu turėjo tam tikrą Vengrijos valiutą stiprinantį poveikį iki 2007 m. liepos mėn. Vėliau, kai buvo labiau vengiama rizikos finansų rinkose ir lėčiau augo ekonomika, valiutos kursas sumažėjo iki 2006 m. balandžio mėn. fiksuoto lygio, bet ir vėl šiek tiek padidėjo per nagrinėjamo laikotarpio paskutinius du mėnesius. Apskritai Vengrijos valiuta daugiausia buvo prekiauta gerokai didesniu kursu už 2006 m. fiksuotą vidutinį kursą. Didžiąją nagrinėjamo laikotarpio dalį Vengrijos forinto kursas rodė didelį jo svyravimą euro atžvilgiu. Trumpalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su 3 mėn. EURIBOR, padidėjo iki 4,5 procentinio punkto 2006 m. gruodžio mėn., sumažėjo iki 2,6 procentinio punkto 2007 m. gruodžio mėn. ir vėl padidėjo iki 3,4 procentinio punkto per trijų mėnesių laikotarpį, pasibaigusį 2008 m. kovo mėn.

2008 m. kovo mėn. Vengrijos forinto realusis efektyvusis kursas buvo gerokai didesnis, o realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu buvo šiek tiek didesnis už dešimties metų vidutinį lygį. Tačiau realiosios ekonominės konvergencijos procesas apsunkina bet koki istorinį realiojo valiutos kurso pokyčių vertinimą. Kalbant apie kitus išorės pokyčius, nuo 1998 m. Vengrija nuolat skelbia didelį mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitą. 2004 m. buvęs didžiausias deficitas – 8,1% BVP – nuosekliai mažėjo iki 3,9% BVP 2007 m., t. y. jo lygis buvo žemiausias per paskutinį dešimtmetį. Vertinant finansavimo perspektyvą,

per paskutinį dešimtmetį beveik pusė einamosios ir kapitalo sąskaitos deficito padengta tiesioginių investicijų grynosiomis įplaukomis, o kita dalis – grynosiomis įplaukomis į skolos portfelio investicijas. Tokiomis sąlygomis šalies grynųjų tarptautinių investicijų pozicija labai sumažėjo – nuo –62,9% BVP 2000 m. iki –97,1% BVP 2007 m.

Vidutinės ilgalaikių palūkanų normos nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) buvo 6,9%, taigi didesnės negu palūkanų normų kriterijaus kontrolinis dydis 6,5%. Nagrinėjamu laikotarpiu jos svyravo ir turėjo tendenciją didėti, tai lėmė nuolatinis su lėtu ekonomikos augimu ir didėjančia infliacija susijusios rizikos suvokimas.

Tam, kad Vengrijoje būtų sudaryta tvariai konvergencijai palanki aplinka, be kita ko, būtina įgyvendinti toli siekiančią ir patikimą fiskalinės konsolidacijos raidą ypatingą dėmesį skiriant tvariam išlaidų mažinimui ir pastebimam šalies fiskalinių rezultatų pagerinimui. Be to, svarbu baigti tinklinių pramonės šakų liberalizavimą ir imtis priemonių padidinti Vengrijoje palyginti mažą užimtumą, pvz., sumažinti didelę mokesčių našta dirbantiems, vengti didelio minimalaus darbo užmokesčio, didinti darbo jėgos mobilumą ir keisti švietimo sistemą taip, kad ji labiau atitiktų rinkos paklausą. Tai leistų padidinti plėtos potencialą ir pažaboti spaudimą darbo užmokesčiui. Darbo užmokesčio didėjimas turėtų atitikti darbo našumo augimą, darbo rinkos sąlygas ir raidą konkuruojančiose valstybėse. Šios priemonės kartu su į stabilumą orientuota pinigų politika padės sukurti tvariam kainų stabilumui palankią aplinką, skatins konkurencingumą ir didins užimtumą.

Vengrijos teisė atitinka ne visus reikalavimus, susijusius su centrinio banko nepriklausomumu ir teisine integracija į Eurosystemą. Vengrija yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų reikalavimų dėl pritaikymo pagal Sutarties 109 straipsnį.

4.7 LENKIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Lenkijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 3,2%, t. y. atitiko Sutartyje nustatytą kontrolinį dydį. Remiantis naujausia informacija, manoma, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais didės.

Vertinant ilgesnį praeities laikotarpį, VKI pagrindu apskaičiuotai infliacijai Lenkijoje 1998–2003 m. buvo būdinga bendra mažėjimo tendencija, vėliau ji svyravo vidutiniškai apie 2,5%. Infliacijos kaitą reikia vertinti atsižvelgiant į santykinai spartų realiojo BVP augimą. Esant nedideliame darbo užmokesčio augimui 2002–2006 m., šio laikotarpio didžiąją dalį mažėjo vienetinės darbo sąnaudos. Tačiau nuo to laiko darbo užmokestis didėjo sparčiau, tai susiję su vis sudėtingesne padėtimi darbo rinkoje. Dėl padidėjusio valiutos kurso importo kainos turėjo įtakos infliacijos mažėjimui pastaraisiais metais, ypač 2005 m. Žvelgiant į pastarojo meto kaitą, nuo 2006 m. pabaigos infliacija didėjo – 2008 m. kovo mėn. metinė SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija buvo 4,4%. Ši didėjimą daugiausia lėmė labai išaugusios maisto kainos ir šiek tiek mažiau padidėjusios energetikos išteklių kainos.

Remiantis pagrindinių tarptautinių institucijų naujausiomis prognozėmis, ateityje infliacija svyruos nuo 3,6% iki 4,3% 2008 m. ir nuo 3,3% iki 4,2% 2009 m. Nors manoma, kad didelė vidaus paklausa, vis sudėtingesnė padėtis darbo rinkoje ir kylančios maisto kainos prisidės prie infliacijos kilimo, nuolatinis mažinantis pasaulinės konkurencijos spaudimas gali sustabdyti kainų augimą daugelyje pramonės šakų. Be to, pastaruoju metu sustiprėjęs zlotas gali ir toliau neleisti didėti importo kainoms. Rizika dabartinėms infliacijos prognozėms yra iš esmės subalansuota. Rizikos didėjimas daugiausia susijęs su vis sudėtingesne padėtimi darbo rinkoje ir ekspansine fiskaline padėtimi. Rizikos mažėjimas, be kita ko, susijęs su dar labiau sustiprėjusiu zlotu, o tai gali sumažinti

importo kainas. Vertinant dar tolesnę ateitį, įtakos infliacijai ir (arba) nominaliajam valiutos kursui artimiausiais metais gali turėti ir atotrūkio mažinimo procesas. Tačiau sunku tiksliai įvertinti šios įtakos mastą infliacijai.

Lenkijai šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Galutinis nustatytas terminas pakoreguoti deficitą – 2007 m. Nagrinėjama 2007 m. Lenkijoje užfiksuotas 2,0% BVP fiskalinis deficitas, t. y. mažesnis negu 3% kontrolinis dydis. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. deficitas padidės iki 2,5% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis buvo 45,2%. Prognozuojama, kad 2008 m. jis sumažės iki 44,5%, t. y. bus mažesnis už 60% kontrolinį dydį. Lenkija turi tęsti konsolidaciją, kad išlaikytų deficitą, mažesnę už kontrolinį dydį, ir vykdytų Stabilumo ir augimo pakte nurodytą vidutinės trukmės tikslą, kuris konvergencijos programoje nustatytas kaip dėl cikliškumo pakoreguotas 1% BVP deficitas be laikinų priemonių iki 2010 m. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, 2006 m. ir 2007 m. deficito santykis nebuvo didesnis už valdžios sektoriaus investicijų ir BVP santykį.

Dvejų nagrinėjamų metų laikotarpiu (2006 m. balandžio 19 d.–2008 m. balandžio 18 d.) Lenkijos zlotas nedalyvavo VKM II, tačiau juo buvo prekiaujama taikant lankstų valiutos kurso režimą. Tuo laikotarpiu, iki 2006 m. birželio vidurio, zlotas patyrė tam tikrą jo vertę mažinantį spaudimą. Vėliau jo vertė euro atžvilgiu pastoviai didėjo palaikoma stiprių pagrindų, tokių kaip spartus ekonomikos augimas, pažabotas išorės nesubalansuotumas ir puikūs eksporto rodikliai. Apskritai Lenkijos valiuta daugiausia buvo prekiaujama didesniu kursu už 2006 m. fiksuotą vidutinį kursą. Nagrinėjamo laikotarpio didžiąją dalį Lenkijos zloto kursui euro atžvilgiu buvo būdingas palyginti didelis svyravimas. Kartu 2006 m. pastebimai sumažėjo ir nedaug svyravo trumpalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su 3 mėn. EURIBOR, o po to jis vėl šiek tiek padidėjo nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje.

2008 m. kovo mėn. Lenkijos zloto realusis efektyvusis kursas buvo gerokai didesnis, o realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu – šiek tiek didesnis už atitinkamą dešimties metų vidurkį. Tačiau realios ekonominės konvergencijos procesas apsunkina bet kokį istorinį realiojo valiutos kurso pokyčių vertinimą. Kalbant apie kitus išorės pokyčius, nuo 1998 m. Lenkijoje nuolat fiksuotas mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas, kuris kartais būdavo didelis. 1999 m. buvęs didžiausias (7,4% BVP) deficitas nuolat mažėjo iki 0,9% BVP 2005 m. ir vėl padidėjo iki 2,6% BVP 2007 m. Vertinant iš finansinės perspektyvos, grynosios tiesioginių investicijų įplaukos nuo 2000 m. vidutiniškai beveik visiškai dengė išorės deficitą. Tokiomis sąlygomis šalies grynoji tarptautinių investicijų pozicija nuosekliai mažėjo nuo –24,4% BVP 1998 m. iki –44,6% BVP 2006 m.

Vidutinės ilgalaikių palūkanų normos nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) buvo 5,7%, taigi mažesnės už palūkanų normų kriterijaus kontrolinį dydį. Pastaraisiais metais Lenkijoje ilgalaikės palūkanų normos bei skirtumas tarp jų ir obligacijų pajamingumo euro zonoje apskritai sumažėjo. Tačiau vėlesnė jų didėjimo tendencija buvo susijusi su pablogėjusia infliacijos perspektyva ir dėl to sugriežtinta pinigų politika.

Kad Lenkijoje būtų sudaryta palanki konvergencijai aplinka, be kita ko, būtina įgyvendinti tvarią ir patikimą fiskalinę konsolidacijos raidą. Nors fiskalinė politika ir toliau turėtų skatinti darbo vietų kūrimą koreguojant mokesčių ir išmokų sistemas, ji turi užtikrinti, kad, mažinant mokesčius, būtų ribojamos ir išlaidos, o tam, be kita ko, reikėtų didinti valstybės išlaidų efektyvumą. Vienodai svarbu toliau restruktūrizuoti Lenkijos ekonomiką, spartinti privatizavimo procesą ir toliau stiprinti konkurenciją produkcijos rinkose. Be to, užtikrinant gerus augimo rezultatus ir kainų stabilumą, ypač svarbios yra priemonės darbo rinkos veikimui gerinti ir žemo darbo jėgos užimtumo lygiui didinti. Darbo

rinkos reformomis ypač turėtų būti siekiama didinti darbo užmokesčio diferenciaciją, naikinti mokesčių lengvatas ir kvalifikacijos neatitikimus, tikslingiau panaudoti socialines išmokas. Darbo užmokesčio didėjimas turėtų atitikti darbo našumo augimą, darbo rinkų sąlygas ir raidą konkuruojančiose valstybėse. Šios priemonės kartu su į stabilumą orientuota pinigų politika padės sukurti tvariam kainų stabilumui palankią aplinką, skatins konkurencingumą ir didins užimtumą.

Lenkijos teisė atitinka ne visus reikalavimus dėl centrinio banko nepriklausomumo ir teisinės integracijos į Eurosystemą. Lenkija yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų reikalavimų dėl pritaikymo pagal Sutarties 109 straipsnį.

4.8 RUMUNIJA

Nagrinęjama laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Rumunijoje 12 mėnesių vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 5,9%, t. y. gerokai didesnė negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Remiantis naujausia informacija, manoma, kad 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais toliau didės.

Vertinant ilgesnį praeities laikotarpį, VKI pagrindu apskaičiuotai infliacijai Rumunijoje buvo būdinga aiški mažėjimo tendencija, nors iš pradžių jos lygis buvo itin aukštas. Disinfliacijos procesas vyko sparčiai didėjant realiajam BVP, kuris nuo 2001 m. ir vėliau beveik kiekvienais metais buvo didesnis kaip 5,0%. Infliacija mažėjo labai sparčiai didėjant atlygiui vienam gyventojui, kuris daugelį metų didėjo per 20%. Nuo 2005 m. iki 2007 m. vidurio importo kainų raida buvo palanki disinfliacijos procesui dėl pastebimai sustiprėjusios Rumunijos lėjos euro atžvilgiu. Kalbant apie pastarojo meto pokyčius, metinė SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija padidėjo nuo maždaug 4% 2007 m. sausio–liepos mėn. iki 8,7% 2008 m. kovo mėn. Labai

pakilusios maisto ir importo kainos, kurias lemia nuo 2007 m. vidurio silpnėjusi lėja ir pasauliniu mastu padidėjusios žaliavų kainos bei didžiulės vidaus paklausos palaikomas sparčiai augantis realusis BVP, toliau didino pastarojo meto infliacijos spaudimą. 2007 m., palyginti su ankstesniais metais, atlygio vienam darbuotojui augimas buvo 20,2%, t. y. gerokai didesnis už darbo našumo augimą, todėl labai padidėjo vienietinės darbo sąnaudos.

Remiantis svarbiausių tarptautinių institucijų naujausiomis infliacijos prognozėmis, ateityje infliacija svyruos nuo 7,0% iki 7,6% 2008 m. ir nuo 4,8% iki 5,1% 2009 m. Pagal šias prognozes, yra rizika, kad infliacija toliau didės, ji ypač susijusi su pastarojo meto pasiūlos kainų sukrėtimo ir administruojamųjų kainų pokyčių galimais antraeiliais poveikiais infliacijai, taip pat su fiskalinės politikos kurso neapibrėžtumu. Kalbant apie dar tolesnę ateitį, atotrūkio mažinimo procesas tikriausiai taip pat turės poveikį infliacijai ir (arba) nominaliajam valiutos kursui artimiausiais metais atsižvelgiant į tai, kad BVP vienam gyventojui ir kainų lygis Rumunijoje vis dar yra gerokai mažesni negu euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti šio atotrūkio mažinimo proceso poveikį infliacijai.

Rumunijai netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl paviršinio deficito. Ataskaitiniais 2007 m. jos fiskalinis deficitas buvo 2,5% BVP, t. y. mažesnis negu 3% kontrolinis dydis. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. deficitas padidės iki 2,9% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos santykis buvo 13,0% BVP, bet prognozuojama, kad 2008 m. jis padidės iki 13,6% BVP, t. y. bus gerokai mažesnis už 60% kontrolinį dydį. Rumunijai būtina tęsti fiskalinį konsolidavimą, kad išlaikytų deficitą mažesnį už kontrolinį dydį ir vykdytų Stabilumo ir augimo pakte numatytą vidutinės trukmės tikslą, kuris konvergencijos programoje yra nustatytas kaip dėl cikliškumo pakoreguotas maždaug 0,9% BVP deficitas be laikinų priemonių. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, 2006 m. ir 2007 m. deficito santykis nebuvo didesnis už valstybės investicijų ir BVP santykį.

Laikotarpiu nuo įstojimo į ES 2007 m. sausio 1 d. iki 2008 m. balandžio 18 d. Rumunijos lėja nedalyvavo VKM II, bet ja buvo prekiaujama taikant lankstų valiutos kurso režimą. Dvejų metų nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2006 m. balandžio 19 d. iki 2008 m. balandžio 18 d. lėja patyrė tam tikrą nuvertėjimo spaudimą iki 2006 m. liepos vidurio. Po to ji labai sustiprėjo euro atžvilgiu. Nuo 2007 m. rugpjūčio mėn. ši valiuta labai susilpnėjo pradėjus labiau vengti rizikos tarptautinėse finansų rinkose dėl finansinės sumaišties ir didėjančios sąskaitos deficito bei kylančios infliacijos. Apskritai nagrinėjamo laikotarpio didžiąją dalį Rumunijos valiuta buvo prekiaujama gerokai didesniu, negu buvusiu 2006 m. balandžio mėn., vidutiniu kursu euro atžvilgiu esant palyginti dideliu jo kintamumui. Kartu trumpalaikių palūkanų normų ir 3 mėn. EURIBOR skirtumas sumažėjo iki truputį daugiau kaip 2 procentinių punktų 2007 m. pabaigoje, o po to padidėjo iki 5,1 procentinio punkto trijų mėnesių laikotarpiu iki 2008 m. kovo pabaigos.

2008 m. kovo mėn. Rumunijos lėjos realusis efektyvusis kursas buvo gerokai didesnis, o realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu buvo šiek tiek didesnis už dešimties metų vidutinį lygį. Tačiau realios ekonominės konvergencijos procesas apsunkina bet koki istorinį realiojo valiutos kurso pokyčių vertinimą. Kalbant apie kitus išorės pokyčius, nuo 2002 m. Rumunijoje nuolat didėja mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas, kuris 2007 m. buvo 13,5% BVP. Nors didelį išorės deficitą iš dalies gali lemti ekonomikos, tokios kaip Rumunijos, atotrūkio mažinimo procesas, toks didelis deficitas kelia klausimų dėl tvarumo, ypač jeigu jis nemažėja per ilgą laikotarpį. Atrodo, kad pastaruoju metu labai didelį deficitą lėmė ir ekonomikos perkaitimas. Finansavimo perspektyvos atžvilgiu iki 2006 m. išorės deficitą beveik visiškai kompensavo tiesioginių investicijų grynieji srautai. Tačiau pastaruoju metu vis didesnė deficito dalis buvo finansuojama grynaisiais srautais į kitas investicijas bankų ir ne bankų sektoriaus skolinimosi užsienyje forma.

Tokiomis sąlygomis šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicija sumažėjo nuo -19,3% BVP 1998 m. iki -46,6% BVP 2007 m.

Vidutinės ilgalaikių palūkanų normos nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. buvo 7,1%, taigi didesnės negu palūkanų normų kriterijaus kontrolinis dydis.

Norint sudaryti Rumunijoje konvergencijai palankią aplinką, be kita ko, reikia įgyvendinti tvarią ir patikimą fiskalinės konsolidacijos raidą. Tai padėtų sumažinti paklausos skatinamą infliacijos spaudimą ir makroekonominį nesubalansuotumą. Problemos šalies fiskalinės politikos institucinėje sąrangoje kyla iš biudžeto koregavimo siekiant finansuoti papildomas išlaidas iš nepanaudotų kapitalo išlaidų straipsnių. Tai kelia susirūpinimą dėl biudžeto griežto įgyvendinimo. Be to, reikia atidžiai stebėti kredito augimo raidą ir didelį einamosios sąskaitos deficitą bei jo finansavimą. Kalbant apie gaminių rinkas, reikia stengtis baigti liberalizuoti tinklines pramonės šakas ir gerokai padidinti energetikos išteklių panaudojimo efektyvumą. Be to, nepaprastai svarbu gerinti darbo pasiūlos sąlygas, nes vis didėjantis darbo jėgos trūkumas kelia grėsmę atotrūkio sėkmingo mažinimo proceso tąsai, taip pat ankstesnei pažangai infliacijos atžvilgiu. Nors didinant užimtumą reikėtų pakoreguoti mokesčių ir išmokų sistemas, būtina užtikrinti, kad, mažinant mokesčius, būtų ribojamos ir išlaidos, o tam, be kita ko, turėtų padėti valdžios sektoriaus išlaidų didesnis efektyvumas. Tarp darbo pasiūlos kiekybės ir kokybės gerinimo priemonių turėtų būti švietimo pritaikymas darbo rinkos reikalavimams, mokymo programų kūrimas kaimo gyventojams, didesnis lankstumas sudarant darbo sutartis ir regioninio mobilumo geresnės paskatos. Be to, darbo užmokesčio didėjimas turėtų atitikti darbo našumo augimą, darbo rinkos sąlygas ir raidą konkuruojančiose valstybėse. Viešojo sektoriaus darbo užmokesčio ribojimas yra svarbus lėtai bendrai darbo užmokesčio raidai. Šios priemonės kartu su stabilumą stiprinančia

pinigų politika padės sukurti tvariam kainų stabilumui palankią aplinką, skatins konkurencingumą ir didins užimtumą.

Rumunijos teisė atitinka ne visus reikalavimus, susijusius su centrinio banko nepriklausomumu ir teisine integracija į Eurosystemą. Ji yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 109 straipsnyje numatytų reikalavimų dėl pritaikymo.

4.9 SLOVAKIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Slovakijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 2,2%, o tai gerokai mažiau negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Tačiau, vadovaujantis naujausia informacija, prognozuojama, kad vidutinė 12 mėnesių infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais didės.

Per praėjusį ilgesnį laikotarpį VKI pagrindu apskaičiuota infliacija Slovakijoje kito ir kartais buvo didelė – jos metinis vidurkis nuo 1998 m. buvo 6,5%. Vertinant infliacijos raidą, reikia atsižvelgti į stiprų ir didėjantį realiojo BVP augimą per paskutinius keletą metų. Dėl dinamiškai kintančių paklausos sąlygų ir ankstesnių struktūrinių reformų pagerėjo situacija darbo rinkoje. Tačiau nedarbo lygis Slovakijoje išlieka didžiausias ES. Nepaisant to, kad atlygio augimas vienam darbuotojui buvo nuolat didesnis už darbo našumo augimo tempą, nuo 2005 m. šis skirtumas nuosekliai mažėjo ypač dėl to, kad sparčiau augo darbo našumas. Todėl vienetinių darbo sąnaudų didėjimas sulėtėjo ir buvo mažesnis už infliacijos lygį 2006 m. ir 2007 m. Per pastaruosius metus infliacija mažėjo daugiausia dėl Slovakijos kronos kurso stiprėjimo tendencijos. Turimi vertinimai rodo, kad per praeitus metus kronos stiprėjimas sumažino infliaciją^{1,2}. 2007 m. pradžioje SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija mažėjo daugiausia dėl nedidelių energetikos išteklių vidaus kainų pokyčių. Vėliau metinė SVKI pagrindu

apskaičiuota infliacija vėl pradėjo didėti ir 2008 m. kovo mėn. buvo lygi 3,6%. Tai daugiausia buvo susiję su didesnėmis maisto, energetikos išteklių ir paslaugų kainomis pasireiškiant pasauliniam, taip pat ir vidaus infliacijos spaudimui.

Žiūrint į ateitį, paskutinės pagrindinių tarptautinių institucijų infliacijos prognozės svyruoja nuo 3,2% iki 3,8% 2008 m. ir nuo 2,8% iki 3,8% 2009 m.³ Visos šios prognozės rodo, kad vidutinė metinė infliacija turėtų labai padidėti 2008 m. ir likti panašaus lygio 2009 m. Kalbant apie dabartinę pasaulinės energetikos išteklių ir maisto rinkų raidą ir tolesnį didelį vidaus paklausos augimą bei darbo rinkos sąlygų griežtinimą, šių prognozių Slovakijai likutinė rizika didėja.

Ir iš tikrųjų keletas veiksnių, anksčiau laikinai mažinusių infliacijos lygį, yra beišnykstantys. Pirmas veiksnys – anksčiau infliaciją mažino stiprėjanti Slovakijos krona. Jei valiutos stiprėjimas nustos daryti mažinantį poveikį importo kainoms, infliacinis spaudimas ateityje gali padidėti. Antras veiksnys – dėl griežtėjančių darbo rinkos sąlygų ir atsirandančių kliūčių darbo rinkoje atsiranda rizika, kad didės darbo užmokesčio augimas⁴. Dėl energetikos išteklių kainų padidinimo taip pat galėtų pasireikšti antrinis poveikis darbo užmokesčiui arba netiesioginis poveikis kitoms kainoms, ypač tuo atveju, jei vidaus paklausos sąlygos ir toliau bus dinamiškos. Kalbant apie ateitį, tikėtina,

1 Kaip rodo *Národná banka Slovenska* įverčiai, valiutos kurso poveikio koeficientas yra apie 0,1–0,2, t. y. valiutos kurso padidėjimas euro atžvilgiu 1% per dvejus metus sumažina infliaciją 0,1–0,2 procentinio punkto. Vadovaujantis šiuo valiutos kurso poveikio apskaičiavimu, 2007 m. pabaigoje SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija būtų 0,3–0,5 procentinio punkto didesnė neįskaitant 3–4% valiutos kurso padidėjimo poveikio (žr. 2007 m. lapkričio mėn. *Národná banka Slovenska* leidinio *Banking Journal Biatic* 15 tomą).

2 Iš kitų šaltinių gauti įverčiai leidžia manyti, kad infliaciją mažinantis valiutos stiprėjimo poveikis 2007 m. sudarė beveik 1 procentinį punktą. Tačiau valiutos kurso poveikio infliacijai visi įverčiai kelia didelių abejonių.

3 Slovakijos atveju 2007 m. infliacija, apskaičiuota VKI pagrindu, palyginti labai skyrėsi nuo infliacijos, apskaičiuotos SVKI pagrindu.

4 Tačiau Slovakijos vyriausybė, darbuotojai ir profesinės sąjungos pasirašė sutartį, kurios tikslas yra susieti darbo užmokesčio raidą su darbo našumo augimu.

kad vijimosi procesas taip pat turės įtakos infliacijai artimiausiais metais, nors sunku tiksliai įvertinti šios įtakos mastą. Atrodo, kad nominalus Slovakijos kronos stiprumas yra susijęs su realiojo jos stiprėjimo tendencija, kuri, Slovakijai įvedus eurą, gali pasireikšti didesne infliacija.

Slovakijai šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Toks deficitas turėjo būti panaikintas 2007 m. Ataskaitiniais 2007 m. Slovakijos fiskalinis deficitas buvo 2,2% BVP, t. y. mažesnis kaip 3% kontrolinis dydis. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. deficitas sumažės iki 2,0% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos santykis sumažėjo iki 29,4% BVP, ir prognozuojama, kad 2008 m. jis siek tiek sumažės iki 29,2%, t. y. bus gerokai mažesnis už 60% kontrolinį dydį. Slovakija turi tęsti konsolidavimą, jei nori pasiekti Stabilumo ir augimo pakte nustatytą vidutinės trukmės tikslą, kuris konvergencijos programoje nurodytas kaip dėl cikliškumo pakoreguotas deficitas, neįtraukiant laikinų priemonių, iki 2010 m. turintis būti 0,8% BVP. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius, 2006 m. ir 2007 m. deficito santykis buvo didesnis už valstybės investicijų ir BVP santykį.

Slovakijos krona iki ECB įvertinimo dalyvavo VKM II daugiau kaip dvejus metus. Susitarimas dėl dalyvavimo VKM II buvo pagrįstas Slovakijos valdžios institucijų daugeliu politinių išsipareigojimų. VKM II centrinis Slovakijos kronos kursas iš pradžių buvo 38,4550 kronos už eurą esant standartinėms $\pm 15\%$ svyravimo riboms. Nagrinėjamu laikotarpiu Slovakijos kronos kursas gana nemažai svyravo euro atžvilgiu. Nuo 2006 m. balandžio mėn. iki liepos mėn. Slovakijos valiuta laikinai patyrė mažinantį spaudimą ir prekiaujant kai kada jos kursas buvo truputį mažesnis už centrinį VKM II kursą. Nuo 2006 m. vidurio ji labai sustiprėjo, o tai buvo susiję su stipriais ekonominiais pagrindais. Jos centrinis kursas 2007 m. kovo 19 d. buvo perkainotas 8,5% iki 35,4424 kronos euro atžvilgiu. Vėliau kronos kurso svyravimas buvo didesnis už naują centrinių paritetą ir didžiausias

nukrypimas nuo jo sudarė 8,9%. Apskritai dalyvavimas VKM II buvo charakterizuojamas kaip nuoseklus Slovakijos kronos stiprėjimo euro atžvilgiu laikotarpis. Todėl dar sunkiau vertinti, kaip galėjo funkcionuoti Slovakijos ekonomika esant neatšaukiamai fiksuotam valiutos kursui. Trumpalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su 3 mėn. EURIBOR, 2007 m. sumažėjo ir sudarė $-0,2$ procentinio punkto per 2008 m. kovo mėn. pasibaigusį trijų mėnesių laikotarpį.

2008 m. kovo mėn. realusis Slovakijos kronos kursas euro atžvilgiu ir efektyvusis jos kursas buvo daug didesnis negu jo istoriniai vidurkiai per dešimt metų. Tačiau realios ekonominės konvergencijos procesas apsunkina bet koki istorinį realiojo valiutos kurso raidos vertinimą. Kalbant apie kitą išorės raidą, pasakytina, kad nuo 1998 m. Slovakijos mokėjimų balanso einamojoje ir kapitalo sąskaitoje nuolat buvo rodomas deficitas. Kai kada šis deficitas buvo didelis. 2005 m. pasiekęs aukščiausią 8,5% BVP ribą, deficitas 2007 m. sumažėjo iki 4,7% BVP. Kalbant apie finansavimo perspektyvas, pasakytina, kad nuo 2000 m. grynosios įplaukos į tiesiogines investicijas, dažnai didesnės už 5% BVP, beveik visiškai padengė einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitą. Tokiomis sąlygomis šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicija sumažėjo nuo $-22,9\%$ BVP 1999 m. iki $-53,2\%$ BVP 2007 m.

Vidutinis ilgalaikių palūkanų normų lygis Slovakijoje nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. buvo 4,5%, t. y. gerokai mažesnis kaip 6,5% palūkanų normos kriterijaus kontrolinis dydis. Nagrinėjamu laikotarpiu ilgalaikės palūkanų normos beveik atitiko atitinkamų euro zonos ilgalaikių palūkanų normų dinamiką.

Apibendrinant pasakytina, kad, nors 12 mėnesių vidutinė SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija Slovakijoje šiuo metu daug mažesnė už kontrolinį dydį, yra nemažų abejonių dėl infliacijos konvergencijos tvarumo.

Norint sudaryti konvergencijai palankią aplinką Slovakijoje, be kita ko, reikia įgyvendinti tvarią ir patikimą fiskalinės konsolidacijos raidą. Tai padėtų sumažinti paklausos sukeltos infliacijos ir einamosios sąskaitos spaudimo pasireiškimo riziką bei garantuotų fiskalinių reformų procesą ir palankią ekonomikos varomąją jėgą. Nors ekonomika Slovakijoje augo sparčiai, konvergencijos programoje pateiktam 2008 m. fiskalinio koregavimo planui nepakanka iššūkių. Juo vadovaujantis, 2008 m. nebus pasiektas Stabilumo ir augimo pakte numatytas 0,5% metinis struktūrinės konsolidacijos kontrolinis dydis, nors 2007 m. konsolidacijos srityje buvo padaryta didelė pažanga. Norint įgyvendinti fiskalinius tikslus, reikės imtis griežtų priemonių išlaidų srityje ir turėti naudos iš privalomų išlaidų ribos valdžios sektoriui taikymo sustiprinimo. Kalbant apie struktūrinę politiką, pasakytina, kad neišvengiamai reikės pagerinti darbo rinkos, kuriai būdingas nuolat didelis struktūrinis nedarbas, darbo pasiūlos ir kvalifikacijos neatitikimai ir nepakankamas darbo jėgos mobilumas, funkcionavimą. Be to, darbo užmokesčio didinimas, kuris per pastaruosius keletą metų svyravo nuo 7% iki 10% per metus, turi atitikti darbo našumo augimo pokyčius, darbo rinkos sąlygas ir raidą konkuruojančiose valstybėse. Slovakijai taip pat reikės tęsti ekonomikos liberalizavimą ir toliau stiprinti konkurenciją gaminių rinkose, ypač energetikos srityje. Šios priemonės kartu su stabilumą stiprinančia makroekonominė politika padės sukurti kainų stabilumui palankią aplinką, skatins konkurencingumą ir didins užimtumą.

Neseniai priėmus įstatymo pakeitimų įstatymą, *Národná banka Slovenska* įstatymas atitinka Sutarties ir Statuto reikalavimus dėl ekonominės ir pinigų sąjungos trečiojo etapo.

Mokėjimo sistemų įstatymo pataisos yra daromos ir pateikiamos šio įstatymo projekte. Jei įstatymo projektas būtų priimtas toks, koks yra dabar (jame atsižvelgiama į ECB nuomonę CON/2008/18⁵) ir jei jis pradės galioti laiku, Slovakijos mokėjimų sistemų įstatymai atitiks

Sutarties ir Statuto reikalavimus ekonominės ir pinigų sąjungos trečiajam etapui.

4.10 ŠVEDIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu (2007 m. balandžio mėn.–2008 m. kovo mėn.) Švedijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, buvo 2,0%, o tai gerokai mažiau negu Sutartyje nustatytas 3,2% kontrolinis dydis. Tačiau, vadovaujantis naujausia informacija, prognozuojama, kad vidutinė 12 mėnesių infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais didės.

Per praėjusį ilgesnį laikotarpį SVKI pagrindu apskaičiuota infliacija apskritai Švedijoje buvo nedidelė, nors kartais jai poveikį darė laikini veiksniai. Infliacijos raidą per paskutinius dešimt metų reikia vertinti atsižvelgiant į vidutiniškai labai spartų realiojo BVP augimą. Tačiau darbo rinkos sąlygos iki 2006 m. tebebuvo gana nepalankios ir jos pagerėjo tik neseniai dėl neabejotinų darbo rinkos reformų. Nedaug didėjant darbo užmokesčiui ir stipriai kylant darbo našumui, ribotai augo vienietinės darbo sąnaudos iki 2007 m., kuomet jų augimas akivaizdžiai pagyvėjo. Importo kainų tendencijas stiprino kainų stabilumas, išskyrus 2000–2001 m. ir 2005–2006 m., kada importo kainos sparčiai didėjo dėl valiutų kurso raidos ir naftos kainų. Vertinant pastarojo meto raidą, pasakytina, kad 2007 m. pirmąjį pusmetį SVKI pagrindu apskaičiuotos infliacijos metinis lygis svyravo apie 1,5%, o vėliau pradėjo didėti ir 2008 m. kovo mėn. pasiekė 3,2% ribą. Pastarasis infliacijos pakilimas daugiausiai susidarė dėl labai išaugusių maisto ir energetikos išteklių kainų bei didėjančių išlaidų spaudimo.

Žvelgiant į ateitį, pagrindinių tarptautinių institucijų paskutinės prognozės svyruoja nuo 2,4% iki 3,1% 2008 m. ir nuo 1,9% iki 2,6% 2009 m. Galimas tolesnis infliacijos

5 2008 m. balandžio 25 d. ECB nuomonė CON/2008/18 *Národná banka Slovenska* prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio Įstatymą Nr. 510/2002 Zb. dėl mokėjimo sistemų ir tam tikrų įstatymų pakeitimų, projekto.

augimas, taip pat numatytas didesnės infliacijos prognozėse, pirmiausia sietinas su nuolat dideliais pajėgumų suvaržymais ir kylančiomis maisto bei energetikos išteklių kainomis. Prognozuojama, kad pastarojo meto sutarčių dėl darbo užmokesčio rezultatai ir darbo jėgos stygius kai kuriuose sektoriuose darys stiprėjantį papildomą spaudimą darbo užmokesčiui. Be to, prognozuojamas BVP augimo sulėtėjimas reikš, kad išteklių panaudojimas palapsniui mažėja. Infliacijos perspektyvų rizika yra beveik subalansuota. Didėjanti rizika dažniausiai yra susijusi su didesniu, negu prognozuota, darbo užmokesčio kėlimu ir toliau augančiomis naftos kainomis. Mažėjanti rizika siejama su mažesne, negu prognozuota, paklausa. Kalbant apie dar tolesnę ateitį, pažymėtina tai, kad vis dar gana aukštas kainų lygis, palyginti su euro zonos vidurkiu, Švedijoje reiškia, jog tolesnė prekybos integracija ir padidėjusi konkurencija gali turėti kainas mažinantį poveikį.

Švedijai netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Per nagrinėjamus 2007 m. jos fiskalinis perviršis pasiekė 3,5% BVP, t. y. beveik priartėjo prie kontrolinio dydžio. Europos Komisija prognozuoja, kad 2008 m. šis rodiklis sumažės iki 2,7% BVP. 2007 m. valdžios sektoriaus skolos santykis sumažėjo iki 40,6% BVP. Prognozuojama, kad 2008 m. jis toliau mažės iki 35,5%. Taigi jis išliks mažesnis už kontrolinį 60% dydį. Stabilumo ir augimo pakte numatytas vidutinės trukmės tikslas konvergencijos programoje dėl cikliškumo pakoreguotas perviršis be trumpalaikių priemonių turi sudaryti 1% BVP.

Dvejų nagrinėjamų metų laikotarpiu (2006 m. balandžio 19 d.–2008 m. balandžio 18 d.) Švedijos krona nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą. Šiuo laikotarpiu intensyvaus ekonomikos augimo ir stiprios išorės pozicijos dėka krona palapsniui stiprėjo euro atžvilgiu iki 2006 m. vidurio. Nuo 2007 m. pradžios gryniosios įplaukos į tiesiogines investicijas ir investicijų portfelį, o vėliau neramumai tarptautinėse finansų rinkose galėjo turėti įtakos

tam, kad spaudimas kronai sumažėjo. Apskritai Švedijos valiuta daugiausia buvo prekiauta gerokai didesniu kursu už 2006 m. balandžio mėn. fiksuotą vidutinį kursą. Nagrinėjamu laikotarpiu Švedijos kronos kursas euro atžvilgiu santykinai daug kito. Tuo pat metu trumpalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su 3 mėn. EURIBOR, buvo nedidelis ir svyravo apie –0,5 procentinio punkto iki 2007 m. pabaigos, o baigiantis nagrinėjamam laikotarpiui pamažu sumažėjo.

2008 m. kovo mėn. realusis Švedijos kronos kursas euro atžvilgiu ir jų efektyvusis kursas buvo beveik lygus jos dešimties metų istoriniams vidurkiams. Kalbant apie kitą išorės raidą, pastebėtina, kad per laikotarpio iki 1998 m. didesnę dalį Švedijos mokėjimų balanso einamojoje ir kapitalo sąskaitoje buvo didelis perviršis, jis 2007 m. pasiekė 7,2% BVP. Finansavimo požiūriu šį perviršį kompensavo panašaus dydžio išlaidos tiesioginėms investicijoms ir investicijų portfeliui. Tokiomis sąlygomis šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicija pamažu gerėjo nuo –36,5% BVP 1998 m. iki –6,7% BVP 2007 m.

Vidutinės ilgalaikės palūkanų normos nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2008 m. kovo mėn. buvo 4,2%, o tai reišė, kad jos buvo daug mažesnės už palūkanų normų kriterijaus kontrolinį dydį. Nuo 2005 m. vidurio skirtumas tarp Švedijos kronos ilgalaikių palūkanų normų ir obligacijų pajamingumo euro zonoje buvo neigiamas, o 2008 m. pradžioje jis buvo lygus –0,1 procentinio punkto. Tai buvo susiję su fiskaline konsolidacija ir apskritai reišė gana nedidelį infliacijos spaudimą.

Norint palaikyti Švedijoje konvergencijai palankią aplinką, be kita ko, reikalinga, kad vidutiniu laikotarpiu būtų vykdoma patikima fiskalinė politika. Nors Švedija pasiekė aukštą fiskalinio tvarumo lygį, svarbu, kad mažėtų pajamų mokesčio santykis. Taip pat bus svarbu stiprinti nacionalinę politiką, kurios tikslas – gerinti konkurenciją gaminių rinkose, esant gana didelėms kainoms Švedijoje, ir mažinti

administracinę naštą. Nors neseniai įvykdytos darbo rinkos reformos buvo svarbus žingsnis gerinant darbo jėgos pasiūlos paskatas ir darbo rinkos funkcionavimą, vis dar reikalingos tolesnės reformos, ypač susijusios su mokesčių ir išmokų sistemomis. Tokios struktūrinių reformų priemonės ir į stabilumą orientuota pinigų politika padės palaikyti kainų stabilumui palankią aplinką ir didins ekonominį lankstumą bei užimtumo augimą. Socialiniai partneriai turės prisidėti prie šių tikslų ir užtikrinti, kad darbo užmokesčio didinimas atitiks darbo našumo augimą, darbo rinkos sąlygas ir raidą konkuruojančiose valstybėse.

Švedijos teisė neatitinka visų reikalavimų dėl centrinio banko nepriklausomumo ir teisinės integracijos į Eurosystemą. Švedija yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų suderinimo reikalavimų, numatytų Sutarties 109 straipsnyje. ECB atkreipia dėmesį į tai, kad Sutartis įpareigojo Švediją priimti nacionalinius įstatymus dėl integracijos į Eurosystemą nuo 1998 m. birželio 1 d., tačiau per šį laikotarpį Švedijos valdžios institucijos nesiėmė jokių įstatyminių veiksmų ištaisyti neatitikimus, minimus šiame ir ankstesniuose pranešimuose.

